

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2016 m. lapkričio 18 d.
(OR. en)

14364/16

SOC 702
EMPL 481
ECOFIN 1036
EDUC 374

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinio sekretoriaus, kurio vardu pasirašo direktorius Jordi AYET PUIGARNAU
gavimo data:	2016 m. lapkričio 17 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generaliniam sekretoriui Jeppe TRANHOLMUI- MIKKELSENUI
Komisijos dok. Nr.:	COM(2016) 729 final
Dalykas:	KOMISIJOS IR TARYBOS PARENGTAS BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS, pridedamas prie Komisijos komunikato dėl 2017 m. metinės augimo apžvalgos

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2016) 729 final.

Pridedama: COM(2016) 729 final

Briuselis, 2016 11 16
COM(2016) 729 final

**KOMISIJOS IR TARYBOS PARENGTAS
BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS**

**pridedamas prie Komisijos komunikato
dėl 2017 m. metinės augimo apžvalgos**

KOMISIJOS IR TARYBOS PARENGTAS
BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS
pridedamas prie Komisijos komunikato
dėl 2017 m. metinės augimo apžvalgos

Bendros užimtumo ataskaitos (BUA), kurią rengti reikalaujama pagal SESV 148 straipsnį, projektas rengiamas kaip metinės augimo apžvalgos (MAA) priemonių rinkinio Europos semestruui pradėti dalis. Bendrose užimtumo ataskaitose, kuriose pateikiama svarbiausia ES ekonomikos valdymui skirta informacija, apžvelgiami pagrindiniai Europos metų užimtumo bei socialinės raidos aspektai, taip pat valstybių narių reformų veiksmai, vykdomi pagal valstybių narių užimtumo politikos gaires ir MAA prioritetus.

Atsižvelgiant į tai, 2017 m. bendros užimtumo ataskaitos projekte pažymima:

Nuosaikiai atsigauinant ekonomikai, gerėja užimtumo ir socialinė padėtis. Dėl to, jei esamos tendencijos išliks, iki 2020 m. gali būti pasiektas strategijoje „Europa 2020“ numatytas tikslas – 75 proc. užimtumo lygis. Pirmą kartą 20–64 m. asmenų amžiaus grupės užimtumo lygis didesnis negu 2008 m. ir siekia 71,1 proc. (2016 m. antras ketvirtis). Tačiau skurdo lygis tebėra aukštas, o užimtumo ir socialinės raidos rezultatai įvairiose šalyse labai skiriasi.

Dauguma darbo rinkos rodiklių 2015 ir 2016 m. pagerėjo. Nedarbo lygis toliau mažėjo ir 2016 m. rugsėjo mėn. buvo 8,5 proc. (euro zonoje 10 proc.). Taip pat toliau mažėjo ir jaunimo bei ilgalaikis nedarbas, nors keliose valstybėse narėse jis išliko aukštas. Auga dalyvavimo darbo rinkoje lygis, be to, 2015 m. ir per pirmą 2016 m. pusę ES sukurta per keturis milijonus darbo vietų. Moterų užimtumo lygis ES 2015 m. tebebuvo daug žemesnis negu vyrų, tačiau ši spraga nuo 2008 m. mažėja. Nepaisant tolesnės laipsniškos darbo rinkos sąlygų konvergencijos, padėtis valstybėse narėse vis dar labai skiriasi.

Namų ūkio pajamos ES 2015 m. padidėjo, daugiausiai dėl to, kad padidėjo darbo pajamos ir sumažėjo mokesčiai bei įmokos. Tačiau bendrosios namų ūkių pajamos euro zonoje dar ne visiškai atsigavo ir tebėra šiek tiek mažesnės negu 2009 m. Asmenų, kuriems kyla skurdo ar socialinės atskirties rizika, skaičius ir dalis pradėjo mažėti, tačiau tebėra dideli. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis ES šiuo metu yra toks pat, kaip 2008 m. ir siekia 23,7 proc. Neseni veiksmai padarė teigiamą poveikį, bet siekiant tikslo iki 2020 m. atitolinti nuo skurdo ar socialinės atskirties bent 20 milijonų žmonių prireiks jungtinių pastangų, nes 2015 m.

skurdo arba socialinės atskirties riziką patiriančių asmenų yra daugiau negu 2008 m. Apskritai pajamų nelygybė stabilizavosi ties istoriškai aukštu lygiu; ES stebimi dideli jos skirtumai, kurie matyti pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinėje.

Dėl didelės pajamų nelygybės mažėja ekonomikos našumas ir tvaraus jos augimo potencialas. Didelė, nuolatinė nelygybė skatina susirūpinti ne tik teisingumu, kadangi ji dažniausiai atspindi didelę skurdo ir socialinės atskirties riziką, bet ir ekonomikos sritimi, nes dėl jos nepakankamai panaudojamas žmogiškasis kapitalas. Kai skursta iš eilės kelios kartos, neigiamas poveikis kaupiasi. Švietimo, darbo rinkos ir socialinės apsaugos institucijų struktūra kai kuriose valstybėse narėse nepakankamai užtikrina jų paskirtį investuoti į žmogiškąjį kapitalą ir siekti teisingų rezultatų; taigi jos nepadedą kompensuoti nelygių galimybių ir savo ruožtu prisideda kuriant nuolatinę, vis didėjančią pajamų nelygybę. Kovodamos su nelygybe valstybės narės gali imtis veiksmų įvairiose srityse, įskaitant mokesčių ir socialinės apsaugos sistemas, darbo užmokesčio nustatymo politiką (įskaitant minimalųjį darbo užmokestį), švietimo ir gebėjimų ugdymo bei sveikatos priežiūros sistemas.

Turi būti tęsiamos atsparias ir įtraukias darbo rinkas skatinančios, darbo vietų kūrimą ir dalyvavimą darbo rinkoje užtikrinančios reformos, kartu tinkamai derinant lankstumą ir pakankamą saugumą. Valstybės narės, kuriose darbo sąlygų lankstumas derinamas su veiksmingomis, aktyviomis darbo rinkos politikos strategijomis ir pakankama socialine apsauga, sėkmingiau ištvėrė krizę. Pastaraisiais metais daug valstybių narių įvykdė svarbias reformų darbotvarkes, teigiamai paveikusias darbo vietų kūrimą. Tačiau dar reikia pastangų skatinant kokybiškų darbo vietų kūrimą ir didinant darbo rinkų įtraukumą, šalinant kliūtis dalyvauti darbo rinkoje, kovojant su darbo rinkos segmentacija ir užtikrinant, kad socialinės apsaugos sistemos teiktų pakankamą pajamų paramą ir įgalintų paslaugas, skatintų pereiti į darbo pasaulį ir ieškoti finansiškai patrauklaus darbo. Be to, tai padėtų spręsti didėjančio dirbančiųjų skurdo lygio problemą kai kuriose valstybėse narėse.

Mokesčių sistemos turėtų labiau remti darbo vietų kūrimą ir spręsti nelygybės klausimus. Kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų mažinti mokesčių pleišta, dažniausiai skirtų mažas pajamas gaunantiems darbuotojams. Jais siekiama skatinti ir darbo jėgos paklausą, remiant bendrovių galimybes (iš naujo) įdarbinti, ir darbo jėgos pasiūlą, šalinant paskatas nedirbti ir didinant darbo užmokestį atskaičius mokesčius, ypač palankių sąlygų neturinčioms grupėms. Ir vis tiek daugumoje valstybių narių bendras darbo jėgos mokesčių pleištas tebėra per didelis. Be to, kai kurių valstybių narių mokesčių sistemose ir toliau išlieka didelių paskatų

antrajam šeimoje pajamas uždirbančiajam asmeniui nedirbti arba dirbti trumpesnę laiką. Mažesnis ir gerai apgalvotas darbo jėgos apmokestinimas galėtų padėti skatinti užimtumo augimą ir mažinti nelygybę.

Mažos infliacijos aplinkoje nominalus darbo užmokestis didėjo nedaug, o kelios valstybės narės bendradarbiaudamos su socialiniais partneriais pertvarkė savo darbo užmokesčio nustatymo sistemas. Darbo užmokesčio pokyčiai daugumoje valstybių narių buvo susieti su darbo našumu, įskaitant darbo užmokesčio didėjimą tais atvejais, kai tai leido ekonomikos sąlygos. Vidutinės trukmės laikotarpiu toks susiejimas būtinas, nes jis skatina našumo didėjimą ir padeda didinti visuminę paklausą ir ekonomikos augimą. Kelios valstybės narės pertvarkė savo darbo užmokesčio nustatymo sistemas, sustiprindamos socialinių partnerių vaidmenį įvairiuose derybų lygmenyse. Taip pat imtasi veiksmų padaryti minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo sistemas skaidresnes ir (arba) labiau nuspėjamas. Reikėtų toliau siekti darbo užmokesčio sistemomis skatinti derybų dėl kolektyvinės sutarties skirtingų lygmenų koordinavimą, užtikrinant tam tikrą geografinį ir tarpsektorinį bei sektorių vidaus lankstumą.

ES šalyse socialiniai partneriai nevienodai įtraukiami į reformų kūrimą ir įgyvendinimą. Nors visose valstybėse narėse yra dvišalės arba trišalės institucijos, skirtos sąveikai su socialiniais partneriais ir konsultacijomis su jais kuriant ir įgyvendinant politikos strategijas, iš tiesų jų aktyvumas yra nevienodas. O juk veiksmingas socialinis dialogas, kuriame atsižvelgiama į nacionalinę praktiką ir sąlygas, yra itin svarbus siekiant užtikrinti sąžiningas ir veiksmingas reformas, skatinti aktyviai jas vykdyti ir išsamiai įvertinti jų poveikį įvairioms gyventojų grupėms. 2015 m. ir 2016 m. kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų stiprinti socialinį dialogą ir gerinti socialinių partnerių įtraukimą į užimtumo ir socialinės raidos politiką.

Valstybės narės toliau modernizavo savo švietimo ir mokymo sistemas, kad būtų gerinami gebėjimai, reikalingi prisitaikyti prie darbo rinkos reikalavimų. Tačiau švietimo panaudojimo ir rezultatų nelygybė išlieka. Be kita ko, reformomis siekiama skatinti pagrindinių gebėjimų įgijimą, pagalbą suaugusiųjų švietimui ir gerinti tretinio išsilavinimo aktualumą darbo rinkoje. Pagal Europos naujų įgūdžių darbotvarkę, vykdant reformas reikėtų ypač skatinti tvarias investicijas į jaunimo ir suaugusiųjų gebėjimų įgijimą, geresnį gebėjimų susiejimą su darbo rinkos reikmėmis, įskaitant glaudesnius verslo ir švietimo partnerystės ryšius bei pameistrystės potencialo panaudojimą.

Jaunimo nedarbo lygis bei nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių (NEET jaunuolių) skaičius toliau mažėja, nors kai kuriose valstybėse narėse jie tebėra labai aukšti. Teigiamas permainas labiausiai skatino Jaunimo garantijų iniciatyva, kuria skatinami veiksmingi valstybių narių veiksmai, gerinamas skirtingų veikėjų darbo koordinavimas ir teikiama parama politikos formavimo struktūrinėms reformoms ir inovacijoms. 2015 m. daugiau nei 40 proc. visų 15–24 m. NEET jaunuolių buvo įtraukta į Jaunimo garantijų iniciatyvą. Keliose valstybėse narėse svarbų vaidmenį suvaidino Jaunimo užimtumo iniciatyva, skirta ES regionams, kuriuose 2012 m. užfiksuotas aukščiausias jaunimo nedarbo lygis. Nepaisant šios sveikintinos pažangos, reikės tęsti struktūrines reformas ir aktyvinti veiksmus, skirtus užtikrinti, kad Jaunimo garantijų iniciatyva būtų naudinga visiems jaunuoliams, ir visų pirma – žemos kvalifikacijos jaunuoliams bei tiems, kuriems iškyla įvairių kliūčių patekti į darbo rinką.

Prioritetiniu klausimu išlieka kova su ilgalaikiu nedarbu. Nors 2015 m. ilgalaikių bedarbių dalis aktyvių gyventojų populiacijoje mažėjo, ilgalaikis nedarbas vis dar sudaro beveik 50 proc. visų nedarbo atvejų ir kai kuriose valstybėse narėse yra labai didelis. Ilgėjanti nedarbo trukmė siejasi su gebėjimų menkimu, prastesne sąsaja su darbo rinka ir galiausiai – su didesne socialinės atskirties rizika. Be to, kyla pavojus, kad ciklinis nedarbas virs struktūriniu, darančiu neigiamą poveikį ekonomikos augimo potencialui. Kelios valstybės narės didina paramą ilgalaikiams bedarbiams, teikdamos individualią pagalbą ir gerindamos įdarbinimo tarnybų ir kitų veikėjų veiklos koordinavimą pagal 2016 m. vasario mėn. Tarybos rekomendaciją. Tačiau šios priemonės ne visose valstybėse narėse vienodai veiksmingai įgyvendinamos.

Moterys tebėra nepakankamai atstovaujamos darbo rinkoje ir patiria didelius darbo užmokesčio skirtumus. Išsilavinimu jos lenkia vyrus. Tačiau vyrų ir moterų, visų pirma auginančių vaikus ir prižiūrinčių kitus žmones, užimtumo lygio skirtumas tebėra didelis. Jį papildo finansinės atgrasymo priemonės, su kuriomis susiduria patenkančios į darbo rinką arba daugiau dirbti norinčios moterys. Keliose valstybėse narėse užfiksuotas didelis darbo užmokesčio skirtumas. Dėl to, kaip ir dėl trumpesnio darbo laikotarpio, moterys dažnai gauna mažesnes pensijas. Tai rodo, kad formuojant politiką būtina visapusiškai atsižvelgti į darbo ir asmeninio gyvenimo suderinimo klausimus. Galimybė naudotis nebrangia ir kokybiška vaikų priežiūra ir kitomis priežiūros paslaugomis, atostogomis ir lanksčiu darbo grafiku bei mokesčių ir išmokų sistema, pagal kurią antram dirbančiam šeimos nariui nebūtų taikomos atgrasymo priemonės dirbti ar dirbti daugiau, yra labai svarbios siekiant užtikrinti visišką moterų lygiateisiškumą ir skatinant socialinį iškilimą.

Siekdamos gerinti socialinių išmokų aprėptį ir adekvatumą, galimybes gauti paslaugas, jų kokybę ir reagavimo pobūdį, sudaryti daugiau galimybių dalyvauti darbo rinkoje valstybės narės toliau modernizavo savo socialinės apsaugos sistemas. Kelios valstybės narės įvykdė politikos reformas, skirtas gerinti socialinių išmokų aprėptį ir adekvatumą ir kartu skatinti gyventojų aktyvumą. Priemonės skirtos įvairioms gyventojų grupėms, įskaitant mažas pajamas gaunančius darbuotojus, bedarbius, neįgaliuosius, benamius ir kitus žmones prižiūrinčius asmenis. Nepaisant reformų pažangos, kai kuriose valstybėse narėse ir toliau kelia susirūpinimą aukštas (vaikų) skurdo lygis. Neturintiesiems pakankamų išteklių tinkamam gyvenimo lygiui užtikrinti turi būti suteiktos galimybės naudotis minimalios socialinės apsaugos sistema, įskaitant pagalbą darbingo amžiaus žmonių (pakartotinei) integracijai į darbo rinką.

Praėjus reformoms, susijusioms su pensinio amžiaus didinimu, pastarojo meto pensijų reformos yra įvairesnės, įskaitant priemones apsaugoti tinkamo dydžio pensijas taikant minimumo garantijas ir indeksavimą. Vienos valstybės narės siekė gerinti savo pensijų sistemų tvarumą, pavyzdžiui, didino pensinį amžių ir ribojė galimybes anksčiau išeiti į pensiją, o kitos stengėsi apsaugoti mažas pajamas gaunančius pensininkus didindamos minimalias pensijas arba teikdamos papildomas tikslines išmokas. Pensijų sistemos turi užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį ir išsaugoti tvarumą. Kad šie tikslai būtų pasiekti, vyrus ir moteris reikia skatinti ilgiau išlikti darbo rinkoje, be kita ko, teikiant galimybių naudotis tinkamą darbo ir asmeninio gyvenimo santykį užtikrinančiomis strategijomis ir modernizuojant darbo aplinką. Svarbus vaidmuo gali tekti papildomoms pensijoms, visų pirma tais atvejais, kai valstybės pensijų adekvatumas gali mažėti.

Sveikatos apsaugos sistemos prisideda prie individualios ir kolektyvinės gerovės bei ekonomikos klestėjimo. Kai kuriose valstybėse narėse atliktos sveikatos apsaugos sistemos reformos, siekiant užtikrinti veiksmingų pirminės sveikatos priežiūros paslaugų užtikrinimą ir galimybes jomis naudotis, tikslinti ir gerinti specialiosios ir stacionariosios sveikatos priežiūros tvarumą ir gerinti galimybes efektyviai naudotis nebrangiais vaistais. Kai kurios valstybės narės imasi veiksmų gerinti ilgalaikės priežiūros paslaugų efektyvumą ir kokybę. Tai padėtų sumažinti kliūčių, trukdančių artimųjų slaugytojams, visų pirma moterims, dalyvauti darbo rinkoje.

Per pastaruosius metus ES patyrė anksčiau nematytą migrantų, įskaitant pabėgėlius, antplūdį: per 2015 m. ir pirmą 2016 m. pusmetį pateikta beveik 1,8 mln. prieglobsčio

prašymų. Tai dar kartą įrodo visapusiškų integracijos strategijų svarbą užtikrinant, kad pabėgėliai būtų veiksmingai integruojami į darbo rinką ir į visą visuomenę. Kelios valstybės narės, siekdamos užtikrinti greitą poveikį naujiems atvykėliams, įskaitant prieigą prie darbo rinkos, gebėjimų įvertinimą ir mokymą, priėmė integracijos dokumentų rinkinius. Vykdam 2016 m. birželio mėn. Komisijos pateiktą Trečiųjų šalių piliečių integravimo veiksmų planą¹ svarbu užtikrinti, kad integracijos politikoje būtų paisoma ne tik tiesioginių reikmių, bet ir siekiama užtikrinti sėkmingą integraciją kaip nedalomą valstybių narių socialinės įtraukties strategijos dalį vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu.

¹ COM(2016) 377 final.

1. DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ BEI UŽDAVINIŲ EUROPOS SĄJUNGOJE APŽVALGA

Šioje dalyje pateikiama darbo rinkos, socialinių tendencijų ir spręstinių uždavinių Europos Sąjungoje apžvalga. Pradžioje pateikiama išsami analitinė svarbiausių užimtumo ir socialinės raidos sričių apžvalga, po to pateikiami bendro pobūdžio rezultatai pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių duomenų suvestinėje.

1.1. Darbo rinkos tendencijos

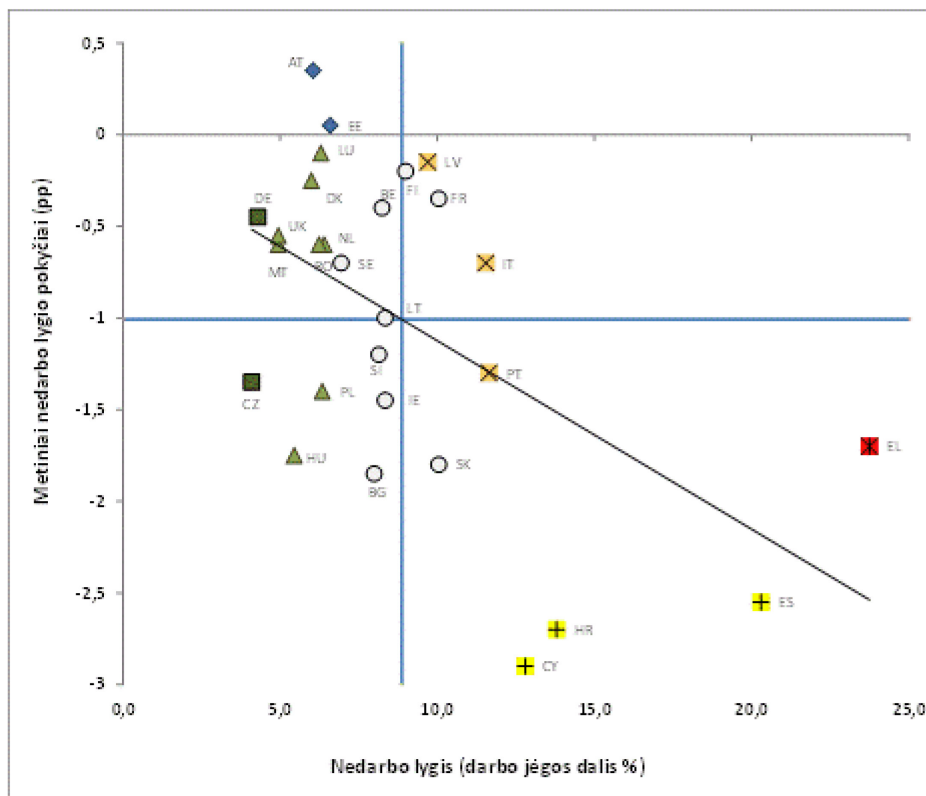
2015 ir 2016 m. stiprėjo darbo rinkos atsigavimas, daugumos rodiklių vertės pastebimai augo. 2015 m. 20–64 m. asmenų užimtumo lygis ES padidėjo 0,9 procentinio punkto (pp) ir antrą 2016 m. ketvirtį toliau augo iki 71,1 proc. Šis lygis ne tik 1,5 pp aukštesnis negu 2015 m. 2 ketvirtį, bet ir viršija metinį 70,3 proc. lygį iki krizės 2008 m. Užfiksuotas panašus užimtumo lygio augimas euro zonoje, kurioje jis 2016 m. 2 ketvirtį beveik pasiekė 70 proc. (artimas 2008 m. užfiksuotam 70,2 proc. vidurkiui). Absoliučiąja verte 2016 m. 2 ketvirtį darbą turėjo beveik 4,2 mln. daugiau žmonių negu 2014 m. 4 ketvirtį, įskaitant 2,8 mln. daugiau žmonių euro zonoje. Tuo pačiu metu 15–64 m. gyventojų aktyvumo lygis ES šiek tiek padidėjo ir siekė 73 proc., o vyresnių negu 15 m. gyventojų nedarbo lygis sumažėjo iki 8,6 proc., mažiausio rodiklio nuo 2009 m. 1 ketvirčio (euro zonoje gyventojų aktyvumo lygis ir nedarbo lygis buvo atitinkamai 72,9 proc. ir 10,1 proc.²). Didelį vaidmenį suvaidino išaugusi darbo jėgos paklausa ir laisvų darbo vietų gausėjimas nuo 1,3 proc. 2013 m. iki 1,8 proc. pirmus du 2016 m. ketvirčius. Tokiomis sąlygomis 2015 m. ES nežymiai sustiprėjo vidutinio darbo užmokesčio augimas, o euro zonoje jis išliko nedidelis (žr. 2.1 skyrių).

Labai dideli darbo rinkos skirtumai valstybėse narėse ir euro zonoje toliau mažėjo, o nedarbo lygis ėmė artėti prie ikikrizinio lygio. Besitęsianti nedarbo lygio konvergencija išreiškia didesnę už vidutinį jo mažėjimą keliose aukštu nedarbo lygiu pasižyminčiose valstybėse narėse (visų pirma Kipre, Kroatijoje ir Ispanijoje). Priešingai, Austrijoje ir Estijoje užfiksuotas nedidelis santykinai buvusio žemo nedarbo lygio padidėjimas. 2015 m. atvykstančių gyventojų srautų augimas grynąja verte buvo didžiausias šalyse, kuriose 2014 m.

² 2016 m. rugsėjo mėn. mėnesinis nedarbo lygis ES buvo 8,5 proc., euro zonoje 10 proc.

buvo mažiausias nedarbo lygis (visų pirma Austrijoje, Vokietijoje ir Liuksemburge); išvykstančių gyventojų srautų augimas grynąja verte neretai didžiausias šalyse, kuriose aukščiausias nedarbo lygis. Tačiau nepaisant stebimos konvergencijos, esama didelių nedarbo lygio skirtumų (1 pav.), nuo 5 proc. ar mažiau Čekijoje, Vokietijoje, Maltoje ir Jungtinėje Karalystėje iki daugiau negu 20 proc. Ispanijoje ir Graikijoje pirmą 2016 m. pusmetį.

1 pav. Nedarbo lygis ir metinis pokytis pagal pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę

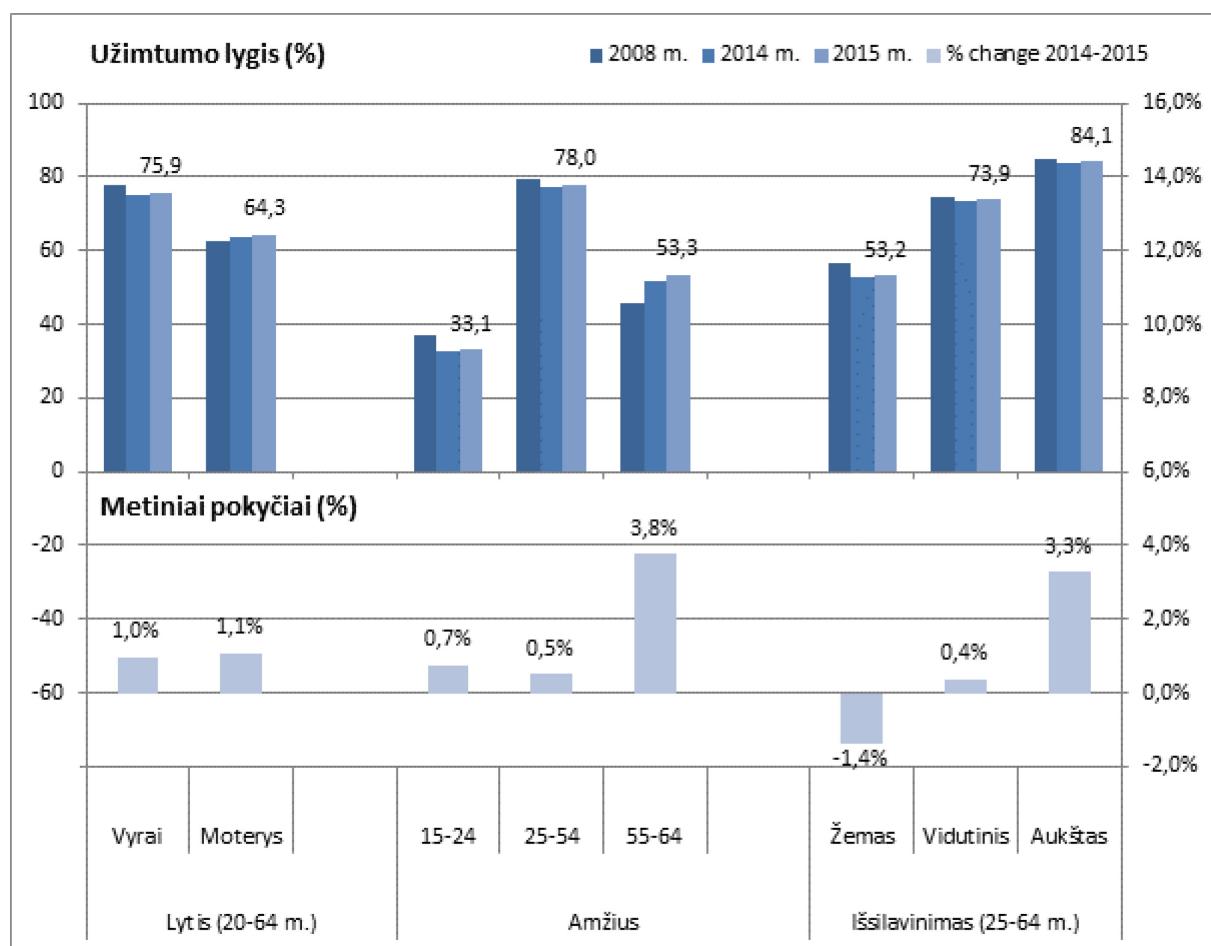

Šaltinis. Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas (EMPL GD skaičiavimai). Laikotarpis 2016 m. pirmojo pusmečio lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. pirmuoju pusmečiu. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Užimtumo lygio augimo dinamika įvairaus amžiaus ir išsilavinimo lygio asmenų grupėse buvo nevienoda. Kaip parodyta 2 pav., daugiausiai (3,8 proc.) 2015 m. augo vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojų užimtumo rodikliai; jų aktyvumo lygis išaugo 1,4 pp ir 2015 m. siekė 57,3 proc. Dėl to visos šios grupės užimtumo lygis dar labiau padidėjo (2015 m. siekė 53,3 proc.) ir prisidėjo prie pastarąjį dešimtmetį stebimo stabilaus augimo. Užtat jaunų (15–24 m.) ir darbingiausio amžiaus (24–54 m.) darbuotojų užimtumo augimas buvo nedidelis. Pastarųjų aktyvumo lygis jau ketvirtus metus iš eilės išlieka stabilus, 85,4 proc., tad galima manyti, jog pasiekta jo didžiausia vertė. Tačiau pokyčiai buvo labai

skirtingi priklausomai nuo gebėjimų lygio: aukštos kvalifikacijos darbuotojų (turinčių tretinį išsilavinimą) užimtumo lygis nuolatos augo po 3,3 proc. per metus, o žemesnį vidurinį ar mažesnį išsilavinimą turinčių žemos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo lygis nuo 2014 m. sumažėjo 1,4 proc. Tai patvirtina žemos kvalifikacijos darbuotojų įsidarbinimo galimybių mažėjimo tendenciją: jų užimtumo lygis tebėra mažesnis negu 2008 m. Vyrų ir moterų užimtumo augimas buvo panašus ir šiek tiek padidėjo 2015 m. Tad didelis moterų ir vyrų užimtumo lygio skirtumas (atitinkamai 64,3 proc. ir 75,9 proc.), sumažėjęs 2008–2013 m., išlieka beveik nepakitęs. 3 pav. pateikti duomenys taip pat nerodo didesnio skirtumo tarp užimtumo dirbant visą ir ne visą darbo laiką augimo.

2 pav. Skirtingų ES grupių užimtumo lygis ir užimtumo augimas

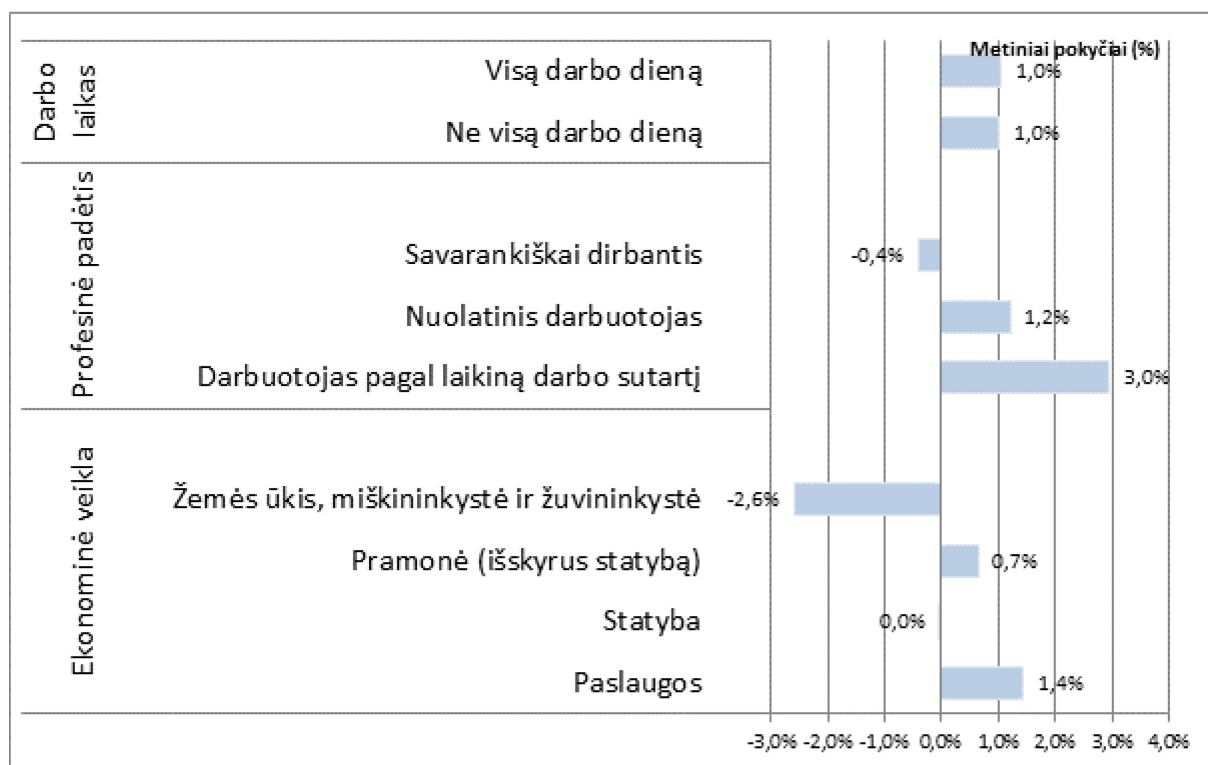

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Užimtumo atsigavimas atspindi samdomųjų darbuotojų skaičiaus augimą, o dirbančių pagal laikinąsias sutartis darbuotojų dalis tebėra stabili. Nedaug (0,4 proc.) sumažėjo savarankiškai dirbančių asmenų skaičius, nors už šio skaičiaus slepiasi dideli skirtumai įvairiose valstybėse narėse (žr. 2.1 skyrių). Dirbančiųjų pagal laikinąsias sutartis skaičius

išaugo 3 proc., o dirbančiųjų pagal nuolatinės darbo sutartis skaičius išaugo 1,2 proc. Dėl to šiek tiek padidėjo pagal laikinąsias sutartis dirbančių darbuotojų dalis lyginant su bendru darbuotojų skaičiumi (2015 m. ji siekė 14,2 proc.), ir vėl padėtis valstybėse narėse labai skirtinga (žr. 2.3 skyrių). Daugiausia darbo vietų sukurta paslaugų (+1,4 proc.) ir pramonės (+0,7 proc.) srityse. Darbo vietų žemės ūkio sektoriuje toliau mažėjo (–2,6 proc.), ir tuo iš dalies galima paaiškinti savarankiškai dirbančiųjų skaičiaus mažėjimą. 2015 m. pirmą kartą po 2008 m. sustojo užimtumo mažėjimas statybos pramonės srityje.

3 pav. Skirtingų grupių užimtumo augimas ES 2014–2015 m.

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

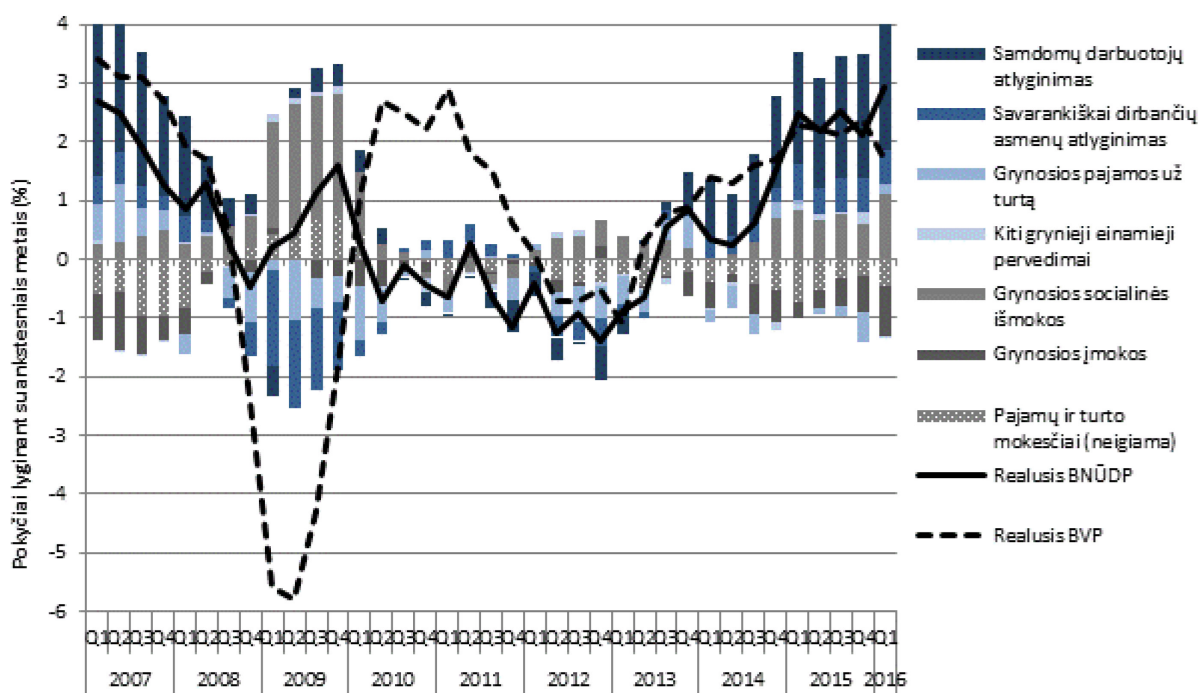
2015 m. sumažėjus bendram nedarbo lygiui toliau mažėjo jaunimo ir ilgalaikis nedarbas
 Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis, ES buvęs didžiausias 2013 m. (23,7 proc.), 2015 m. sumažėjo iki 20,3 proc. Ši tendencija išliko ir 2016 m.: per pirmą pusmetį jaunimo nedarbo lygis sumažėjo iki 18,9 proc. Tačiau EZ-19 jis didesnis (pirmą 2016 m. pusmetį siekė 21,4 proc.), išlieka dideli skirtumai tarp valstybių narių. Ilgalaikio nedarbo lygis (skaičiuojant nuo bendro aktyvių gyventojų skaičiaus), kuris 2014 m. buvo 5 proc., 2015 m. sumažėjo iki 4,5 proc. (ir toliau mažėjo pirmą 2016 m. pusmetį), bet lėta pakartotinė ilgalaikio nedarbo

sugertis kai kuriose valstybėse narėse, ypač labiausiai paveiktose krizės, leidžia numatyti didelio nedarbo virtimo struktūriniu pavoju.

1.2. Socialinės tendencijos

2015 m. finansinė padėtis ES namų ūkiuose toliau gerėjo. ES bendrosios namų ūkių disponuojamosios pajamos (BNŪDP) 2015 m. padidėjo apytikriai 2 proc. ir toliau buvo atitaisomas 2010–2013 m. užfiksuotas pajamų praradimas. Iš esmės šį pagerėjimą užtikrino padidėjusios pajamos už darbą ir sumažėjusios įmokos bei mokesčiai (žr. 4 pav.).

4 pav. BVP ir BNŪDP augimas ir BNŪDP komponentų pasikeitimas ES

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Tačiau iš naujausių ES duomenų matyti, kad skurdo duomenims ši augimo tendencija poveikio nepadarė³. ES gyventojų, kuriems kyla skurdo rizika (angl. AROP), dalis 2015 m. padidėjo 0,1 pp iki 17,3 proc. ir stabilizavosi (ir ES, ir euro zonoje). Prieš tai 2014 m. ši dalis padidėjo 0,5 pp (euro zonoje 0,4 pp), ir tai iš dalies buvo skurdo ribos pakilimo padarinys,

³ Rengiant šį dokumentą (2016 m. spalio mėn.) Eurostatas jau yra pateikęs 2015 m. vidurkių įverčių duomenis. Po diskusijos su valstybėmis narėmis Užimtumo komitete peržiūrėtame dokumente bus pateikta atnaujinta informacija.

2013 m. viduryje prasidėjus namų ūkio pajamų atsigavimui. Panašiai 2014 m. 0,5 pp padidėjo bendra skurstančių dirbančiųjų dalis ir pagal laikinąsias sutartis dirbančių darbuotojų (kurių pajamos paprastai mažesnės už nuolatinį darbuotojų pajamas) dalis, o 2015 m. išliko stabilios.

2015 m. ES toliau mažėjo žmonių, kuriems gresia skurdo ar socialinės atskirties rizika, procentinė dalis, tačiau ji tebėra labai didelė. 2015 m. skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (angl. AROPE) ES toliau mažėjo iki 23,7 proc. (2014 m. jis buvo 24,4 proc., o 2013 m – 24,6 proc.), tačiau tebėra artimas istoriškai didžiausiam lygiui, pasiektam 2012 m. Šis lygis mažėjo ir euro zonoje nuo 23,5 proc. 2014 m. iki 23,1 proc. 2015 m. (sugrįžta prie 2013 m. lygio). 2015 m. skurdo ar socialinės atskirties riziką patyrė apie 119 milijonų žmonių: apytikriai 3,5 milijono mažiau negu 2014 m. Net jei ES dar turi daug padaryti, kad būtų pasiektas strategijos „Europa 2020“ tikslas iki 2020 m. ištraukti iš skurdo ar socialinės atskirties bent 20 milijonų žmonių, skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių asmenų skaičius šiuo metu vėl artėja prie 2008 m. lygio – tai atskaitos metai, su kuriais lyginant nustatyti strategijos „Europa 2020“ tikslai. 2015 m. skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių asmenų buvo 1,2 milijono daugiau negu 2008 m.⁴ ir 4,8 milijono mažiau negu 2012 m., kai šis rodiklis buvo didžiausias.

Didelio materialinio nepritekliaus mažėjimas rodo gerėjantį gyvenimo lygį. 2015 m. didelis materialinis nepriteklis sumažėjo 0,8 pp ir pasiekė 8,1 proc.; tai reiškia, kad dabar jį patiria 9,1 milijono žmonių mažiau negu 2012 m., kai šis rodiklis buvo didžiausias. Ši tendencija, stebima nuo 2013 m., susijusi su pirmiau minėtu namų ūkių finansinės būklės gerėjimu, siejamu su ekonomikos atsigavimu. Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose (beveik) nė vienas narys neturi darbo (t. y. gyventojai iki 59 m., gyvenantys labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose), dalis 2015 m. dėl gerėjančių darbo rinkos sąlygų šiek tiek sumažėjo, iki 10,5 proc., po nedidelio augimo 2014 m.

5 pav. Skurdo ir socialinės atskirties rizikos lygis ir jo komponentai ES 27

⁴ Vidutinis žmonių, kuriems gresia skurdo ar socialinės atskirties rizika, skaičius ES 2008 m. apskaičiuotas remiantis Eurostato įverčiais, nes Kroatijos duomenys yra tik nuo 2010 m.

Šaltinis. Eurostatas, EU-SPGS (ilc_peps01, ilc_li02, ilc_mddd11, ilc_lvhl11). HR 2009 m. duomenų nėra, todėl ši šalis neminima. Pastaba. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygį sudaro skurdo rizikos lygis, didelis materialinis nepriteklus ir nulinio ar žemo darbo intensyvumo namų ūkiai. Punktyrine linija pažymėtas numatomas mažėjimas, reikalingas strategijos „Europa 2020“ tikslui pasiekti.

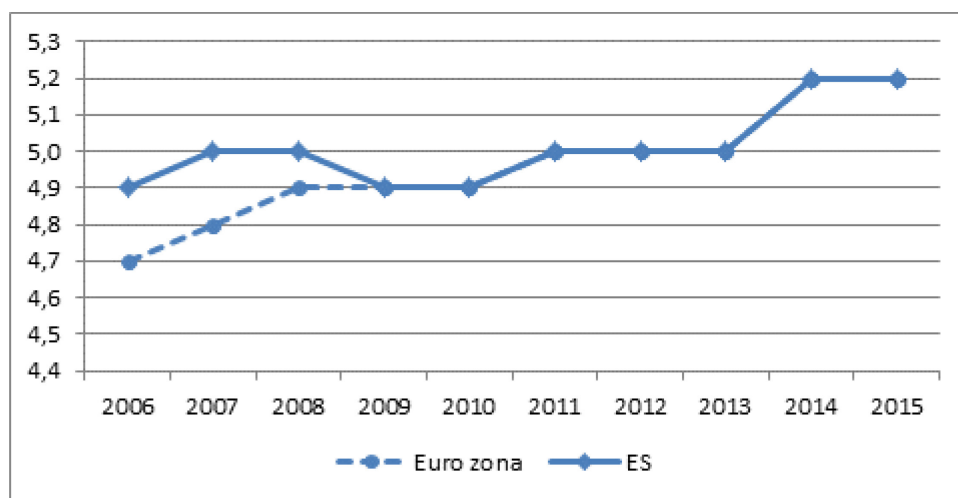
Tarp labiausiai paveiktų asmenų yra jaunimas, vaikai, bedarbiai ir trečiųjų šalių piliečiai. 2015 m. beveik trečdalis (31,2 proc.) jaunimo (18–24 m.) patyrė skurdo arba socialinės atskirties riziką. Daugiausiai tai lėmė nedarbas, mažų garantijų darbo aplinka arba sudėtinga jaunuolių šeimų socialinė ir ekonominė padėtis. Priklausymas namų ūkiui, kuriame šeimą išlaiko vienas asmuo, siejamas su didesne skurdo rizika⁵. Vaikų (iki 17 m.) skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis sumažėjo nuo 27,8 proc. iki 26,9 proc., bet išlieka aukštas dėl tėvų padėties darbo rinkoje, ypač pridėjus ribotas galimybes naudotis socialinėmis paslaugomis ir mažu pajamų rėmimu. Santykinai mažesnę poveikį patyrė pagyvenę (vyresni negu 65 m.) žmonės. Jų skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis sumažėjo nuo 18,3 proc.

⁵ Žr. netrukus pasirodysiančios 2016 m. „Europos užimtumo ir socialinės raidos apžvalgos“ 2 skyrių.

2013 m. iki 17,4 proc. 2015 m.; skurstančių moterų buvo daugiau negu vyrų (19,6 proc. moterų ir 14,6 proc. vyrų). Kitos skurdo ar socialinės atskirties rizikos poveikį patiriančios grupės yra bedarbiai (66,6 proc.), trečiųjų šalių piliečiai (48,2 proc.) ir neįgalieji (30,1 proc. 2014 m.).

Pajamų nelygybė, matuojama pajamų kvintilio dalies santykiu, 2015 m. stabilizavosi, nors jos lygis tebėra aukštas. Pajamų kvintilio dalies santykis (t. y. pajamų, kurias gauna 20 proc. visų didžiausias pajamas gaunančių gyventojų, ir pajamų, kurias gauna 20 proc. visų mažiausias pajamas gaunančių gyventojų, santykis) 2015 m. išliko stabilus ir siekė 5,2 proc. Tai atitinka pastarųjų metų augimo tendenciją, ypač euro zonoje (6 pav.). Gini koeficientas irgi išliko stabilus⁶ ir 2015 m. sudarė 0,31. Tačiau įvairiose valstybėse narėse tebėra dideli lygių ir tendencijų skirtumai (žr. 2.4 skyrių). Pajamų nelygybės didėjimas yra bendra išsivysčiusios ekonomikos valstybių tendencija⁷, kuri ne tik kelia susirūpinimą dėl teisingo paskirstymo gyventojams, bet ir gresia ilgalaikiam ekonomikos augimui.

6 pav. Pajamų kvintilio dalies santykis

Šaltinis. Eurostatas. Iki 2010 m. Kroatijos duomenų nėra.

⁶ Gini koeficientas – rodiklis, kurio vertė yra nuo 0 iki 1. Mažesnė rodiklio vertė reiškia didesnę lygybę. Kitaip tariant, nulinė vertė rodo, kad visų pajamos vienodos, o 1 lygi vertė rodo, kad visos pajamos priklauso vienam asmeniui. Pastaba: Kad būtų atsižvelgiama į skirtingų namų ūkio dydžių ir sudėties poveikį, skaičiuojamos ekvivalentinės bendrosios namų ūkio pajamos.

⁷ Žr. EBPO (2015 m.) „Likime kartu. Kodėl mažesnė nelygybė naudinga visiems“ (angl. In it together: Why less inequality benefits all). Paryžius: EBPO.

1.3. Bendrieji rezultatai pagal pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę

Jau ketvirta pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinės laida suteikia galimybių anksti aptikti pagrindines užimtumo ir socialines problemas ir galimus valstybių narių skirtumus, kuriuos galbūt vertėtų analizuoti išsamiau. Suvestinę (žr. 1–3 priedus) sudaro šeši pagrindiniai užimtumo ir socialinių tendencijų rodikliai:

- 15–74 m. žmonių nedarbo lygis;
- Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis;
- Nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių (NEET) procentinė dalis tarp 15–24 m. gyventojų;
- Bendrosios disponuojamosios namų ūkio pajamos (keičiasi kas metai);
- Darbingo amžiaus (18–64 m.) žmonių skurdo rizikos lygis;
- Pajamų nelygė (pajamų kvintilio dalies santykis).

Suvestinė padeda nustatyti politinio reagavimo labiausiai reikalingas sritis. Dėl to ji yra svarbi Europos semestro reformų poveikio stebėsenos priemonė. Ji padeda išskirti šalių ataskaitose nustatytas problemas ir pagrįsti konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų projektus. Suvestinės rezultatais reikėtų naudotis išvien su kitų priemonių, pvz., Užimtumo rodiklių apžvalgos, Veiksmų socialinės apsaugos srityje rezultatų apžvalgos⁸ ir Makroekonominio disbalanso procedūros rezultatų suvestinės, kuri neseniai papildyta pagrindiniais užimtumo rodikliais⁹, duomenų analize. Panašiai teigiama penkių pirmininkų pranešime „Europos ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimas“ ir Komunikate dėl priemonių, kurių reikia imtis, kad būtų įkurta Europos ekonominė ir pinigų sąjunga¹⁰, skatinant valstybių narių rezultatų lyginamąją analizę ir kryžminę patikrą siekiant nustatyti, kas veikia nepatenkinamai, ir prisidėti prie didėjančios konvergencijos. Šiuo procesu taip pat reikėtų prisidėti prie keitimosi geriausia patirtimi. 1 langelyje pateikiamas darbo rinkos srities lyginamosios analizės rodiklių kūrimo pagrindas ir dabartinė padėtis.

Naujausios pagrindinių rodiklių tendencijos užfiksuojamos suvestinėje pagal tris aspektus (žr. priede pateiktas lenteles su išsamiais duomenimis):

⁸ Užimtumo rodiklių apžvalgos ir Veiksmų socialinės apsaugos srityje rezultatų apžvalgos projektus bendrai rengia Komisija ir atitinkamai Užimtumo ir Socialinės apsaugos komitetai. Juos tvirtina Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba (EPSCO taryba).

⁹ Žr. 2017 m. įspėjimo mechanizmo ataskaitą.

¹⁰ COM(2015) 600 *final*.

- pagal kiekvienoje valstybėje narėje nustatytą rodiklio pokytį konkrečiais metais, lyginamą su ankstesniais laikotarpiais (istorinė tendencija);
- pagal kiekvienoje valstybėje narėje nustatytą skirtumą, lyginamą su tų pačių metų ES ir euro zonos rodiklių vidurkiu (pateikiama glausta užimtumo ir socialinėje srityse nustatytų skirtumų apžvalga);
- pagal kiekvienoje valstybėje narėje nustatytą rodiklio pokytį dvejus metus iš eilės, lyginamą su pokyčiais ES ir euro zonoje (parodomos socialinės ir ekonominės konvergencijos arba divergencijos tendencijos).

Nuo 2016 m. valstybių narių padėtis įvertinama pagal pagrindinius užimtumo ir socialinius rodiklius, taikant bendrai priimtą metodiką, kuria bendrai atsižvelgiama į kiekvieno rodiklio lygį ir pokyčius (kaip paaiškinama 4 priede). Pagal šią metodiką 1 lentelėje pateikiama glausta duomenų suvestinė. Kaip matyti iš šiame skyriuje ir 2 skyriuje pateiktos analizės (žr. 1, 14, 15, 26, 27 ir 28 pav.), penkiose valstybėse narėse (Graikijoje, Kipre, Portugalijoje, Ispanijoje ir Italijoje) kyla didelių užimtumo ir socialinių problemų, nors naujausių įvykių atžvilgiu šių šalių padėtis nevienoda. Kitų penkių valstybių narių (Bulgarijos, Kroatijos, Latvijos, Lietuvos ir Rumunijos) užimtumo srities duomenys ar socialiniai rodikliai suvestinėje lentelėje ne kartą pažymėti įvairaus stiprumo žymomis. Likusioje skyriaus dalyje išsamiai aiškinama rezultatų suvestinė.

Graikijos padėtis pagal visus užimtumo ir socialinius rodiklius tebėra sudėtinga, ypač kiek tai susiję su bendruoju nedarbo lygiu ir pajamų nelygybe. Užfiksuotas tam tikras nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių lygio ir skurdo rizikos lygio rodiklių gerėjimas¹¹. Italijos rodiklių, susijusių su jaunimo padėtimi darbo rinkoje, lygis tebėra kritiškas, o bendrasis nedarbo lygis mažėja lėtai, palyginti su ES vidurkiu. Be to, socialinių rodiklių, ypač skurdo rizikos lygio, padėtis tebėra sudėtinga. Portugalijoje bendrasis ir jaunimo nedarbo lygiai nedaug sumažėjo, bet tebėra aukšti. Be to, skurdo rizikos ir pajamų nelygybės rodikliai, nors ir nežymiai mažėja, vis dar tebėra aukšti, palyginti su ES vidurkiu. Ispanijoje nedarbo ir nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių lygis gerėjo (nors tebėra probleminis), o su jaunimo nedarbu, skurdu ir nelygybe susijusi padėtis tebėra sudėtinga. Kipre užfiksuotas palankus bendrojo ir jaunimo nedarbo lygių bei nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių lygio kitimas: šie rodikliai, anksčiau buvę labai dideli, mažėja. Tačiau 2015 m. grynujų disponuojamųjų namų ūkio pajamų

¹¹ Tačiau pastarąją galėjo paveikti skurdo ribos sumažėjimas.

augimas tebėra neigiamas, o skurdo rizikos lygis padidėjo labiausiai. Rumunijoje tebėra didelių problemų, susijusių su nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių lygiu, skurdo rizika ir nelygybe; pastaroji labai išaugo. Panašiai ir Lietuvoje smarkiai išaugo skurdo rizika ir pajamų nelygybė. Latvijoje stebimas didžiausias jaunimo nedarbo augimas, tačiau padėtis šalyje, susijusi su skurdo rizikos lygiu ir nelygybe, išlieka stabili. Kroatijoje bendras ir jaunimo nedarbo lygis aukštas, tačiau sparčiai mažėja. Bulgarijoje didelėmis problemomis išlieka nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių lygis ir pajamų nelygybė.

Suomijoje, Prancūzijoje, Airijoje ir Slovakijoje nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių padėtis priskirta prie stebimų (dėl staigaus jų lygio padidėjimo arba dėl aukštesnio už vidurkį lygio). Panašiai kaip Italijoje, Suomijoje, Prancūzijoje ir Austrijoje stebimas mažesnis grynųjų disponuojamųjų namų ūkio pajamų augimas, palyginti su ES vidurkiu. Ir pagaliau reikėtų atidžiau stebėti dar porą šalių – Lenkiją (dėl skurdo rizikos lygio) ir Estiją (dėl pajamų nelygybės).

Trijose valstybėse narėse stebimas nedidelis anksčiau buvusių gerų rodiklių prastėjimas. Austrijoje ir Estijoje nedarbo lygis (abiem atvejais ir bendrasis, ir jaunimo) didėjo sparčiau už ES vidurkį, nors pats lygis išlieka labai žemas. Panaši padėtis stebima Danijoje dėl jaunimo nedarbo ir nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių lygio.

1 lentelė. Glausta pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinė

	Nedarbo lygis	Jaunimo nedarbo lygis	NEET jaunuolių skaičius	Bendrosios namų ūkio disponuojamosios pajamos	Skurdo rizikos lygis	Nelygybė (pajamų kvintilio dalies santykis)
Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	Čekija Vokietija	Vokietija	Vokietija Liuksemburgas Nyderlandai Švedija	Danija Latvija Rumunija	Čekija Slovakija	Čekija Suomija Slovėnija Slovakija
Geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys	Danija Vengrija Liuksemburgas Malta Nyderlandai Lenkija Rumunija Jungtinė Karalystė	Bulgarija Čekija Vengrija Lietuva Malta Nyderlandai Jungtinė Karalystė	Austrija Čekija Vengrija Lietuva Latvija Slovėnija	Slovakija	Austrija Belgija Danija Estija Suomija Prancūzija Liuksemburgas Malta Nyderlandai Slovėnija Švedija	Austrija Belgija Danija Prancūzija Vengrija Liuksemburgas Malta Nyderlandai Švedija
Gerų rezultatų pasiekusios šalys, tačiau reikliai atlikti	Austrija Estija	Austrija Danija Estija	Danija			
Vidutinių rezultatų pasiekusios šalys	Belgija Bulgarija Suomija Prancūzija Airija Liuksemburgas Lietuva Švedija Slovėnija Slovakija	Belgija Suomija Prancūzija Airija Liuksemburgas Lenkija Švedija Slovėnija Slovakija	Belgija Estija Malta Lenkija Portugalija Jungtinė Karalystė	Čekija Vokietija Ispanija Vengrija Lietuva Nyderlandai Portugalija Švedija Slovėnija Jungtinė Karalystė	Kroatija Vokietija Vengrija Jungtinė Karalystė	Kroatija Kipras Vokietija Lenkija Jungtinė Karalystė
Prastų, tačiau gerėjančių rezultatų	Kipras Ispanija Kroatija	Kipras Kroatija	Graikija Kipras Ispanija		Bulgarija Graikija	
Stebimos šalys	Italija Latvija Portugalija	Latvija Portugalija	Suomija Prancūzija Airija Slovakija	Austrija Suomija Prancūzija Italija	Kipras Latvija Lietuva Lenkija Portugalija	Estija Italija Portugalija
Pavojinga padėtis	Graikija	Graikija Italija Ispanija	Bulgarija Kroatija Italija Rumunija	Kipras	Italija Rumunija Ispanija	Bulgarija Graikija Latvija Lietuva Rumunija Ispanija

Pastaba: nėra visų ketvirčių RO jaunimo nedarbo duomenų. 2016 m. spalio 26 d. nebuvo gauti BE, BG, EE, IE, EL, HR, LU, MT ir PL bendrųjų namų ūkių disponuojamųjų pajamų duomenys. 2016 m. spalio 26 d. dar nebuvo gauti IE skurdo ar socialinės atskirties rizikos ir pajamų kvintilio dalies santykio duomenys.

1 langelis. Darbo rinkos lyginamoji analizė ir geriausios patirties taikymas

Penkių pirmininkų pranešime pabrėžiama, kad turėtų būti daugiau dėmesio skiriama užimtumui ir socialinės srities rezultatams, primenant, kad valstybėms narėms dažnai kyla panašių problemų, nors ir nėra vieningo, joms visoms tinkamo sprendimo būdo.

2015 m. spalio mėn. Komisijos komunikate „Tolesni ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimo žingsniai“¹² numatoma, kokioms politinėms sritims ar temoms turi būti taikoma veiklos rezultatų lyginamoji analizė ir kryžminė patikra. Pasak Komisijos: „Kryžminių patikrų tikslas – nustatyti, kas veikia nepatenkinamai, prisidėti prie konvergencijos su geriausių rezultatų darbo rinkų, konkurencingumo, verslo aplinkos ir viešojo administravimo srityse pasiekiančiomis šalimis ir nustatyti tam tikrus mokesčių politikos aspektus. (...) Lyginamosios analizės rodikliai turi atitikti du reikalavimus. Pirmia, jie turi būti glaudžiai susiję su politikos svertais, kad pagal juos būtų galima daryti realias ir prasmingas politikos išvadas. Antra, reikalingi patikimi įrodymai ir pakankamas konsensusas, kad jie gerokai padės siekti aukštesnio lygmens tikslų, tokių kaip darbo vietų kūrimas, augimas, konkurencingumas, socialinė apsauga ir socialinis teisingumas arba finansinis stabilumas“.

Lyginamąją analizę papildžius platesne ekonomine analize galima gauti informacijos reformoms ir jas stiprinti, teikiant paramą abipusiam mokymuisi ir konvergencijai su valstybių narių sėkmingai įgyvendinta geriausia patirtimi.

Nuo 2016 m. kovo mėn. atliekamas bandomasis nedarbo išmokų ir aktyvios darbo rinkos politikos lyginamosios analizės projektas. Drauge su valstybėmis narėmis sukurtas trijų etapų metodas, kuriame atsižvelgiama į esamas sistemas. Pirmuoju etapu aptariamos konkrečios politikos srities pagrindinės problemos ir nustatomas susijusių aukšto lygio rezultatų rodiklių rinkinys. Antruoju etapu naudojant kelių svarbiausių veiklos rodiklių rinkinį nustatomi geriausi ir blogiausi rezultatai. Trečiuoju etapu nustatomi pagrindiniai politiniai geriausių rezultatų konvergencijos svertai.

Šiuo pagrindu nedarbo išmokų ir aktyvios darbo rinkos politikos srityje, norint pradėti lyginamąją analizę, nustatyti pirmųjų dviejų etapų rodikliai ir trečiojo etapo keturi politiniai svertai: nedarbo išmokų trukmė, lygis ir jų skyrimo kriterijai bei politinis galimybės gauti ankstyvąją paramą principas, pritaikytas prie atskirų asmenų padėties darbo rinkoje. Be to, nuo 2016 m. rugsėjo mėn. atliekama gebėjimų lyginamoji analizė.

¹² COM(2015) 600 *final*.

2. UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS. VALSTYBIŲ NARIŲ VEIKSMAI IR JŲ EFEKTYVUMAS

Šiame skyriuje pateikiama naujausių pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių ir priemonių, kurias valstybės narės taikė 2015 m. Tarybos patvirtintose¹³ ir dar kartą be pakeitimų patvirtintose 2016 m. ES užimtumo gairėse¹⁴ nustatytose prioritetinėse srityse. Prie kiekvienos gairės pateikiami naujausi kelių pagrindinių rodiklių duomenys ir priemonės, kurias taikė valstybės narės. Šiame skyriuje naudojami 2016 m. valstybių narių nacionalinių reformų programų ir Europos Komisijos šaltiniai. Jei nenurodyta kitaip, ataskaitoje pateikiamos tik po 2015 m. birželio mėn. įgyvendintos politikos priemonės. Naujausią išsamią darbo rinkos analizę galima rasti ataskaitose „Darbo rinkos ir darbo užmokesčio pokyčiai 2016 m.“¹⁵ ir „Užimtumas ir socialinė raida Europoje 2016 m.“¹⁶.

2.1. 5 gairė Darbo jėgos paklausos didinimas

Šiame skyriuje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 5 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti darbo jėgos paklausą ir darbo vietų kūrimą skatinančias sąlygas. Pradžioje pateikiami verslumo, kuris yra pagrindinė darbo vietų kūrimo prielaida ir paties ekonomikos augimo (įskaitant ir per savarankišką darbą) šaltinis, rodikliai. Po to apžvelgiami pagrindiniai samdos sprendimus sąlygojantys makroekonomikos veiksniai, būtent darbo užmokesčio ir mokesčių pleišto kitimas. 2.1.2 skyriuje pateikiama valstybių narių šiose srityje taikomų politikos priemonių, įskaitant netikslines subsidijas samdai (konkrečioms palankių sąlygų neturinčių asmenų grupėms skirtos subsidijos pateikiamos 2.2.2 skyriuje), ataskaita.

¹³ Į gaires pirmą kartą visapusiškai atsižvelgiama 2016 m. nacionalinėse reformų programose.

¹⁴ 2016 m. spalio 13 d. Tarybos sprendimas dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių,

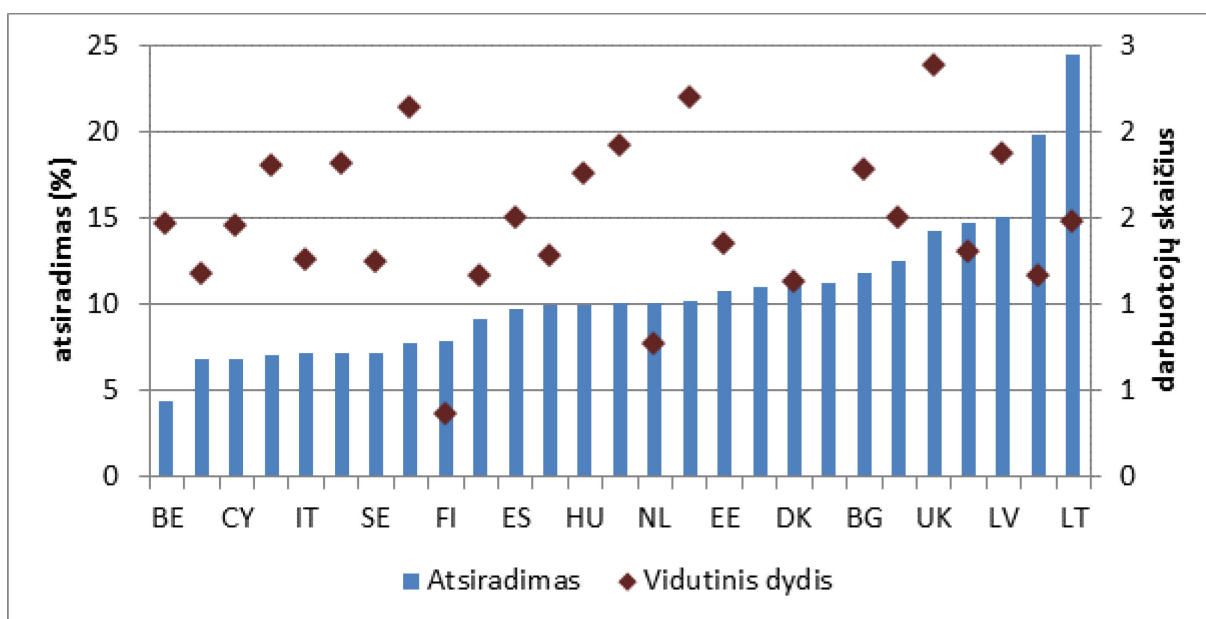
¹⁵ Europos Komisija (2016 m.). „Europos darbo rinkos ir darbo užmokesčio raida“ 2016 m. metinė apžvalga, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2016 m. spalio mėn.

¹⁶ Numatoma.

2.1.1. Pagrindiniai rodikliai

Naujos įmonės yra svarbus darbo vietų kūrimo šaltinis Europos Sąjungoje. 2014 m.¹⁷ tokių šalių, kaip Lenkija, Latvija, Portugalija, Lietuva ir Slovakija naujose įmonėse buvo per 4 proc.¹⁸ visų verslo sektoriaus darbo vietų. Mažosios ir vidutinės įmonės (MVI) lėmė beveik 71 proc. viso užimtumo augimo¹⁹. Šie skaičiai rodo, kiek daug darbo vietų kūrimo galimybių galima paskatinti, kovojant su verslumo ir bendrovių augimo kliūtimis²⁰. 2014 m. daugiau negu dviejuose trečdaliuose valstybių narių užfiksuotas naujų įkurtų bendrovių skaičiaus didėjimas. Tačiau esama didelių skirtumų, susijusių su bendrovių atsiradimu ir jų vidutiniu dydžiu (7 pav.).

7 pav. Bendrovių atsiradimas ir vidutinis jų dydis įkūrimo metu, verslo ekonomika, 2014 m.

Šaltinis. Eurostatas, verslo demografija. Pastaba: EL duomenų nėra.

¹⁷ Paskutiniai metai, kurių duomenys turimi.

¹⁸ Tai 2014 m. naujose įkurtose bendrovėse dirbančių asmenų skaičius, padalytas iš bendro visų tais metais veikusių įmonėse dirbusių asmenų skaičiaus.

¹⁹ Europos Komisija (2015 m.), *2014–2015 m. metinė ataskaita dėl Europos MVI*, 2015 m. lapkričio mėn.

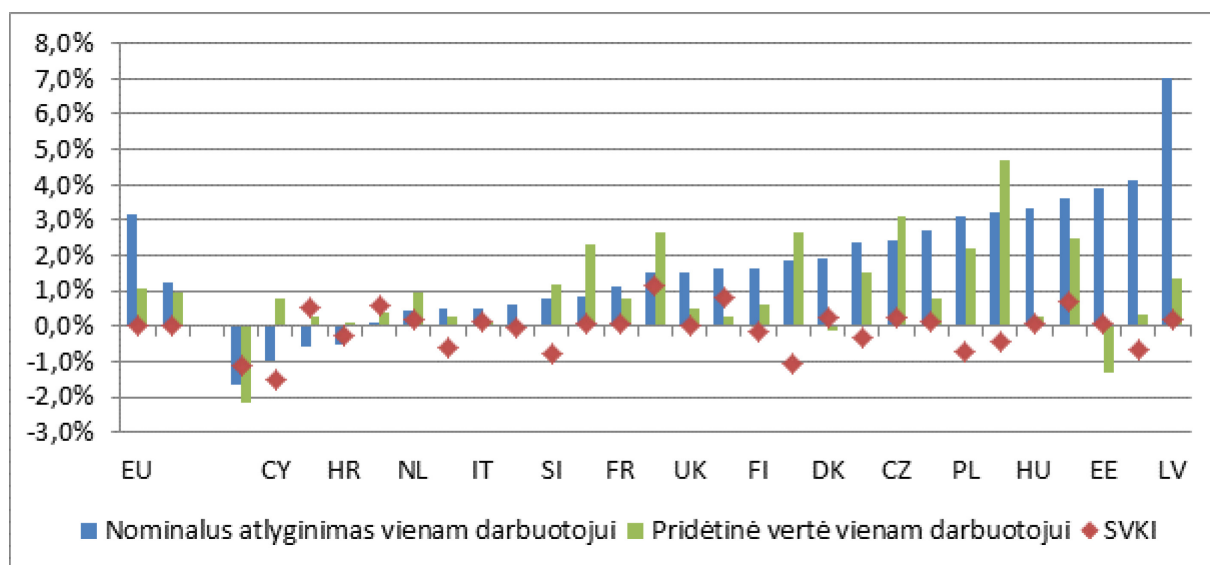
²⁰ Smulkiojo verslo akto (angl. SBA) faktų suvestinėse pateikiama visų šalių išsami MVI statistinių duomenų ir politikos analizė. Jas galima rasti adresu http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en

Savarankiško darbo mažėja visur, daugiausiai dėl sektorių dinamikos, nors įvairiose šalyse stebimi labai skirtingi dėsningumai. Vidutinis savarankiško darbo lygis 2015 m. sumažėjo nuo 14,4 proc. iki 14,1 proc. ir yra mažiausias nuo 2008 m., nes savarankiško darbo sumažėjo 0,4 proc., o bendras užimtumas išaugo 1 proc. (žr. 1 skyrių). Neskaitant struktūrinio mažėjimo paveikto pirminio sektoriaus (žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės), savarankiškai dirbančių asmenų skaičius sumažėjo tik 0,1 proc. (o ne 0,4 proc.) ir išliko didesnis negu 2008 m. Nepaisant to, 2015 m. savarankiško darbo lygis padidėjo beveik pusėje valstybių narių. Didžiausias augimas absoliučiąja verte užfiksuotas Lenkijoje, Ispanijoje ir Nyderlanduose. Savarankiškai dirbančių moterų dalis toliau pamažu artėjo prie bendro rodiklio; 2014 m. jos sudarė 31,8 proc., visų savarankiškai dirbančių asmenų, o 2015 m. – 32,2 proc. (2008 m. jų buvo 30,4 proc.). Moterys sudaro 34,4 proc. savarankiškai dirbančių, samdomųjų darbuotojų neturinčių darbuotojų (savarankiškų darbuotojų) ir 43,9 proc. tretinį išsilavinimą turinčių savarankiškų darbuotojų. Tačiau tik apie 26 proc. jų dirba savarankiškai ir turi samdomųjų darbuotojų.

Daugėja savarankiškai dirbančių žmonių, gimusių ne šalies teritorijoje. Nors 89 proc. visų savarankiškai dirbančių asmenų gimę toje pačioje valstybėje narėje, kurioje veikia, dinamika labai įvairi. 2015 m. užfiksuotas šiai grupei priklausančių savarankiškai dirbančiųjų 1 proc. mažėjimas, užtat 2,7 proc. ir 4,7 proc. padaugėjo asmenų, gimusių atitinkamai kitoje valstybėje narėje ir už ES ribų. Ypač žymus pastarosios grupės pagausėjimas (per 5 proc.) užfiksuotas Liuksemburge, Airijoje, Kipre, Belgijoje, Austrijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje.

2015 m. ES nežymiai sustiprėjo vidutinio darbo užmokesčio augimas, o euro zonoje jis išliko nedidelis. Nominalus atlyginimas vienam darbuotojui ES padidėjo 3,2 proc. (palyginti su 1,6 proc. 2014 m.), o euro zonoje ir toliau šiek tiek viršija 1 proc. (8 pav.). Esant beveik nulinei infliacijai, nominalus darbo užmokesčio padidėjimas beveik visiškai tolygus realiajam. Šią tendenciją patvirtina ir visų nedarbo rodiklių mažėjimas, nors žvelgiant į konkrečias šalis ryškėja labai įvairūs modeliai. Darbo užmokestis sparčiausiai augo Baltijos valstybėse (ypač Latvijoje) ir augimo greičiu pranoko darbo našumo didėjimą. Švedijoje, Rumunijoje, Lenkijoje ir Vengrijoje taip pat užfiksuotas santykinai didelis (realios) kompensacijos vienam darbuotojui augimas, nors jis visur, išskyrus Vengriją, glaudžiau susijęs su našumu. Priešinga tendencija stebima Graikijoje, Kipre, Portugalijoje ir Kroatijoje, kur nominaliosios vertės mažėjo, nors ir mažiau, negu ankstesniais metais. Užmokesčio didėjimas euro zonos šalyse dažniau buvo mažesnis, negu euro neturinčiose šalyse.

8 pav. Darbo užmokestis, našumas ir infliacija. Pokyčiai 2014–2015 m.

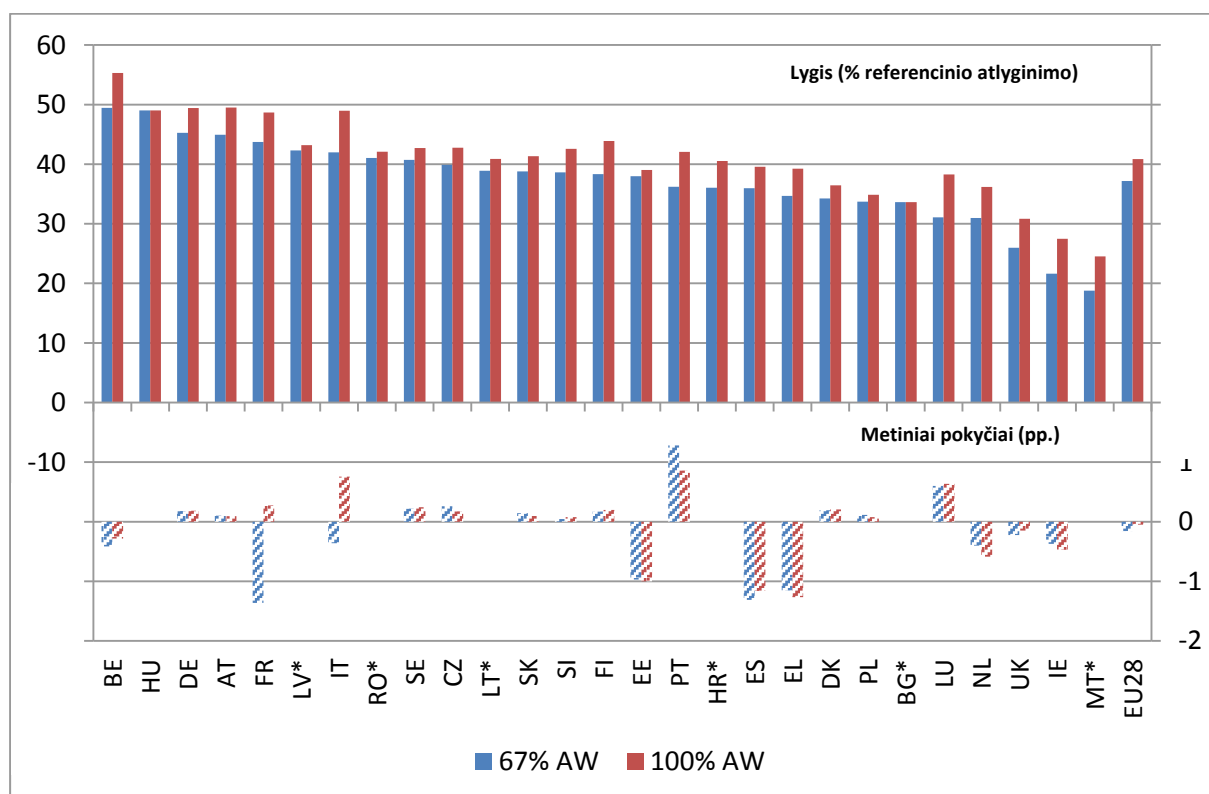
Šaltinis. Eurostatas. Pastaba. Nepranešama apie IE pridėtinės vertės augimą vienam darbuotojui (23,1 proc.).

Darbo jėgai tenkanti mokesčių našta Europoje iš esmės išlieka stabili, nors ir labai skirtinga įvairiose valstybėse narėse. Kalbant apie atskirus vidutinį darbo užmokestį gaunančius darbuotojus (9 pav.), mokesčių pleištas²¹ yra nuo nepilnų 30 proc. Airijoje ir Maltoje iki beveik 50 proc. Belgijoje, Vengrijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Prancūzijoje ir Italijoje. Panaši sklaida yra stebint mažesnes pajamas gaunančius darbuotojus (kuriems priskiriami uždirbantys 67 proc. darbo užmokesčio vidurkio), nors pradėjus nagrinėti progresyviausias mokesčių normas, įvairiose šalyse išryškėja skirtingi modeliai. 2014–2015 m. vidutinis mokesčių pleištas išliko iš esmės stabilus, nors kelios valstybės narės sumažino jo poveikį darbo sąnaudoms (Ispanija, Graikija ir Estija, taip pat Prancūzija mažas pajamas gaunantiems darbuotojams, apie 1 pp). Tačiau Portugalijoje stebimas didelis padidėjimas

²¹ Darbo jėgos mokesčių pleišta sudaro gyventojų pajamų mokestis ir darbdavių bei darbuotojų socialinio draudimo įmokos. Apskaičiuojant neįtrauktos įmokos į profesines ir privačias pensijų sistemas, taip pat tikslinės mokesčių lengvatos.

(šioje šalyje užfiksuotas didžiausias pastaraisiais metais vidutinių pajamų mokesčių pleišto padidėjimas).

9 pav. Darbo jėgos mokesčių pleišto lygis 2015 m. ir pokyčiai 2014–2015 m.

Šaltinis. EBPO ir EK mokesčių ir išmokų duomenų bazė. Pastaba. Duomenys susiję su namų ūkiais, kuriuose šeimą išlaiko vienas asmuo (vaikų nėra). * pažymėtų šalių 2015 m. duomenų nėra.

2.1.1. Politinis atsakas

Kelios valstybės narės užimtumui palaikyti ir darbo vietoms kurti naudojo užimtumo subsidijas. Dauguma šios srities priemonių pritaikyta konkrečioms grupėms, kurioms kyla integravimosi į darbo rinką problemų (pvz., jaunimui, vyresnio amžiaus žmonėms, ilgalaikiams bedarbiams, pabėgėliams ir kt.). Dažnai priemonės susijusios su finansinių paskatų (arba mokesčių ir (arba) socialinio draudimo įmokų lengvatų) užtikrinimu darbdaviams už tikslinėms kategorijoms priklausančių darbuotojų samdą. Ataskaitiniu

laikotarpiu (nuo 2015 m. antro pusmečio, žr. 2 skyriaus įvadinis teiginys) tikslinės subsidijos samdai įvestos Belgijoje, Danijoje, Airijoje, Prancūzijoje, Kipre, Maltoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje (išsamesnė informacija pateikiama ataskaitos 2.2 skyriuje, skirtame konkrečioms tikslinėms grupėms). Tačiau kai kurios valstybės įvedė (arba planuoja įvesti) netikslines, t. y. be konkrečių reikalavimų atitikties taikomas, subsidijas samdai, dažniausiai siekdamos skatinti neterminuotų darbo sutarčių taikymą. Pavyzdžiui, Prancūzijoje įvesta dvejus metus mokama 4 000 EUR priemoka MVĮ (iki 249 samdomųjų darbuotojų) už darbuotojo, kuriam mokamas iki 1,3 karto didesnis už minimalų darbo užmokestis, samdą pagal neterminuotą ar bent 6 mėn. trukmės sutartį. Italijoje 2015 m. priėmus vadinamąjį „darbo vietų aktą“ įvestos paskatos už samdą pagal neterminuotas sutartis išlaikytos ir 2016 m., tik sumažintas jų dydis ir taikymo laikas apribotas dvejais (nebe trejais) metais. Portugalija su socialiniais partneriais aptaria galimas priemones sukurti samdos pagal nuolatinės sutartis paskatas bendrovėms, tarp jų socialinio draudimo įmokų pokyčius siekiant atgrasyti nuo piktnaudžiavimo laikinosiomis darbo sutartimis ir (arba) finansines paskatas bendrovėms, kurios laikinąsias darbo sutartis pakeičia nuolatinėmis. Suomija planuoja įvesti galimybę panaudoti nedarbo išmokas darbo užmokesčio subsidijoms, kad darbdaviams būtų palankiau samdyti bedarbius.

Kai kurios valstybės narės imasi veiksmų skatinti verslumą ir pradedančiąsias įmones, ypač jaunimo. Kai kurios šalys įgyvendino paramos socialinių įmonių kūrimui priemones. Visų pirma Vengrijoje pagal Jaunimo garantijų iniciatyvą įvesta mokymo ir finansinė parama jauniems verslininkams ir socialinėms įmonėms (įskaitant su įdarbinimu susijusias laikinas darbo užmokesčio subsidijas palankių sąlygų neturintiems darbuotojams). Latvijoje kuriama nauja socialinio verslumo reglamentavimo sistema ir pradėta teikti parama socialinėms įmonėms, kuria siekiama gausinti palankių sąlygų neturinčių grupių atstovų įsidarbinimo galimybes. Belgijoje ir Airijoje įvestos mokesčių paskatos savarankiškai dirbantiems asmenims. Suomija, pateikdama pasiūlymą dėl bedarbio išmokų naudojimo darbo ieškančių asmenų aktyvumui skatinti, planuoja teikti subsidijas pradedančiosioms įmonėms (ir nepilną darbo dieną verslu užsiimantiems jaunuoliams) ir užtikrinti jiems darbo užmokesčio subsidijas, ypač pirmo samdomojo darbuotojo samdai. Graikijoje įgyvendinamos paramos pradedančiosioms įmonėms ir tretinį išsilavinimą turinčių asmenų savarankiškam darbui programos.

Besitęsiantis užimtumo atsigavimas 2015–2016 m. keliose valstybėse narėse paremtas priemonėmis, kuriomis mažinamas darbo jėgos mokesčių pleištas, dažnai skirtomis

mažiausių pajamų gavėjams. Mokesčių reformos skirtos gyventojų darbo pajamų mokesčiams, siekiant didinti mažas pajamas gaunančių darbuotojų perkamąją galią, kad būtų stiprinamos jų paskatos dirbti ir kartu kovojama su dirbančiųjų skurdu. Gyventojų pajamų mokesčio mažinimo priemonės – mažinant mokesčių tarifus arba peržiūrint mokesčių lengvatas ir (arba) laiptelius – įdiegtos Belgijoje, Vokietijoje, Estijoje, Airijoje, Ispanijoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Belgijoje ne tik sumažinti mokesčių tarifai, bet ir padidinta mokesčių tikslais išskaitomų sąnaudų aukštesnė riba. Estijoje patvirtinta mokesčių grąžinimo sistema, kuria siekiama spręsti dirbančiųjų skurdo problemas, taip pat padidinta neapmokestinamos išmokos suma. Airijoje 2016 m. biudžete įvestas pajamų mokesčio kredito papildymas ir sumažintas visuotinis socialinis mokestis (paskelbta apie tolesnius mažinimus 2017 m.). Nyderlanduose 5 mlrd. EUR vertės mokesčių mažinimo planu siekiama mažinti mokesčių laiptelių, didinti mokesčių lengvatų ir taip didinti darbuotojų užmokesčių atskaičius mokesčius. Danijoje ir Lietuvoje planuojamos reformos, skirtos sumažinti ir (arba) pakeisti fizinių asmenų pajamų apmokestinimą.

Ribotame valstybių narių skaičiuje pavyko sumažinti mokesčių pleišta, įvedus bendrus arba tikslinius socialinio draudimo įmokų sumažinimus. Tokios priemonės priimtose, pavyzdžiui, Belgijoje, Estijoje, Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Belgijoje darbdavių socialinio draudimo įmokos 2016–2019 m. palaipsniui mažės ir iš dalies pakeis esamas darbo užmokesčio subsidijas. Bus išplėstas mažinimo taikymas MVĮ ir savarankiškai dirbantiems asmenims. Prancūzijoje nuo 2016 m. balandžio mėn. taikomos 1,8 pp mažesnės darbdavio socialinės įmokos (šeimos) nuo 1,6 iki 3,5 minimaliojo darbo užmokesčio siekiančiam darbo užmokesčiui. Be to, Prancūzija planuoja didinti mokesčių lengvatas konkurencingumui ir užimtumui skatinti, kurios šiuo metu sudaro iki 6 proc. bendrovės darbo užmokesčio ir taikomos 2,5 minimaliojo darbo užmokesčio neviršijančiam darbo užmokesčiui. Suomijoje 2016 m. kovo mėn. socialinių partnerių pasirašytu konkurencingumo susitarimu siekiama vienkartinio 5 proc. darbo sąnaudų sumažinimo (naujausiais skaičiavimais, sumažinta bus apie 3 proc.), kuris bus pasiektas perkėlus socialines įmokas nuo darbdavių samdomiems darbuotojams ir taikant dar papildomų priemonių (įskaitant darbo laiko ilginimą, žr. 2.3 skyrių).

Kelios valstybės narės, laikydamosi naujausių tendencijų, modernizuoja savo darbo užmokesčio nustatymo sistemas, siekdamos, kad darbo užmokestis būtų labiau priklausomas nuo našumo pokyčių. Suomija išplėtojo bendrovės lygmens derybų dėl

kolektyvinės sutarties galimybes. Sektorių kolektyvinėse sutartyse gali būti „krizės sąlyga“, skirta nustatyti, kada galima nukrypti nuo kolektyvinių sutarčių nuostatų tokiais klausimais, kaip darbo užmokestis ir darbo laikas. Be to, visi darbdaviai, įskaitant ir nepriklausančius darbdavių konfederacijai, galės sudaryti sutartis vietose, laikydamiesi kolektyvinės sutarties nuostatų (žr. taip pat ataskaitos 2.3 skyrių dėl socialinio dialogo, taip pat dėl Prancūzijos pastangų supaprastinti jį bendrovių lygmeniu). Airija iš naujo įtvirtino sektorių darbo užmokesčio nustatymo sistemą, kurios svarbius aspektus 2013 m. Aukščiausiasis Teismas pripažino neatitinkančiais konstitucijos, ir nustatė naujas visų sektoriaus darbuotojų įtraukimo į kolektyvines sutartis taisykles. Be to, teisės aktais patvirtinta tikslesnė termino „derybos dėl kolektyvinės sutarties“ apibrėžtis, siekiant išaiškinti sąlygas, kuriomis Darbo teismas yra įgaliotas spręsti kolektyvinius darbo ginčus tais atvejais, kai bendrovėje netaikoma derybų dėl kolektyvinės sutarties tvarka. Belgijoje federalinė ekonomikos ir darbo ministerija pateikė teisės akto pasiūlymą dėl 1996 m. Konkurencingumo įstatymo reformos, kuris bus aptartas su socialiniais partneriais, siekiant iki 2016 m. pabaigos įdiegti naują derybų dėl kolektyvinės sutarties sistemą.

Kai kurios valstybės narės ėmėsi veiksmų reformuoti minimaliojo darbo užmokesčio sistemas, siekdamos gerinti jo taikymo skaidrumą ir (arba) nuspėjamumą. Pavyzdžiui, Airijoje 2015 m. įkurta samdomiems darbuotojams, darbdaviams ir nepriklausomiems ekspertams atstovaujanti Mažo darbo užmokesčio komisija, kurios paskirtis yra teikti vyriausybei metines rekomendacijas dėl nacionalinio minimaliojo darbo užmokesčio lygio ir su juo susijusių klausimų; įgyvendinant naujos įkurtosios komisijos rekomendaciją, nuo 2016 m. sausio mėn. padidintas teisės aktais nustatytas darbo užmokestis. Bulgarijos vyriausybė planuoja 2016 m. pabaigoje nustatyti minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo mechanizmo kriterijus, kuriais bus atsižvelgiama į našumo pokyčius (o kartais ir į skurdo pokyčius). Kelios kitos valstybės išplėtojo minimaliojo darbo užmokesčio aprėptį arba taikymo tinkamumą. Pavyzdžiui, Lenkija 2016 m. liepos mėn. įvedė civilinės teisės sutarčių ir savarankiškai dirbančių asmenų minimalųjį darbo užmokestį, kuris bus taikomas nuo 2017 m. Jungtinėje Karalystėje 2016 m. balandžio mėn. įvestas naujas nacionalinis pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis, dėl kurio gerokai padidėjo 25 m. ir vyresnių darbuotojų nacionalinis minimalusis darbo užmokestis. JK vyriausybė tikisi, kad iki 2020 m. nacionalinis pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis pasieks 60 proc. darbo užmokesčio medianos. Slovėnijoje 2015 m. lapkričio mėn. parlamentas priėmė įstatymą, kuriuo naujai apibrėžiamas

minimalusis darbo užmokestis ir neįskaitomos išmokos už darbą naktimis, sekmadieniais ir valstybinių švenčių dienomis (jų dydis turi būti nustatomas kolektyvinėmis sutartimis).

2.2. 6 gairė Darbo jėgos pasiūlos, gebėjimų ir kompetencijų didinimas

Šiame skyriuje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 6 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti darbo jėgos paklausą, gebėjimus ir kompetencijas skatinančias sąlygas. Pradžioje pateikiami švietimo ir mokymo sistemos poveikio darbo jėgos įsidarbinimo galimybėms rodikliai (pagrindinių gebėjimų lygis, dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą programose ir perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką mokantis pagal įvairias mokymo programas), toliau aptariami įvairių palankių sąlygų darbo rinkos atžvilgiu neturinčių grupių (t. y. jaunimo, vyresnio amžiaus darbuotojų, migrantų kilmės asmenų, moterų ir ilgalaikių bedarbių) darbo rinkos rezultatai. 2.2.2 skyriuje pateikiama valstybių narių šiose srityse taikomų politikos priemonių, įskaitant (tikslines) subsidijas samdai ir priemonės, skirtas šioms palankių sąlygų neturinčių asmenų grupėms, įskaitant ir neįgaliuosius.

2.2.1. Pagrindiniai rodikliai

2015 m. toliau didėjo pasiekimų išsilavinimo srityje rodikliai. Pagal pastarojo dešimtmečio tendenciją, daugelyje valstybių narių sumažėjo mokyklos nebaigusių asmenų skaičius: 2015 m. jis mažėjo vidutiniškai 0,2 pp ir sudarė 11,0 proc. Tačiau Ispanijoje, Maltoje ir Rumunijoje šis skaičius beveik siekė 20 proc., o dar šešiose valstybėse narėse jis viršijo 10 proc. arba strategijos „Europa 2020“ pagrindinį tikslą. Mokyklos nebaigusių asmenų daugiau tarp romų tautybės ir migrantų kilmės moksleivių, ypač gimusių užsienyje. Taip pat nuosekliai ir žymiai daugėjo tretinį išsilavinimą įgijusių 30–34 m. asmenų. Jų dalis šiuo metu yra 38,7 proc. ir vien per 2015 m. padidėjo 0,8 pp 17 valstybių narių viršytas strategijos „Europa 2020“ pagrindinis tikslas, kuris sudaro 40 proc.

Tretinį išsilavinimą įgijusių asmenų daug daugiau tarp moterų ir mažiau tarp migrantų kilmės asmenų. Tačiau tam tikrose studijų srityje išlieka lyčių disbalansas, nes vyrai sudaro mažumą sveikatos ir švietimo sričių, o moterys – tikslųjų mokslų ir inžinerijos absolventų.

Dalyvavimui aukštajame išsilavinime tebėra svarbi asmens tėvų padėtis²². Pastaruoju metu užplūdus gausiam jaunų prieglobsčio prašytojų srautui reikės imtis veiksmų, kad jiems būtų suteiktos geros pradinės švietimo ir mokymosi galimybės, siekiant skatinti jų integraciją į Europos visuomenę ir darbo rinkas²³.

Nepaisant šio padidėjimo, valstybių narių viduje ir tarp jų yra dideli pagrindinių gebėjimų, tokių kaip raštingumas, gebėjimas skaičiuoti ir gamtos mokslų išmanymas, įgijimo skirtumai (10 pav.). EBPO 2012 m. Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (angl. PISA) pagrindinių gebėjimų apžvalgos duomenimis, 22,1 proc. 15 m. amžiaus Europos moksleivių pasiekė prastų rezultatų matematikos, 17,8 proc. – skaitymo ir 16,6 proc. – gamtos mokslų srityje. Svarbiausi veiksniai, siejami su menkais pasiekimais pagrindinių įgūdžių srityje, yra palankių socialinių ir ekonominių sąlygų trūkumas, specialieji ugdymo poreikiai ir migrantų kilmė²⁴. Mokyklos, kuriose daugiau palankių socialinių ir ekonominių sąlygų neturinčių moksleivių, dažniau turi santykinai žemesnės kokybės išteklius. Tačiau iš PISA duomenų galima spręsti, kad išteklių paskirstymas veikia visos švietimo sistemos veiklos rezultatus, ir visų pirma teisingumą švietimo srityje: šalyse, kurių mokykloms ištekliai skirstomi teisingiau, užfiksuoti didesni pasiekimai matematikos srityje²⁵, o gerai veikiančiose ekonominėse sistemose dažniau teisingai paskirstomi ištekliai visoms mokykloms nepriklausomai nuo jų socialinės ir ekonominės padėties.

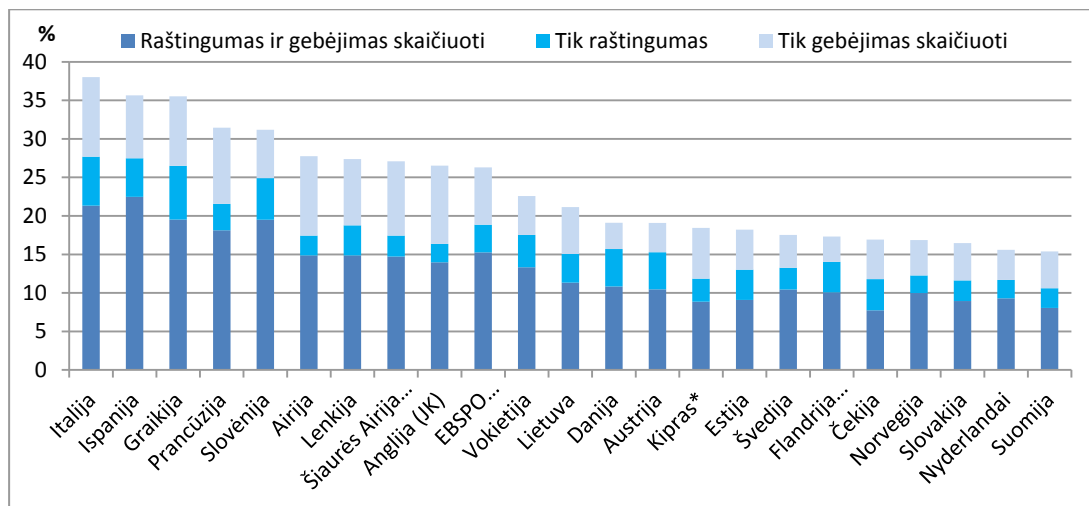
²² Europos Komisijos „2016 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis“

²³ Išsamią analizę rasite netrukus pasirodysiančios ataskaitos „Užimtumas ir socialinė raida Europoje 2016 m.“ skyriuje apie pabėgėlių integraciją ir 2016 m. rugsėjo mėn. EK EBPO darbiniam dokumente „[Kaip sekasi pabėgėliams Europos darbo rinkoje?](#)“.

²⁴ Iš duomenų matyti, kad daugelyje valstybių narių migrantų kilmės asmenys priklauso palankių sąlygų neturintiems asmenims net tada, kai prisitaiko prie socialinės ir ekonominės padėties, ir kad iš užsienyje gimusių moksleivių tie, kurie atvyko į šalį būdami maži vaikai, pasiekia geresnių rezultatų negu atvykusieji vėliau. Žr. EBPO ES 2015 m. tyrimą „Apsigyvenimas – imigrantų integracijos rodikliai 2015 m.“ ir EBPO 2014 m. leidiny *International Migration Outlook 2014* EBPO leidykla.

²⁵ EBPO (2014 m.) leidiny *PISA in Focus*, 2014 m. spalio mėn. [http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisainfocus/pisa-in-focus-n44-\(eng\)-final.pdf](http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisainfocus/pisa-in-focus-n44-(eng)-final.pdf).

10 pav. Prastų rezultatų pagrindinių gebėjimų srityje pasiekusių suaugusiųjų dalis

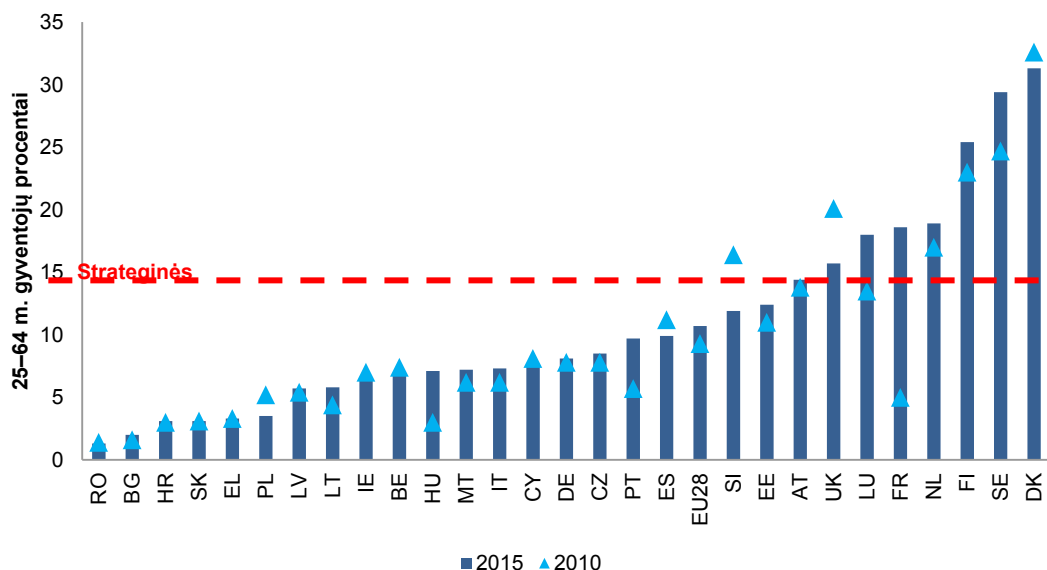
Šaltinis. „Gebėjimai yra svarbūs“, EBPO leidinys, 2016 m.

Be to, Europoje labai daug suaugusių asmenų, neturinčių būtino lygio gebėjimų, kurių reikia sėkmingam dalyvavimui socialiniame ir ekonominiame gyvenime. Iš dalies tai lemia mokyklos nebaigimas ir prasti pasiekimai jaunystėje, iš dalies – turėtų gebėjimų senėjimas vėlesniame gyvenime ir menkas suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose. 2012 m. EBPO atliktame Suaugusiųjų gebėjimų tyrime (Suaugusiųjų gebėjimų tarptautinio vertinimo programa) nustatyta, kad Italijoje, Ispanijoje ir Graikijoje trečdalis ar daugiau darbingo amžiaus suaugusiųjų pasižymi prastais raštingumo ir (arba) gebėjimo skaičiuoti gebėjimais. Pasiekimai išsilavinimo srityje padeda geriausiai numatyti gebėjimus: 51 proc. prastus raštingumo ir gebėjimo skaičiuoti gebėjimus turinčių suaugusiųjų nėra įgiję vidurinio išsilavinimo. Neturintiems būtiniausių gebėjimų suaugusiems asmenims savo ruožtu kyla užimtumo problemų: visose ES valstybėse narėse žemos kvalifikacijos suaugusiųjų užimtumo lygis yra gerokai žemesnis (o nedarbo lygis – aukštesnis), negu vidutinės ar aukštos kvalifikacijos suaugusiųjų.

2014 m. ES vidutinis suaugusiųjų dalyvavimo mokymo programose lygis buvo 10,7 proc. ir 2015 m. nepadidėjo, nepaisant didelės sparčiai besiformuojančių poreikių įvairovės. Tiems, kurie nebaigė mokyklos arba neįgijo tinkamo lygio pagrindinių įgūdžių, visų pirma reikia galimybių juos įgyti vėliau. Kvalifikacijos kėlimu ir perkvalifikavimu užtikrinama, kad gebėjimai išliktų tinkami ir šiuolaikiški. Palyginti su 2010 m., dvylikoje valstybių narių suaugusiųjų dalyvavimo mokymo programose lygis sumažėjo ir išliko stabilus kitose, išskyrus Liuksemburgą, Prancūziją ir Vengriją (11 pav.): pastaraisiais dviem atvejais

užfiksuotas didelis padidėjimas. Be to, žemos kvalifikacijos suaugusieji perpus mažiau negu visi gyventojai linkę dalyvauti mokymo programose, ir ši spraga 2012–2015 m. dar labiau padidėjo.

11 pav. Dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą programose ES 28

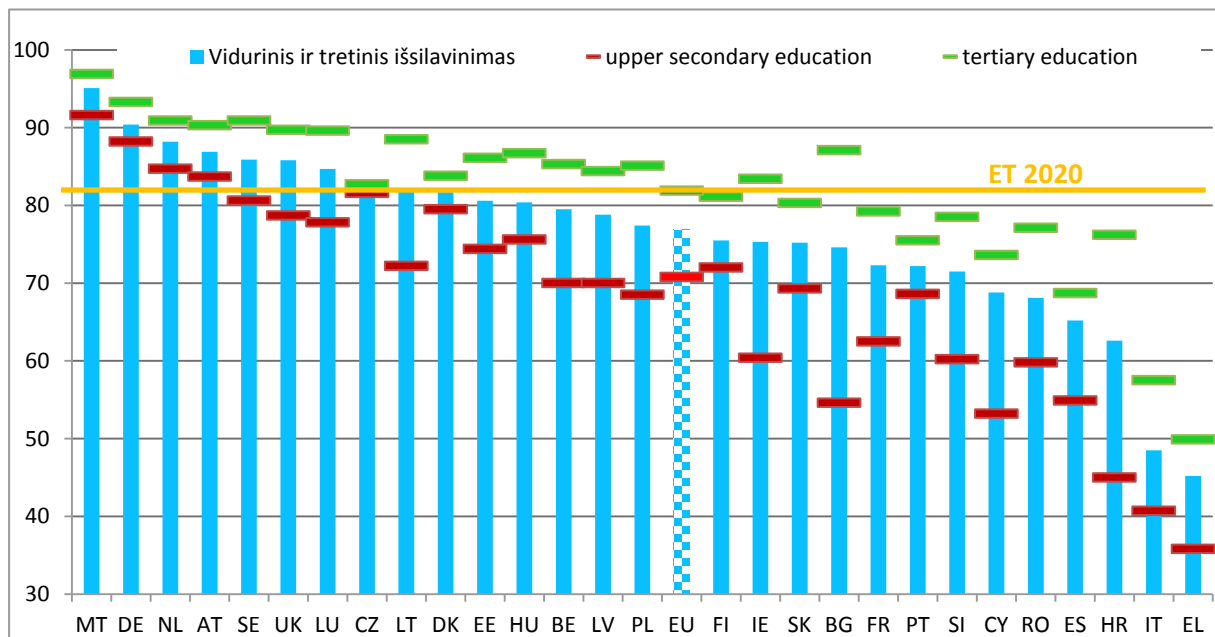

Šaltinis. Eurostatas (Darbo jėgos tyrimas). Elektroninių duomenų kodas *tesem250*. Pastaba. Rodikliu išreiškiamas 25–64 m. asmenų dalyvavimo formaliojo ir neformaliojo švietimo ir mokymo programose (per pastarąsias keturias savaites) lygis.

Labai svarbu susieti švietimą su darbo rinka, skatinant jaunimo sugebėjimus susirasti darbą ir veiksmingai prisidėti prie ekonomikos augimo. Vidutiniškai ES neseniai aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų užimtumo lygis yra 81,9 proc., o vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų – 70,8 proc. Valstybėse narėse, kuriose žemesnis bendras jaunimo užimtumo lygis, ši spraga didesnė (12 pav.).

Veiksmingas profesinis rengimas ir mokymas (PRM) taip pat padeda pereiti į darbo rinką, nes skatina įgyti konkrečiam darbui reikalingus ir universaliuosius gebėjimus. Vidurinio ir netretinio po vidurinio ugdymo lygio profesinio rengimo ir mokymo kvalifikacijas neseniai įgijusiems asmenims dažniausiai pavyksta sklandžiai pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką, ir jų užimtumo lygis aukštesnis negu panašaus lygio, tačiau bendrąjį išsilavinimą įgijusių asmenų (13 pav.).

12 pav. Neseniai vidurinį ar tretinį išsilavinimą įgijusių asmenų užimtumo lygis (2015 m.)

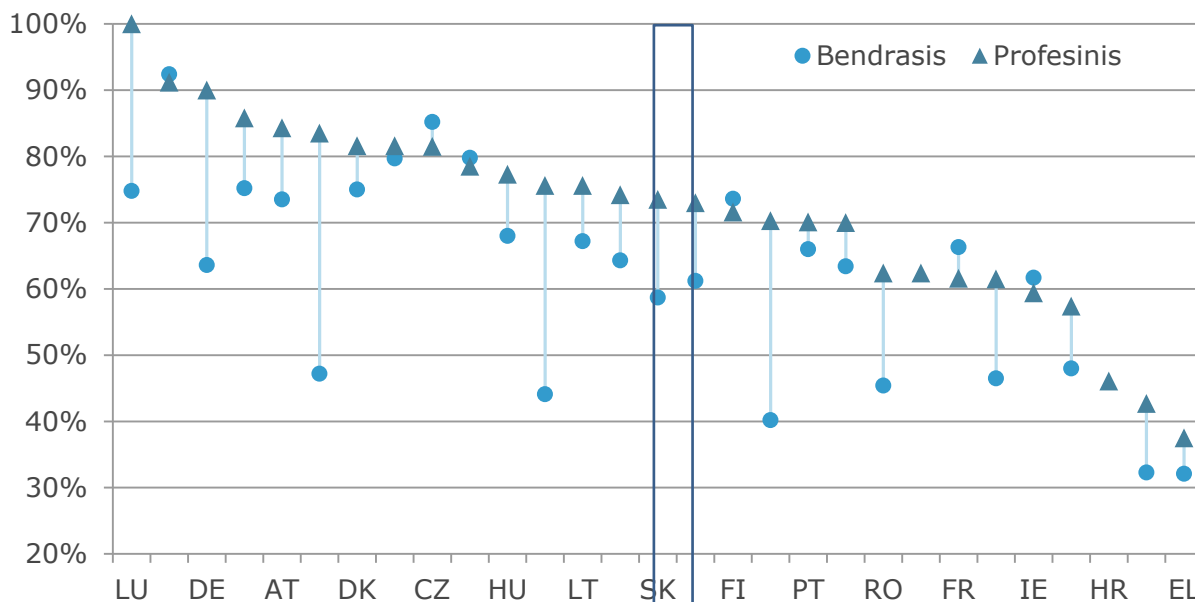
Šaltinis. Eurostatas (Darbo jėgos tyrimas). Pastaba. Aukštąjį (ISCED 5-8) ir vidurinį (ISCED 3-4) išsilavinimą turintys 20–34 m. asmenys, baigę mokslus 1–3 m. prieš ataskaitinius metus ir šiuo metu nedalyvaujantys jokiose tolesnio formaliojo arba neformaliojo švietimo ar mokymo programose.

Vis dėlto, nepaisant profesinio rengimo ir mokymo teigiamo poveikio, pirminis profesinis rengimas ir mokymas nėra toks patrauklus kaip bendrojo lavinimo mokymas, ir vidutinis dalyvavimas jo programose pastaruosius 10 metų išlieka stabilus. ES lygmeniu pirminio profesinio rengimo ir mokymo moksleivių dalis bendroje vidurinio išsilavinimo moksleivių populiacijoje sudaro 48 proc., o visų vidurinio, netretinio po vidurinio ir trumpojo aukštojo mokslo (ISCED 3-5) profesinio rengimo programos dalyvių dalis sudaro 39 proc. Formaliojo profesinio rengimo ir mokymo programos domina ir vyresnio amžiaus studentus: 36,6 proc. PRM studentų ES buvo 20 m. ar vyresni, t. y. vyresni negu tipiški vidurinės mokyklos moksleiviai; tikėtina, kad dauguma jų sugrįžo prie PRM po pertraukos savo mokymosi trajektorijoje. Šiai grupei priklauso daugiau negu pusė visų Danijos, Airijos, Ispanijos ir Suomijos PRM studentų.

Bendras jaunimo nedarbo lygis sumažėjo nuo didžiausio rodiklio 2013 m. (beveik 24 proc.) iki 20,3 proc. 2015 m., bet vis dar tebėra beveik 4,4 pp aukštesnis negu 2008 m. Pirmą 2016 m. pusmetį kai kuriose valstybėse narėse (Italijoje, Ispanijoje, Graikijoje) užfiksuotas beveik 40 proc. ar net aukštesnis lygis, kuris beveik nesumažėjo, nors kitose labai paveiktose valstybėse narėse stebėtas didelis pagerėjimas (ypač Kipre ir Kroatijoje). Jaunimo

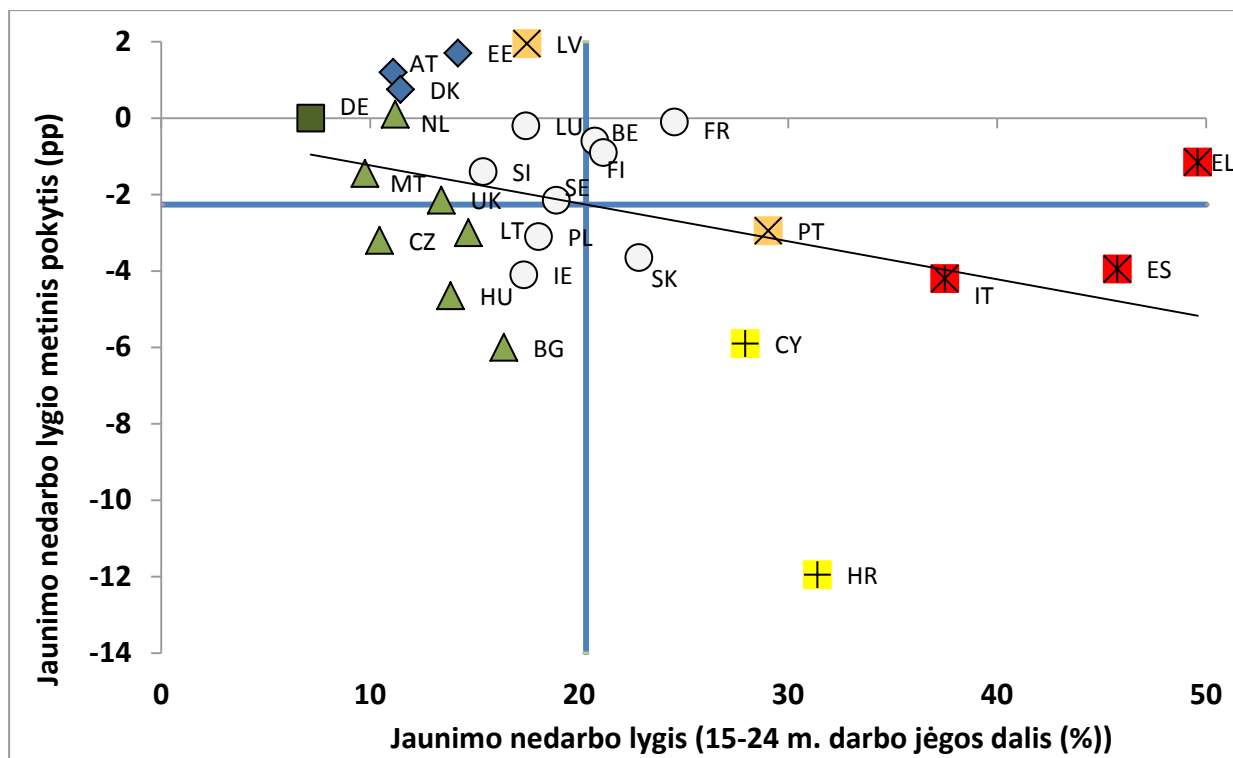
nedarbo sklaida valstybėse narėse išlieka didelė, nors laikui bėgant mažėja (žr. 14 pav., kur įstriža linija rodo neigiamą jaunimo nedarbo variacijų ir lygio koreliaciją).

13 pav. Skirtingų po vidurinio mokymo programų užimtumo lygis 2015 m.

Šaltinis. Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas, 2015 m. Rodikliu vertinamas 20–34 m. asmenų, baigusių mokslą ir įgijusių vidurinį (ISCED 3) arba vidurinį, netretinį po vidurinio (ISCED 4) išsilavinimą 1–3 metus prieš ataskaitinius metus dalis to paties amžiaus asmenų, šiuo metu nedalyvaujančių jokiame tolesnėse formaliojo ar neformaliojo švietimo arba mokymo programose, grupėje. LU ir HU duomenų nutrūkusi laiko eilutė, nepatikimo CZ, EE, HR, AT ir SI bendrojo lavinimo absolventų ir LU PRM absolventų duomenys.

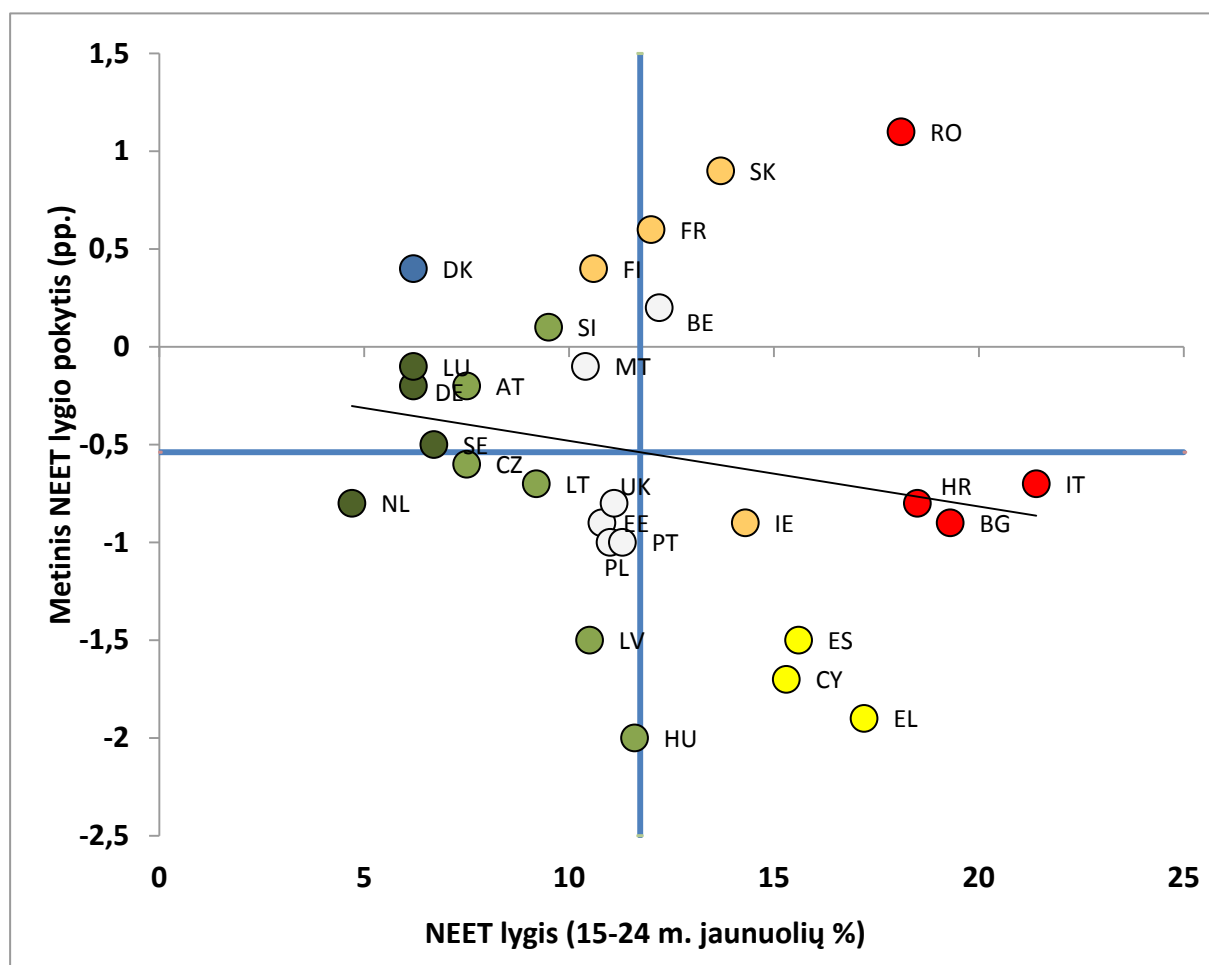
14 pav. Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis ir metinis pokytis pagal pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę

Šaltinis. Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas (EMPL GD skaičiavimai). Laikotarpis 2016 m. pirmojo pusmečio lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. pirmuoju pusmečiu. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

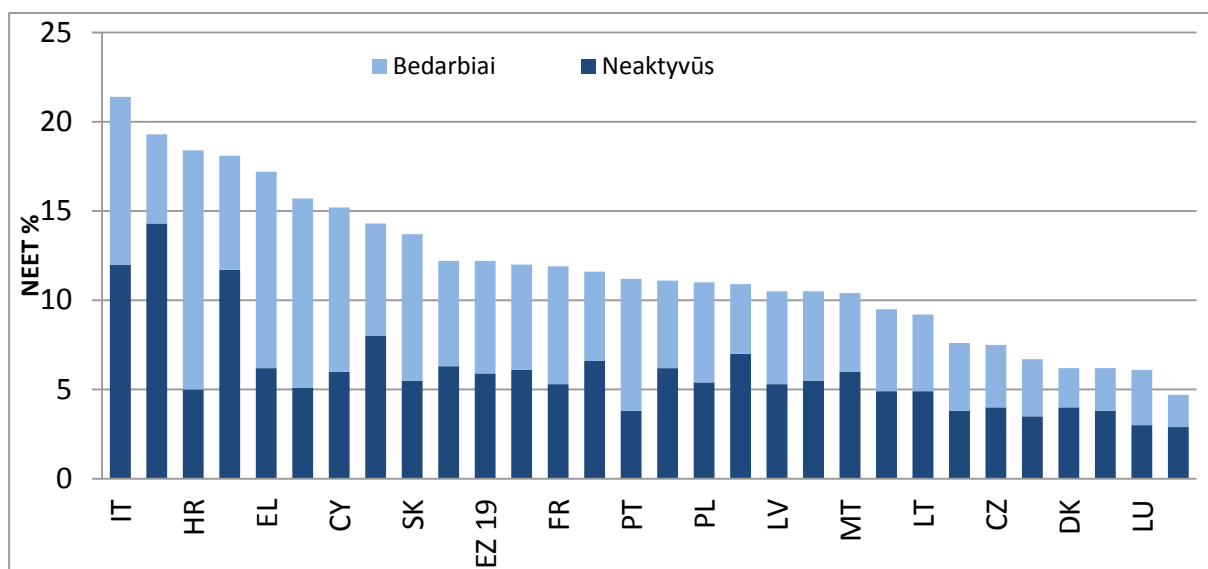
Stabili 15–24 m. jaunuolių dalis, neskaitant bedarbių, yra neaktyvūs, nesimoko ir nedirba. Iš viso ES 2015 m. buvo 6,6 milijono 15–24 m. nesimokančių ir nedirbančių (NEET) jaunuolių. Tai sudaro 12,0 proc. šios amžiaus grupės jaunuolių ir yra daugiau negu 2008 m., kai jų buvo 10,9 proc., bet mažiau, negu 2012 m., kai rodiklis buvo didžiausias ir siekė 13,2 proc. Kaip matyti 15 pav., aukštas – beveik siekiantis ar viršijantis 20 proc. – NEET jaunimo lygis tebėra užfiksuotas kai kuriose šalyse (Kroatijoje, Bulgarijoje, Italijoje ir Rumunijoje; pastarojoje šis lygis 2015 m. net gerokai išaugo). NEET jaunimo lygis taip pat pastebimai išaugo Danijoje, Suomijoje, Prancūzijoje ir Slovakijoje. Pusė NEET jaunuolių buvo neaktyvūs. Valstybių narių rezultatai gerokai skyrėsi, tačiau ES lygmeniu jų dalis išliko stabili (16 pav.). Moteriškos lyties NEET jaunuolių neaktyvumas dažnesnis už nedarbą, vyriškos lyties – atvirkščiai.

15 pav. Nedarbančių ir nesimokančių jaunuolių (15–24 m.) lygis ir metinis pokytis pagal pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę

Šaltinis. Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas (EMPL GD skaičiavimai). FR ir ES duomenų nėra. Laikotarpis 2015 m. lygis ir metiniai pokyčiai, palyginti su 2014 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

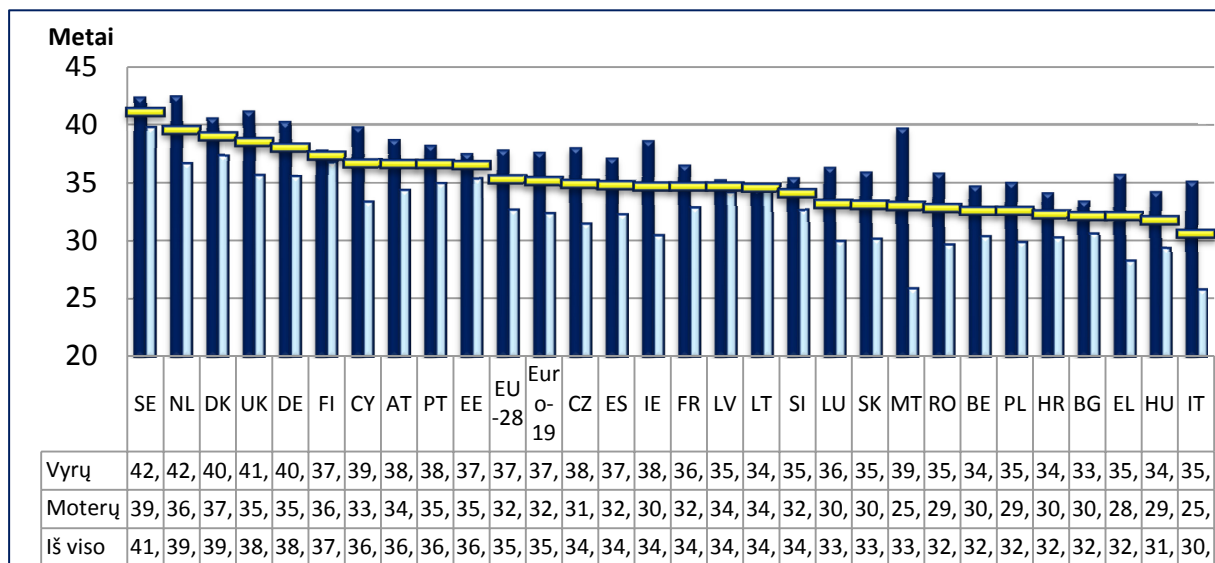
16 pav. 15–24 m. NEET jaunimo profilis 2015 m. (proc.)

Šaltinis. Eurostatas [edat_lfse_20]

Be to, nepaisant pastarąjį dešimtmetį pastebimo vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo augimo ir to, kad vyresnio amžiaus darbuotojai palyginus geriau už kitas amžiaus grupes ištvėrė krizę, daugelyje šalių **tebėra didelis jų užimtumo lygio didinimo potencialas**. Dėl demografinių pokyčių vyresnių žmonių aktyvumas darosi dar reikalingesnis. 2015 m. vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojų užimtumo lygis buvo nuo 34,3 proc. Graikijoje iki 74,5 proc. Švedijoje. ES vidurkis buvo 53,3 proc., keturiose šalyse šis lygis nesiekė 40 proc. Pamažu auga ir 55–64 m. moterų užimtumo lygis, nors 2015 m. jis dar tebėra žemesnis ir sudaro 46,9 proc. Nemažas yra ir darbingo amžiaus trukmės skirtumas tarp lyčių: moterys dalyvauja darbo rinkoje vidutiniškai 5,1 m. trumpiau negu vyrai (atitinkamai 32,7 ir 37,8 m. 2014 m.) (17 pav.). Už šio vidutinio skirtumo slypi dideli skirtumai valstybėse narėse; skirtumas susijęs su daugeliu veiksnių, įskaitant kliūtis, kaip antai nepakankamas galimybes gauti priežiūros paslaugas, ir moterų mažesnis pensinis amžius negu vyrų (išsamią analizę žr. toliau).

17 pav. Vidutinė darbingo amžiaus trukmė 2014 m.

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

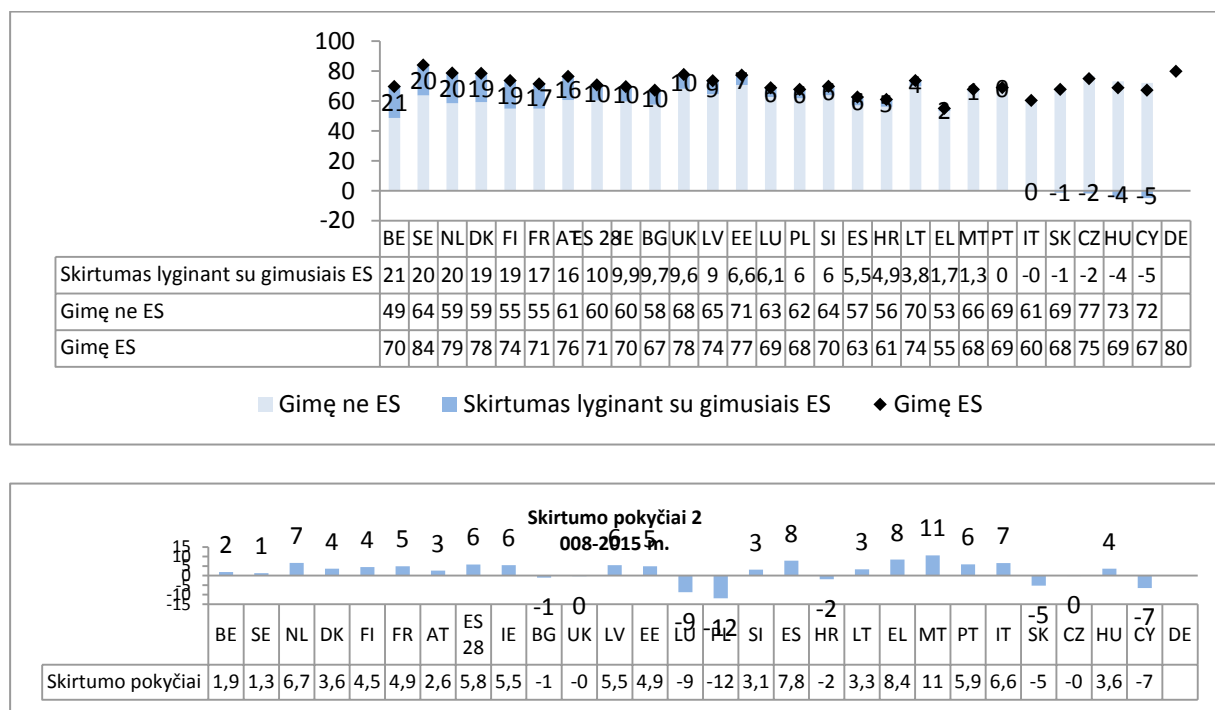
Iš duomenų taip pat matyti dideli neįgalųjų aktyvumo ir užimtumo rodiklių skirtumai lyginant su kitais gyventojais²⁶. Nėgana to, numatoma, kad dėl visuomenės senėjimo neįgalųjų skaičius ES 2020 m. nuo 80 milijonų išaugs iki 120 milijonų. 2014 m. 20–64 m. gyventojų amžiaus grupėje ES neįgalųjų ir kitų gyventojų aktyvumo skirtumas siekė 21,1 pp (atitinkamai 60,6 proc. ir 81,7 proc.), o užimtumo skirtumas – 23,8 pp (atitinkamai 48,7 proc. ir 72,5 proc.). Ypač pažymėtinos Lietuva, Airija ir Malta, kur užimtumo skirtumas buvo beveik 40 pp, o 12 šalių jis viršijo 30 pp. Remiantis ES SPGS 2014 m. duomenimis, neįgalųjų asmenų užimtumo lygis buvo mažesnis negu 30 proc. Graikijoje, Airijoje, Maltoje ir Kroatijoje. Neįgalieji asmenys dažnai anksčiau išeina iš darbo rinkos, ir jų užimtumo lygis 55–64 m. amžiaus grupėje labai žemas, tik 34,5 proc.

Už ES ribų gimusių gyventojų aktyvumo ir užimtumo lygis taip pat žemesnis už vidutinį: vidutinis aktyvumo skirtumas nuo ES gimusių gyventojų sudaro 4,2 pp (20–64 m.

²⁶ Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijoje negalia apibrėžiama kaip „kintanti sąvoka“, kurią formuoja „asmenų, turinčių sveikatos sutrikimų, požiūrio į juos ir aplinkos sudaromų kliūčių, trukdančių tokiems asmenims kaip ir kitiems žmonėms visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje, sąveikos“. Šie sutrikimai gali būti sunkūs ir nesunkūs, fiziniai, psichiniai, intelektiniai ar jusliniai, įgimti arba įgyti (įskaitant įgytus darbe), ir visų pirma susiję su gyventojų senėjimu.

grupėje), o septyniuose valstybėse narėse viršija 10 pp (18 pav.). Moterų neaktyvumo skirtumas dar didesnis. Be to, už ES ribų gimusių gyventojų užimtumo lygis vidutiniškai 10,4 pp žemesnis, negu gimusių ES, tačiau trijose valstybėse narėse šis skirtumas siekia apytikriai 20 pp, o dar keturiose viršija 15 pp; moterų skirtumas ir vėl yra didesnis. Vidutiniškai už ES ribų gimusių moterų užimtumo lygis 13,5 pp žemesnis už ES gimusių moterų. Dažnai problemos išlieka ir antroje kartoje: 25–54 m. asmenų, kurių tėvai gimę už ES ribų, o jie patys gimę ES, užimtumo lygis yra 5,7 pp žemesnis, o aktyvumo lygis 3,7 pp žemesnis negu asmenų, kurių bent vienas iš tėvų gimęs ES.

18 pav. Užimtumo lygis pagal gimimo šalį 20–64 m. amžiaus grupėje 2015 m. ir jo pokyčiai nuo 2008 m.

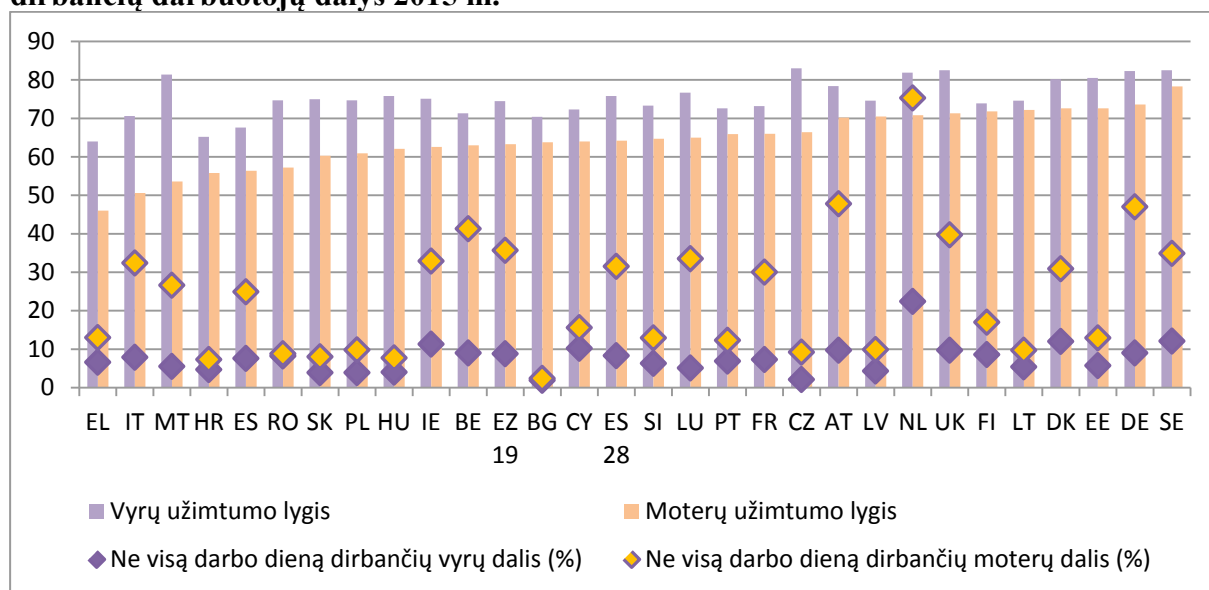
Šaltinis. Eurostatas. DE duomenyse nėra atskiros už ES ribų gimusių gyventojų skilties, bet skirtumas tarp šalies piliečių ir trečiųjų šalių piliečių siekia 22,6 pp.

Imigrantų rezultatams darbo rinkoje daro įtaką daug priežasčių Be tradicinių veiksnių, tokių kaip amžius, lytis, išsilavinimo lygis ar profesinė patirtis, šiuos rezultatus veikia konkretūs veiksniai, kaip antai geras priimančiosios šalies kalbos mokėjimas ir užsienyje įgytų įgūdžių bei gebėjimų perkėlimas. Svarbu ir tai, ar imigraciją paskatino šeimos susijungimas, ekonominės ar humanitarinės priežastys, iš dalies dėl to, kad tai daro poveikį pirmiau išvardytiesiems ypatumams, bet ir dėl to, kad tai susiję su skirtingais integracijos priemonių priėmimo gebėjimais ir poreikiais. Vis dėlto, net atsižvelgiant į šiuos skirtumus,

išlieka tikimybės susirasti darbą skirtumas²⁷. Jis iš dalies gali būti siejamas su diskriminacija ar nepakankamu kvalifikacijų pripažinimu, tačiau ir su kitais nefiksuojamais ypatumais, tokiais kaip kilmės regionas, kuris, pavyzdžiui, gali daryti įtaką lyčių vaidmenims ir dėl to – moterų dalyvavimui darbo rinkoje. Atsižvelgiant į nematytą prieglobsčio prašytojų srautą, kai vien per 2015 m. ir pirmą 2016 m. pusmetį pateikta beveik 1,8 milijono prieglobsčio prašymų²⁸, šios problemos gali dar labiau išryškėti.

Visose valstybėse narėse moterų užimtumo lygis yra žemesnis negu vyrų, valstybėse narėse stebimi dideli skirtumai. 2015 m. ES 20–64 m. vyrų užimtumo lygis buvo 75,9 proc., o moterų – tik 64,3 proc. (19 pav.), nepaisant to, kad moterys įgyja vis geresnes kvalifikacijas ir išsilavinimo pasiekimais net pranoksta vyrus. 2015 m. 43,4 proc. 30–34 m. moterų ir 34 proc. vyrų turėjo tretinį išsilavinimą. Aštuoniose valstybėse narėse nustatytas 60 proc. ar žemesnis moterų užimtumo lygis; daugumoje šių valstybių narių stebimas didelis visuomenės senėjimas²⁹. Šis 15–64 m. vyrų ir moterų užimtumo skirtumas ypač išryškėja tarp pabėgėlių (17 pp) ir migrantų (19 pp).

19 pav. 20–64 m. gyventojų užimtumo lygis ir abiejų lyčių ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų dalys 2015 m.

²⁷ Žr. Europos Komisijos (2016 m.) ataskaitos „Užimtumas ir socialinė raida Europoje 2015 m.“ skyrių „Judumas ir migracija ES. Galimybės ir problemos“.

²⁸ Išsamią analizę rasite netrukus pasirodysiančios ataskaitos „Užimtumas ir socialinė raida Europoje 2016 m.“ skyriuje apie pabėgėlių integraciją ir 2016 m. rugsėjo mėn. EK EBPO darbiniame dokumente „[Kaip sekasi pabėgėliams Europos darbo rinkoje?](#)“.

²⁹ Pagal prognozes dėl gyventojų skaičiaus daugumoje valstybių narių mažės darbingo amžiaus gyventojų, o labiausiai Lietuvoje, Latvijoje, Bulgarijoje, Slovakijoje, Graikijoje, Portugalijoje, Lenkijoje, Estijoje, Rumunijoje, Vokietijoje, Kroatijoje ir Vengrijoje (žr. Europos Komisijos 2015 m. pranešimą apie gyventojų senėjimą, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2015/pdf/ee3_lt.pdf).

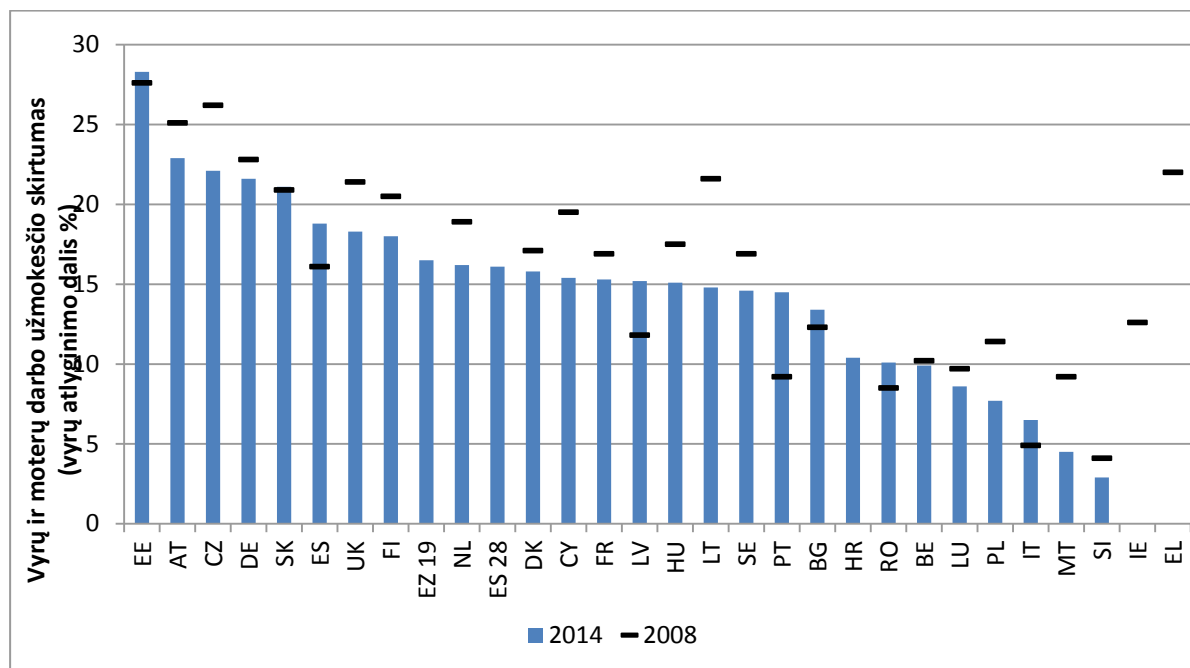
Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas. Pastaba. Viso dirbančių gyventojų skaičiaus kiekvienos lyties ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų dalis. Valstybės sugrupuotos moterų užimtumo lygio verčių didėjimo tvarka.

Ypač dideli vaikus auginančių gyventojų užimtumo skirtumai pagal lytį, nes moterys vis dar dažniau už vyrus prisiima atsakomybę už vaikų priežiūrą. Mažų vaikų turinčių moterų užimtumo lygis vidutiniškai 8 pp žemesnis už mažų vaikų neturinčių moterų užimtumo lygį, o kai kuriose šalyse šis skirtumas viršija 30 pp (Čekijoje, Slovakijoje, Vengrijoje). Užtat visose valstybėse narėse vaikus auginantys vyrai dažniau turi darbą negu bevaikiai. Šalyse, kuriose taikomos gerai suplanuotos, lyčių lygybę skatinančios priemonės darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrai palaikyti (ypač Švedijoje ir Danijoje), vaikus auginančių moterų užimtumo lygis dažniau aukštesnis negu vaikų neturinčių moterų. Ypač didelis vaikus auginančių žemos kvalifikacijos moterų bei vienišų motinų užimtumo lygio skirtumas³⁰.

Be to, moterys prisiima daugiau ilgalaikės priežiūros įsipareigojimų ir patekdamos į darbo rinką arba norėdamos dirbti daugiau susiduria su stipriomis finansinio atgrasymo priemonėmis. Todėl jos dažniau linkusios trumpinti darbo laiką arba visai pasitraukti iš užimtumo srities. Vengrijoje, Airijoje, Slovakijoje, Estijoje, Čekijoje ir Jungtinėje Karalystėje daugiau negu 25 proc. 20–64 m. neaktyvių gyventojų moterų 2015 m. buvo neaktyvios dėl šeimos įsipareigojimų (įskaitant vaikų ir neįgalių suaugusiųjų priežiūrą). Be to, kai kuriuose mokesčių ir išmokų sistemose pinigų pervedimas ir su mokesčiais susijusi parama silpnina antrojo dirbančio šeimos nario finansines paskatas dirbti, ir tai virsta moterų dalyvavimo darbo rinkoje kliūtimi. Dar viena antrojo dirbančio dviejų darbo pajamas gaunančių asmenų šeimos nario atgrasymo nuo įsidarbinimo ar grįžimo į darbą priemonė gali tapti brangios vaikų priežiūros paslaugos. Tai ypač tinka Jungtinei Karalystei ir Airijai, kur su vaikų priežiūra susijusios išlaidos vidutiniškai viršija 23 proc. grynujų šeimos pajamų. Visoje ES 2014 m. tik 28 proc. vaikų iki trejų metų ir 83 proc. vaikų nuo trejų metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus naudojosi oficialiomis priežiūros paslaugomis. Dėl to žemesnis moterų užimtumo lygis dera su didele dirbančiųjų ne visą darbo laiką dalimi: 31,9 proc. dirbančių moterų ir tik 8,3 proc. vyrų. Ši tendencija dar ryškesnė vertinant vaikus auginančius asmenis: ne visą darbo laiką dirba 40,5 proc. vaikus auginančių moterų ir 5,7 proc. vyrų.

³⁰ Žr. Europos Komisija (2016 m.) ataskaitos „Užimtumas ir socialinė raida Europoje 2015 m.“ 3.2 skyrių „Socialinės apsaugos sistemų veiksmingumas ir efektyvumas visą gyvenimą“.

20 pav. Neišlygintas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas 2008 ir 2014 m.

Šaltinis. Eurostatas. Pastaba. Pateikiamas samdomų darbuotojų vidutinio moterų ir vyrų darbo užmokesčio už valandą neatskaičius mokesčių skirtumas, šį skirtumą pateikiant kaip procentinę dalį nuo vidutinio vyrų darbo užmokesčio už valandą neatskaičius mokesčių, neišlyginus pagal asmeninius ar darbo ypatumus. Šaltinis. Eurostatas. Pramonė, statyba ir paslaugos (išskyrus viešąjį administravimą, gynybą, privalomąją socialinę apsaugą). Nėra 2014 m. Graikijos ir Airijos duomenų.

Be to, kad moterų visą darbo dieną atitinkančio užimtumo lygis yra žemesnis už vyrų, gerokai skiriasi ir jų užmokestis. ES 2014 m. skirtumas buvo 16,6 proc. ir labai skyrėsi įvairiose valstybėse narėse (žr. 20 pav.)³¹. Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą gali sąlygoti įvairios potencialios priežastys, kaip antai darbo patirties, darbo laiko, darbo pobūdžio ar užimtumo sektoriaus skirtumai. Visoje ES darbo rinkos segregacija³² palyginti didelė: profesinė segregacija siekia 25,3 proc., o sektorių – 18,3 proc.³³. Moterys dažniau dirba sektoriuose, kuriuose santykinai mažesnis darbo užmokestis³⁴, yra mažiau atstovaujamos vadovų pareigose ir dažniau negu vyrai dirba ne visą darbo laiką, už kurio

³¹ Tai ir yra „neišlygintas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas“, kadangi neatsižvelgiama į visus vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumui poveikį darančius veiksnius, tokius kaip išsilavinimo, darbo patirties, darbo valandų, darbo pobūdžio ir kt. skirtumai.

³² Darbo rinkos segregacija – tai moterų pasiskirstymas įvairiose darbo vietose ir sektoriuose, palyginti su vyrų pasiskirstymu.

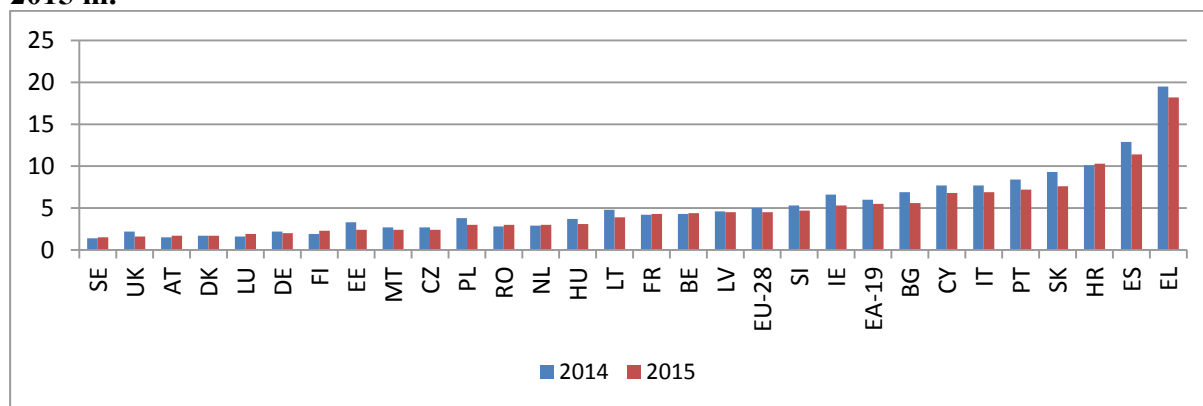
³³ Šios dvi procentinės dalys rodo, kokia dirbančių gyventojų dalis turėtų pakeisti profesiją ir (arba) darbo sektorių, kad moterų ir vyrų pasiskirstymas pagal profesijas ir darbo sektorius būtų vienodas. Rodiklio vertė yra nuo 0 (segregacijos nėra) iki 50 (visiška segregacija).

³⁴ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/annual_reports/2016_annual_report_2015_web_en.pdf

darbo valandą atlyginama mažiau, negu už darbo visą darbo laiką valandą. Beveik visose profesijose egzistuoja vyrams palankūs vyrų ir moterų užmokesčio skirtumai³⁵. Be to, prie vyrų ir moterų užmokesčio skirtumo gali prisidėti ir kiti į stebėjimą neįtraukti veiksniai, kaip antai diskriminacija. Mažesnis moterų darbo užmokestis, trumpesnis darbo laikas ir trumpesnė karjeros trukmė daro neigiamą poveikį jų bendroms pajamoms ir pensijos išmokoms³⁶.

Daugelyje valstybių narių ilgalaikis nedarbas 2014–2015 m. sumažėjo, bet vis dar tebėra didelė problema: 2016 m. pirmą ketvirtį buvo daugiau negu 10,3 milijono europiečių, ieškančių darbo ilgiau negu vienus metus, iš jų 6,5 milijono – ilgiau negu dvejus metus. Ilgalaikių bedarbių dalis nuo visų aktyvių gyventojų 2015 m. padidėjo Austrijoje, Belgijoje, Kroatijoje, Suomijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Rumunijoje ir Švedijoje, o daugelyje labiausiai paveiktų valstybių narių ši dalis sumažėjo, kai kur smarkiai (21 pav.). Vis dėlto Graikijoje, Ispanijoje ir Kroatijoje ši dalis dar viršija 10 proc., o Slovakijoje, Portugalijoje, Italijoje, Kipre, Bulgarijoje ir Airijoje viršija 5 proc. Ilgėjant nedarbo trukmei, prastėja ryšiai su darbo rinka ir staiga sumažėja tikimybė susirasti naują pastovų darbą, dėl mažesnių įsidarbinimo galimybių ir susikaupusių kliūčių dalyvavimui didėja neaktyvumo rizika.

21 pav. Ilgalaikio nedarbo lygis (proc. darbingo amžiaus gyventojų dalis) 2014 ir 2015 m.

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

³⁵ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/150119_segregation_report_web_en.pdf

³⁶ 2014 m. moterų gaunamos pensijos buvo vidutiniškai 40 proc. mažesnės už vyrų, o kai kuriose šalyse trečdalis pagyvenusių moterų visai negavo pensijų. Dėl šios priežasties moterims senatvėje kyla daug didesnė skurdo rizika negu vyrams; vidutiniškai 15,7 proc. vyresnių negu 65 m. moterų ir tik 11,3 proc. vyrų patiria skurdo riziką. Slovėnijoje, Švedijoje, Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje vyrų ir moterų senatvės pensijų skirtumai siekia ar viršija 10 pp.

Valstybių narių sėkmės padedant ilgalaikiams bedarbiams susirasti darbą rezultatai labai įvairūs. Siekiant užtikrinti veiksmingą ilgalaikių bedarbių integraciją į darbo rinką, tebėra ypač svarbi jiems teikiamų paslaugų kokybė. Tai atitinka 2016 m. vasario 15 d. Tarybos rekomendaciją dėl ilgalaikių bedarbių integravimo į darbo rinką.

2.2.2. Politinis atsakas

Politinėms strategijoms, skirtoms kovoti su menkais pagrindiniais gebėjimais, skirta ypač daug dėmesio tokiose valstybėse narėse, kaip Kipras, Vengrija ir Švedija, be to, jos aptariamose neseniai pateiktame Komisijos pasiūlyme dėl Įgūdžių garantijos. Valstybės narės dažnai sprendė šią problemą tobulindamos savo PRM sistemas. Tačiau Švedijoje neseniai pradėta įgyvendinti ankstyvosios intervencijos iniciatyva, skirta pirmiesiems mokykliniams metams (t. y. ikimokykliniam ugdymui ir 1–3 klasei), ypač daug dėmesio skiriant pagrindiniams gebėjimams. Vengrijoje ir Slovakijoje konkrečiu tikslu tapo skaitmeninių įgūdžių ugdymas. Kipre siekta gerinti dalyvavimą ir priderinti PRM prie darbo rinkos reikmių.

Daug svarbos skirta ir pastangoms skatinti įtraukų švietimą, visų pirma siekiant tikslo sumažinti palankių sąlygų neturinčių besimokančiųjų (įskaitant specialiųjų poreikių besimokančiuosius, migrantus ir romus) ir visų besimokančiųjų skirtumą. Per pastaruosius metus iniciatyvos, kuriomis siekiama padidinti švietimo įtraukumą, pradėtos diegti Čekijoje, Graikijoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Slovakijoje. Šiomis priemonėmis visų pirma siekiama skatinti platesnių besimokančiųjų grupių (ypač neturinčių palankių sąlygų) dalyvavimą bendrojo lavinimo sistemoje nuo jaunesnio amžiaus. Vengrijoje privalomojo ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros pradžios amžius sumažintas nuo penkerių iki trejų metų; Čekijoje priimti teisės aktai, kuriais jis nuo 2017 m. rugsėjo mėn. sumažinamas nuo šešerių iki penkerių metų. Graikijoje sukurtos prioritetinės ugdymo zonos, t. y. priėmimo į mokyklą pajėgumai, pedagoginė pagalba mokyklose ir migrantų ugdymo pajėgumai pradinėse mokyklose. Portugalijoje padidintas stipendijų iš ekonomiškai pažeidžiamų šeimų kilusiems moksleiviams skaičius ir plėtojamas ankstyvojo ugdymo ir priežiūros teikimas. Slovakijoje pateikta iniciatyva dėl kovos su netinkamu vaikų priskyrimu specialiojo ugdymo įstaigoms remiantis vien tik jų nepalankia socialine ir ekonomine padėtimi. Belgijoje (Flandrijos bendruomenėje) dabar visi vaikai, įskaitant ir turinčius specialiųjų poreikių, turi teisę lankyti bendrojo lavinimo mokyklą, jei tai įmanoma įvedus racionalius pakeitimus.

Keliose valstybėse narėse pabrėžiama paramos mokytojams, treneriams, mokyklų vadovams ir kitiems pedagogams svarba. Taip yra Belgijoje (kurioje pirmąsias priemones taiko ir Flandrijos, ir prancūzakalbė bendruomenės), Čekijoje, Kroatijoje, Kipre, Latvijoje, Rumunijoje, Slovakijoje ir Švedijoje.

Valstybės narės deda pastangų, kad daugiau vidurinę mokyklą baigusių asmenų įgytų tretinį išsilavinimą ir padidėtų jų įsidarbinimo galimybės. Paminėtinos pastangos pritraukti palankių sąlygų neturinčias ir pažeidžiamas grupes, aiškių perėjimo kelių iš profesinio mokymo ir kitų ugdymo tipų prie aukštojo mokslo plėtojimą ir mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimą. Švedijoje vyriausybė, siekdama skatinti dalyvavimą, iki 2019 m. finansuos apie 14 600 naujų aukštojo mokslo studijų vietų. Čekijoje ir Portugalijoje padidintos stipendijos ir parama asmenims, kilusiems iš ekonominiu požiūriu pažeidžiamos aplinkos. Didinama aukštojo mokslo svarba plėtojant gebėjimų projekcijas ir absolventų įdarbinimo duomenis, įtraukiant darbdavius į mokymo programų kūrimą, plėtojant įvairesnius studijų modelius (ne visą darbo dieną, nuotolinį ir kt.) ir toliau plėtojant aukštesnįjį profesinį rengimą ir profesinį mokymą. Ispanijoje toliau plėtojama absolventų atsekamumo programa, siekiant išmatuoti studijų programų teikiamas įsidarbinimo galimybes. Belgijoje taikomos priemonės, kuriomis siekiama didinti įsidarbinimo galimybes, visų pirma trumpojo ciklo studijomis gerinant mokymo trajektoriją (Flandrijos bendruomenėje) ir įdiegiant dvilypes arba darbo patirtimi grindžiamas bakalauro lygmens mokymo programas (Valonijos ir Briuselio federacijoje).

Įvykdytos suaugusiųjų švietimo politikos reformos, siekiant užtikrinti, kad švietimo ir mokymo teikimas atitiktų darbo rinkos reikmes. Šios srities iniciatyvos neseniai pradėtos įgyvendinti Kipre, Vengrijoje, Lietuvoje, Rumunijoje ir Švedijoje. Dažniausiai jose daug dėmesio skiriama pagrindiniams gebėjimams arba siekiama atnaujinti turimus gebėjimus ir užkirsti kelią ankstyvam išėjimui į pensiją. Pavyzdžiui, Švedijoje kaip 2016 m. biudžeto dalis buvo patvirtinta suaugusiųjų teisė į vidurinio išsilavinimo lygio švietimą. Nuo 2017 m. visi suaugusieji turės teisę pratęsti ankstesnį mokymąsi ir įgyti vidurinį išsilavinimą, kuris suteikia galimybę siekti aukštojo išsilavinimo ir gerina galimybes darbo rinkoje. Vengrijoje siekiama pagerinti 200 000 palankių sąlygų neturinčių asmenų skaitmenines kompetencijas. Lietuvoje atkreiptas dėmesys į neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymo kokybės gerinimo sąlygas. Komisija, įgyvendindama „Naują Europos įgūdžių darbotvarkę“, skatina tvarias

investicijas į gebėjimų ugdymą ir geresnį gebėjimų derinimą su darbo rinkos reikmėmis, siekiant sukurti kokybiškas darbo vietas.

Airijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Kroatijoje, Lenkijoje ir Jungtinėje Karalystėje vykdomos **priemonės, kuriomis skatinama visą gyvenimą trunkančiu mokymusi įgyti reikalingas ir kokybiškas žinias, gebėjimus bei kompetencijas**, daug dėmesio skiriant įsidarbinimo galimybes, inovacijas, aktyvų pilietiškumą ir (arba) gerovę skatinantiems mokymosi rezultatams.

Valstybės narės toliau gerino gebėjimų ir kvalifikacijų skaidrumą. Lenkija, Kroatija ir Suomija patobulino savo nacionalines kvalifikacijų sistemas. Švedija susiejo savo nacionalinę kvalifikacijų sistemą su Europos kvalifikacijų sąranga. Austrijoje ir Švedijoje daug dėmesio skirta neseniai atvykusių migrantų gebėjimų ir kvalifikacijų įvertinimui ir patvirtinimui.

Jaunimo užimtumo srityje pokyčius paskatino Jaunimo garantijų iniciatyva. Valstybių narių nacionalines Jaunimo garantijų iniciatyvas sudaro dviejų tipų veiksmas: 1) greito poveikio priemonės, skirtos teikti individualią paramą visiems NEET jaunuoliams; 2) vidutinio ir ilgalaikio poveikio struktūrinės reformos, kuriomis gerinami institucijų pajėgumai ir užtikrinamas integruotas požiūris į paslaugų teikimą. Visos ES mastu 2015 m. Jaunimo garantijų iniciatyvoje dalyvavo 41,9 proc. visų 15–24 m. NEET jaunuolių (2014 m. jų buvo 40,4 proc.). Keliose valstybėse narėse jos pradėtos visapusiškai įgyvendinti tik neseniai, nes daugeliui priemonių prireikė esminių reformų ir plačių partnerystės ryšių.

Daugelyje valstybių narių svarbus prioritetas buvo investicijos į Valstybinėse užimtumo tarnybose (VUT) neregistruotam jaunimui skirtas skatinimo priemones. Du trečdaliai VUT šiuo metu užsiima skatinimo veikla, susijusia su Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimu. Švedijoje strategija „Kelias pirmyn: strategija NEET jaunuoliams“ skirta motyvuoti 15 m. ir vyresnius jaunuolius pradėti mokytis ar grįžti į mokymąsi ir užbaigti vidurinę mokyklą arba eiti dirbti (pastarasis punktas taikomas kai tinkama ir tik 20–25 m. jaunuoliams). Nacionaliniu mastu koordinuojant NEET jaunuolius siekiama užtikrinti geresnį valdžios institucijų, savivaldybių, apylinkės tarybų ir nacionalinio, regioninio ir vietos lygmens organizacijų bendradarbiavimą, dirbti drauge su Dirbančio jaunimo delegacija, siekiant skatinti vietos masto savivaldybių ir VUT susitarimus ir juos įgyvendinti. Kroatijoje visoje šalyje įsteigti CISOK (visą gyvenimą trunkančio profesinio konsultavimo) centrai vis

dažniau teikia pagalbą ieškant darbo, profesines konsultacijas ir skatina darbą su NEET jaunuoliais. Latvijoje skatinimo projektu „Žinok ir veik“ siekiama įtraukti NEET jaunuolius į mokymo sistemą ir plėtoti jų gebėjimus.

Prieigai ir skatinimui gerinti taikomas vieno langelio principas. Jo laikantis, vienoje vietoje sutelkiamos įvairios jaunimui skirtos tarnybos, lanksčiai ir prieinamai teikiančios įvairiausias paslaugas. 2015 m. Suomijoje pradėjo veikti jaunimui skirti vieno langelio konsultavimo centrai. Kol kas jie įsikūrę 35 savivaldybėse ir teikia pagrindinę paramą visiems jaunesniems negu 30 m, jaunuoliams, įskaitant asmenines konsultacijas ir patarimus, paramą sprendžiant gyvenimo klausimus, karjeros planavimą, socialinius įgūdžius, taip pat paramą švietimo ir užimtumo srityse.

Daugelyje valstybių narių Jaunimo garantijų iniciatyva padėjo panaikinti įvairias politikos sritis skiriančias kliūtis ir sukurti tvirtus partnerystės ryšius. Sustiprintas užimtumo, švietimo ir jaunimo politikos sektorių veiklos koordinavimas. Italijoje įgyvendinant Jaunimo garantijų iniciatyvą sukurta bendroji informatikos sistema, apimanti darbo ir švietimo ministerijų duomenų bazines, ir pradėtos vykdyti specialios iniciatyvos, skirtos mokyklose skatinti aktyvią darbo rinkos politiką (ADRP) ir Jaunimo garantijų iniciatyvą. Lietuvoje 2015–2018 m. visose savivaldybėse įgyvendinamas projektas „Atrask save“, kuriuo kuriama tarpsektorinė vietos VUT įstaigų, policijos, vaikų teisių apsaugos tarnybos, socialinių darbuotojų ir vietos jaunimo centrų partnerystė, siekiant padėti NEET jaunuoliams įgyti asmeninių, socialinių ir profesinių gebėjimų.

Be to, dauguma valstybių narių naudojo tikslines darbo užmokesčio ir įdarbinimo subsidijas, dažnai pasitelkdamos ES finansavimą, dažniausiai ESF ir Jaunimo užimtumo iniciatyvą. Nuo 2015 m. Kroatijoje galioja Įmokų teisės akto pakeitimas, pagal kurį darbdaviai, siūlantys jaunuoliams iki 30 m. nuolatinio darbo sutartį, 5 metų laikotarpiui atleidžiami nuo sveikatos draudimo įmokų ir užimtumo įmokų. Estijoje 2015 m. pradėtas projektas „Mano pirmasis darbas“, pagal kurį teikiamos vienerių metų darbo užmokesčio subsidijos ir dvejus metus padengiamos mokymo išlaidos. Lietuvoje darbdaviams, samdantiems VUT registruotus jaunuolius, iki 6 mėn. gali būti grąžinama 50 proc. bendrojo darbo užmokesčio. Pirmenybė teikiama tokioms kategorijoms, kaip ilgalaikiai jauni bedarbiai arba jauni tėvai, auginantys 2 vaikus. Darbdaviams, kurie per šešis mėnesius po subsidijų mokėjimo pabaigos atleidžia subsidijuojamus darbuotojus, taikomos sankcijos. 2015 m. ši priemonė buvo taikoma 28 proc.

visų 16–29 m. ADRP dalyvių. Kipre pagal naujas sistemas iki 2 metų siūlomos darbo vietos jaunesniems negu 25 m. buvusiems pagrindinio, vidurinio ir netretinio po vidurinio išsilavinimo asmenims, turintiems ribotą darbo patirtį, suteikiant 125 EUR per savaitę mokymo paramą ne ilgiau kaip 6 mėn. Sistemomis gali naudotis ir jaunesni nei 35 m. tretinio išsilavinimo asmenys. Prancūzijoje jaunesni nei 28 m. pasinaudoję stipendijomis jaunuoliai per 4 mėn. po tretinio arba profesinio antrinio išsilavinimo baigimo gali teikti paraiškas dėl „subsidijos ieškant pirmojo darbo“, kuri siekia 200–300 EUR per mėnesį. Tikimasi, kad šia priemone pasinaudos 126 000 jaunuolių. Be to, mažiau nei 10 samdomų darbuotojų turinčioms bendrovėms, priėmusioms 16–18 m. pameistrį, pirmaisiais metais suteikiama 4 400 EUR priemoka. Rumunijos valdžios institucijos šiuo metu kuria užimtumo teisės aktų pakeitimus, siekdami užtikrinti dosnesnių ir įvairesnių aktyvumo skatinimo priemonių, pritaikytų labiausiai nuo darbo rinkos nutolusioms grupėms (įskaitant verslumo ir užimtumo subsidijas, paskatas pameistrystėms ir darbo stažuotėms).

Suaktyvintos konkrečios pastangos siekiant paremti pameistrystės reformas ir geriau reglamentuoti darbo stažuotes. Šios reformos padėjo geriau priderinti jaunimo gebėjimus prie darbo rinkos reikmių ir sustiprino verslo bendruomenės dalyvavimą. Pusė ES valstybių narių ėmėsi keisti teisės aktus (arba pranešė planuojančios juos keisti), norėdamos suderinti nacionalines sistemas su 2013 m. stažuočių kokybės sistema. Valstybėse narėse, kuriose teisės aktai jau priderinti (Bulgarijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Lietuvoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Švedijoje), didžiąją reformų dalį sudaro stažuotės apribojimas iki šešių mėnesių (Bulgarijoje iki 12 mėnesių), ilgesnės stažuotės sąlygų tikslinimas ir stažuotei vadovaujančių bei pažangą prižiūrinčių kuratorių skyrimas.

2 langelis. Visapusiškas Europos socialinio fondo (ESF) naudojimas

Europos socialinis fondas, kurio 2014–2020 m. biudžetas sudaro 86,4 milijardo EUR, yra viena iš pagrindinių ES priemonių, skirtų konkrečiai šaliai skirtose rekomendacijose nustatytoms problemoms spręsti, kurio taisyklėse numatyta galimybė peržiūrėti esamas programas ir suderinti jas su kylančiomis problemomis.

Vienas iš ESF politikos 2014–2020 m. prioritetų yra **jaunimo užimtumas**. Šis klausimas sprendžiamas ir paties fondo, ir įgyvendinant Jaunimo užimtumo iniciatyvą (JUI). Pagal ESF 6,3 milijardo EUR skirta tiesiogiai jaunimo užimtumo veiksams; be to, jaunimas yra viena iš stambiausių tikslinių grupių įgyvendinant švietimo, mokymosi visą gyvenimą ir socialinės įtraukties priemones. Be to, JUI biudžetas iš viso sudaro 6,4 milijardo EUR (3,2 milijardo EUR JUI išteklių ir tiek pat, 3,2 milijardo EUR, paskirta iš ESF). JUI, kurios kriterijus šiuo metu atitinka 20 valstybių narių, skiriama nesimokantiems ir nedirbantiems (NEET) jaunuoliams, ir dažniausiai taikoma tiems ES regionams, kuriuose 2012 m. buvo aukščiausias

jaunimo nedarbo lygis. Siekiant užtikrinti greitą reagavimą į šią svarbią politikos problemą, JUI išteklių asignavimas iš ES biudžeto numatytas laikotarpio pradžioje, kad jie būtų naudojami pirmojoje finansinio ciklo dalyje. Be to, 2015 m. Komisija padidino JUI išankstinį finansavimą apytikriai 1 milijardu EUR, siekdama užtikrinti spartesnę jaunimo užimtumo ir mokymo priemonių mobilizavimą vietoje. Papildomi ištekliai padarė teigiamą poveikį pusei JUI naudojančių valdymo institucijų, nes jos galėjo skirti didesnę finansavimą ir (arba) pradėti vykdyti daugiau projektų³⁷.

Tiesa, 2014 ir 2015 m. valstybės narės palyginti lėtai pradėjo įgyvendinti ESF ir JUI deklaruojamos mažos kriterijus atitinkančios patvirtintos išlaidos rodo menką įsisavinimo lygį. Vis dėlto nereikėtų to laikyti nepakankamos veiklos ar priemonių įgyvendinimo vietoje požymiu. Valstybės narės dėsė kurti valdymo institucijas ir kontrolės sistemas, ir tai sutrukdė joms greitai tvarkyti Europos Komisijai skirtus prašymus kompensuoti išlaidas.

Duomenys jau dabar rodo, kad nuo veiklos programų vykdymo pradžios ESF parama pasinaudojo daugiau nei 2 milijonai dalyvių, o JUI paramos – visų pirma įdarbinimo, pameistrystės, stažuotės, savarankiško darbo priemonių ir tęstinio švietimo ir mokymo – poveikiu pasinaudojo 1,4 milijono NEET jaunuolių. Daugumoje valstybių narių JUI laikoma pagrindiniu 2013 m. Tarybos rekomendacijos dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos vykdymo mechanizmu ar svertu. Nors skirtingose valstybėse narėse įgyvendinimo procesas vyksta nevienodai sparčiai, kai kurie projektai jau padarė vietoje didelį poveikį.

Laikydamosi 2013 m. liepos mėn. veiklą pradėjusio Europos pameistrystės aljanso principų, **beveik visos valstybės narės ėmėsi veiksmų gerinti pameistrystės kokybę, pasiūlė ar patrauklumą.** 2013 m. patvirtinta, bet nuo 2015 m. vidurio vykdoma Danijos pameistrystės reforma siekiama siūlyti pameistriams galimybę įgyti bendrąjį vidurinį išsilavinimą, atveriantį kelią į aukštąjį išsilavinimą. Prancūzijoje pagal pameistrystės sutartis dabar galima įgyti Darbo ministerijos (ne Švietimo ministerijos) patvirtintas 85 profesijų kvalifikacijas, jei asmuo turi ISCED 3 kvalifikaciją arba priskiriamas nebaigusiams mokyklos asmenims. Austrijoje 2015 m. Profesinio mokymo akto reforma sustiprintas pameistrystės mokymo sistemos kokybės valdymas. Palankių sąlygų neturintiems jaunuoliams sukurta naujų mokymo galimybių, kaip antai standartizuota mokymo programa žemų pradinio kvalifikacijų ir dalinių kvalifikacijų atvejais. Pameistrystės srities reformos planuojamos Airijoje ir Slovakijoje. Airijoje pameistrystės tarybai (pradėjusiai veiklą 2014 m. pabaigoje) paversta nustatyti ekonomikos sektorius, kuriuose pameistrystės plėtojimas atneštų realios naudos darbdaviams ir darbuotojams. Po 2015 m. kovo 31 d. pasibaigusio kvietimo teikti paraiškas atrinktos naujos, specialiai darbo rinkos reikmėms atitikti sukurtos pameistrystės rūšys, kurios bus plėtojamoms ir taikomos. Pirmoji iš naujų pameistrystės rūšių draudimo praktikos srityje

³⁷ Komisijos tyrimas „Pirmieji Jaunimo užimtumo iniciatyvos rezultatai. Galutinė ataskaita Europos Komisijos užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generaliniam direktorui“, 2016 m.

pradėta įgyvendinti 2016 m. rugsėjo mėn. viduryje. Slovėnijoje Pameistrystės teisės aktu, dėl kurio vyksta viešosios konsultacijos, siekiama apibrėžti bendrą pameistrystės sistemą (įskaitant jos atrankos kriterijus, darbo ir socialines sąlygas, abipusius įsipareigojimus).

Vyresnio amžiaus darbuotojų integracijai skatinti buvo naudojamos kitokios politinės iniciatyvos. Kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, Rumunija, skyrė daug dėmesio galimybes gauti suaugusiųjų švietimą užtikrinimui: priėmė nacionalinę mokymosi visą gyvenimą strategiją, kurios pagrindą sudaro dažniausiai nepakankamai atstovaujamų ir neturinčių palankių sąlygų darbo rinkoje žmonių dalyvavimo mokymosi visą gyvenimą programose skatinimas. Kitos valstybės narės pradėjo vykdyti specialius aktyvumo skatinimo planus ir teikti individualias įdarbinimo paslaugas, įskaitant profesinį konsultavimą. 2016 m. Liuksemburge pradėta įgyvendinti profesinio įdarbinimo programa, visų pirma skirta vyresniems negu 45 m. ieškantiems darbo asmenims. Kitose valstybėse narėse imtasi pritaikyti darbo vietas vyresnio amžiaus žmonėms ir skatinti jų aktyvumą darbe. Toks buvo Latvijos vyresnio amžiaus žmonių aktyvumo strategijos ilgesniam ir geresniam profesiniam gyvenimui tikslas. Strategija aprėpia gebėjimus, sveikatos būklės įvertinimą, individualaus plano įmonės lygmeniu sudarymą (įskaitant darbo vietos pritaikymą, lanksčias darbo formas, sveikatos gerinimo priemones ir kt.) ir mokymą.

Kelios valstybės narės šiuo metu didina vyresnio amžiaus žmonių įdarbinimo paskatas (pvz., priemokas) ir šalina mokesčių ir išmokų struktūroje esančias finansinio atgrasymo priemones. Belgija, Vokietija ir Austrija pradėjo vykdyti iniciatyvas, kuriomis didinamos vyresnio amžiaus darbuotojų įdarbinimo paskatos. Vokietija planuoja įvesti lankstesnes sąlygas bendrojo pensinio amžiaus sulaukusiems, bet ketinantiems toliau dirbti asmenims, siekdama pagerinti darbo pajamų derinimo su pensijos pajamomis sistemą. Belgijoje du regionai (Valonijos ir Briuselio) patvirtino reformas, kuriomis bus gerinami vyresnio amžiaus darbuotojų darbo vietų perkėlimo paskatų mechanizmai.

Konkrečiais mechanizmais ir mokymosi visą gyvenimą strategijomis siekiama teikti paramą neįgaliesiems ar kitiems palankių sąlygų neturintiems asmenims susirasti ir išlaikyti darbą pagal darbo sutartį atviroje rinkoje. Naujausius tokių priemonių pavyzdžius galima matyti Kipre (subsидijos neįgalius asmenis samdantiems darbdaviams), Liuksemburge (laikina darbo praktika sudarant nuolatinio įdarbinimo galimybes), Maltoje (užimtumo kvotos) ir Nyderlanduose (darbo vietų kūrimas neįgaliesiems). Neseniai

Rumunijoje priimtoje mokymosi visą gyvenimą nacionalinėje strategijoje nustatytas tikslas didinti palankių sąlygų neturinčių grupių, įskaitant neįgaliuosius, dalyvavimą.

Dėl anksčiau nematyto prieglobsčio prašytojų srauto valstybės narės ėmė skirti daugiau dėmesio migrantų kilmės asmenų integracijai į darbo rinką. Keletu iniciatyvų siekta užtikrinti ankstyvąją naujų atvykusių asmenų integraciją, įtraukiant susijusius suinteresuotuosius asmenis, kaip antai darbdavius ir valstybines užimtumo tarnybas. Švedijoje sukurtos ankstyvojo poveikio priemonės prieglobsčio prašymo teikimo laikotarpiu, visų pirma supažindinimas su kalba ir informavimas apie visuomenę. Kai naujiesiems atvykėliams suteikiamas leidimas gyventi, jie gali naudotis įvadine programa, pagal kurią pagreitinai rengiami profesijų, kurių atstovų gali trūkti, darbuotojai. Be to, 200 viešojo sektoriaus agentūrų paprašyta 2016–2018 m. siūlyti naujiesiems atvykėliams stažuotes. Aktyvų vaidmenį vaidina ir bendrovės: tos iš jų, kurios naujiesiems atvykėliams siūlo bent 100 darbo ar stažuotės vietų, susibūrė į vadinamąjį „100 klubą“ ir taiko specialiai sudarytus VUT priemonių rinkinius. Atnaujintoje Suomijos vyriausybės 2016–2019 m. integracijos programoje taip pat siekiama užtikrinti sklandų imigrantų perėjimą į švietimo sistemą ar darbą, pasitelkiant veiksmingą pradinį valdžios institucijų ir suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą. Panašiai elgiasi Vokietijos žemės, kurios, atsižvelgdamos į federalinę šalies struktūrą, atsižvelgdamos į savo reikmes priėmė kelias programas, planus ir susitarimus (pvz., „Integracijos per mokymą ir darbą“ susitarimą sudarė Bavarijos vyriausybė, Bavarijos verslo bendruomenė ir užimtumo tarnybos). Austrijoje federalinė vyriausybė 2015 m. rugsėjo mėn. skyrė integracijai 75 milijonų EUR sumą, iš kurios bus finansuojamos pabėgėliams skirtos darbo rinkos integracijos priemonės, ir dar 40 milijonų EUR per metus 2016 ir 2017 m. skirta iš federalinio biudžeto. Tokiomis sąlygomis VUT pradėjo bandomąjį projektą, kuriuo siekiama nustatyti individualias reikmes ir mokymo poreikius, kartu teikiant bendrą informaciją apie darbo paiešką ir švietimo sistemą bei apie darbdavių ir darbuotojų teises ir pareigas Austrijoje.

Tikslingai peržiūrėjus socialines išmokas ir paslaugas, sukurta konkrečių aktyvumo skatinimo priemonių. Danijoje, siekiant padidinti imigrantų paskatas dirbti, 2015 m. rugsėjo mėn. įvesta integracijos išmoka pakeitė švietimo arba socialinę paramą. Be to, nustatyta, kad atvykę pabėgėliai gali pradėti dirbti, ir viešojo sektoriaus integracijos programoje bus daugiausiai dėmesio skiriama su darbu susijusioms priemonėms, švietimui ir mokymui danų kalba; programos bus orientuotos į darbo rinką, o užimtumo centrai suaktyvins bendrovėms

teikiamas paslaugas. Be to, privačioms bendrovėms, įdarbinančioms pabėgėlius be subsidijų, įprastomis sąlygomis, numatytos piniginės priemonės.

Be priemonių, iš esmės skirtų naujųjų atvykėlių integracijai, kai kurios valstybės narės dėjo pastangų kovoti su diskriminacija, priimdamos naujus teisės aktus ar keisdamos esamus arba plėtodamos konkrečius projektus. Suomijoje 2015 m. įsigaliojo Nediskriminavimo aktas, kuriuo išplėtojama pareiga skatinti lygybę ir užkirsti kelią diskriminacijai. Ši pareiga galioja mokymo ir švietimo paslaugų teikėjams, švietimo institucijoms ir darbdaviams, ir visų pirma daro įtaką privataus sektoriaus darbinei aplinkai. Belgijoje 2015 m. lapkričio 18 d. karališkuoju įsaku įkurta nauja ekspertų komisija, kurioje dalyvauja teismų, teisės profesijų, profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų atstovai. Komisijos tikslas – kas penkerius metus įvertinti nediskriminavimo teisės aktų taikymą ir efektyvumą. Ispanija, įgyvendindama nacionalinę kovos su rasizmu, diskriminacija, ksenofobija ir kitomis nepakantos formomis strategiją, sukūrė naujoviškų projektų: visus 2015 m. kurtu projektu FRIDA siekiama didinti švietimo darbuotojų informuotumą ir juos mokyti. Panašios programos bus pradėtos vykdyti teisingumo ir sveikatos srityse.

Užtikrinant mokamas vaiko priežiūros atostogas ir taip padedant moterims derinti darbą ir šeimos gyvenimą, skatinamas moterų dalyvavimas darbo rinkoje. Duomenys rodo, kad subalansuotas mokamų atostogų paskirstymas tarp vyrų ir moterų ypač naudingas skatinant vaikų turinčių moterų užimtumą. Pastaruoju metu kelios valstybės narės (įskaitant Vokietiją, Airiją, Liuksemburgą, Vengriją, Maltą ir Portugaliją) ėmėsi iniciatyvų gerinti mokamų vaiko priežiūros atostogų nuostatas. Pavyzdžiui, Vokietijoje priimtos lankstesnės vaiko priežiūros atostogų taisyklės: laikotarpiu, kai vaikui yra nuo trejų iki aštuonerių metų, jos sudaro 24 mėnesius ir gali būti naudojamos trimis atkarpomis. Be to, nustatyta, kad subalansavus vyrų ir moterų teises į atostogas po vaiko gimimo (įskaitant ir tėvystės atostogas) daromas teigiamas poveikis dalijimuisi namų ruošos ir priežiūros pareigomis ir gerinami moterų dalyvavimo darbo rinkoje rezultatai, įskaitant greitesnį moterų grįžimą į darbo rinką. Judėdama šia kryptimi, Airija neseniai įvedė dviejų savaitių mokamas tėvystės atostogas, o Portugalijoje tėvystės atostogos pratęstos iki 25 dienų (anksčiau buvo 20), iš kurių 15 (anksčiau 10) dienų yra privalomos. Čekijoje irgi įvesta pakeitimų į vaiko priežiūros atostogų ir išmokų sistemą, siekiant skatinti tėvus dalyvauti vaiko priežiūroje ir suteikti galimybių vaikus auginančioms moterims, jei nori, greičiau grįžti į darbo rinką.

Valstybėse narėse priimta papildomų vaiko priežiūros ir ilgalaikės priežiūros sričių priemonių, siekiant pašalinti kliūtis šeimos nariais besirūpinančių asmenų, ypač moterų, užimtumui. Pavyzdžiui, Čekijoje pasiūlytos iniciatyvos gerinti ikimokyklinį ugdymą ir stiprinti paramą specialiųjų poreikių vaikams. Čekijoje taip pat planuojama nuo 2017 m. teikti finansinę paramą ir atostogas neformaliems šeimos narių slaugytojams. Kitos valstybės narės (tarp jų Bulgarija, Vokietija, Airija, Slovakija, Liuksemburgas ir JK) neseniai ėmėsi veiksmų, kad vaiko priežiūros paslaugos būtų įperkamesnės. Slovakija planuoja iki 2016 m. pabaigos padidinti slaugančių sunkią negalią turinčius ligonius asmenų išmokas ir pailginti slaugytojui priskaičiuojamų pensijos įmokų laikotarpį. Kai kurios valstybės narės ketina taisyti finansines atgrasymo nuo darbo paskatas, atsirandančias dėl jų mokesčių ir išmokų sistemų. Pavyzdžiui, Austrijoje ir Jungtinėje Karalystėje pradėta iniciatyva plėsti palankią išmokų vaikui ir vaiko priežiūros išlaidų apmokestinimo tvarką.

Moterų užimtumui skatinti naudojamos ir lanksčios darbo sąlygos, tokios kaip nuotolinis darbas, lankstus darbo grafikas ar trumpesnė darbo diena. Portugalijoje tėvų pareigų turintys darbuotojai gali dirbti ne visą darbo laiką arba naudotis lanksčiomis darbo sąlygomis, tokiomis kaip nuotolinis darbas. Vokietijoje neseniai įvestos papildomos vaiko priežiūros atostogų lengvatos, kuriomis leidžiama tėvams pasinaudoti vaiko priežiūros atostogomis ne visą darbo laiką ir suteikiamos iniciatyvos tėvams naudotis atostogomis ne visą darbo laiką. Čekijoje irgi numatomos priemonės, kurios padės tėvų pareigų turintiems darbuotojams lanksčiai rinktis teises į išmokas ir atostogas (jei vaikai ne vyresni kaip 3 metų). Darbdaviui pritarus, galima dirbti nuotoliniu būdu.

Ilgalaikiams bedarbiams dažnai iškyla kelios iš pirmiau minėtų kliūčių. Daug valstybių narių didina jiems skiriamą paramą, kartais kaip pirmosios instancijos priemonės siūlydamos registracijos užimtumo tarnybose priemones. 2015 m. ES vidutiniškai buvo užsiregistravę 71 proc. ilgalaikių bedarbių. Pavyzdžiui, Rumunijoje 2016 m. rudenį sukuriamos integruotos grupės, kurioms priklauso socialinių tarnybų darbuotojai bei sveikatos ir švietimo sistemų tarpininkai; grupės sieks užmegzti ryšius ir įregistruoti neaktyvius ir ilgalaikius bedarbius kaimo regionuose ir palankių sąlygų neturinčiose bendruomenėse.

Kelios valstybės narės siekia ilgalaikiams bedarbiams teikti individualią paramą, kaip nustatyta Tarybos rekomendacijoje dėl darbo integracijos susitarimų, kuriais teikiama individuali parama asmens poreikiams ir aiškiai nustatomos bedarbio ir paramos įstaigų teisės ir pareigos. Prancūzijoje pradėtos teikti individualesnės valstybinių užimtumo tarnybų paslaugos ir

sustiprintas kompetencijų įvertinimas, o tarnybų darbuotojai aktyviau teikia konsultacijas ir siekia iki 2017 m. užmegzti ir palaikyti ryšius su 460 000 klientų, kuriems gresia ilgalaikis nedarbas. Ispanijoje 2015 m. patvirtintame Bendrajame užimtumo tarnybų portfelyje numatoma įvesti individualias užimtumo darbotvarkes ir asmeninius užimtumo susitarimus, kurių bus privaloma laikytis nedarbo išmokas gaunantiems asmenims. Be to, 2016 m. priimta paramos ilgalaikiams bedarbiams programa, kuria stiprinami VUT pajėgumai, kad tarnybos galėtų teikti individualią pagalbą. Danijos užimtumo centrai 2016 m. pradėjo vykdyti „Kontaktų planą“, grindžiamą kontaktų pirmus šešis nedarbo mėnesius ir po 16 nedarbo mėnesių sustiprinimu. Ilgalaikis bedarbis aktyviai dalyvauja planuojant susitikimus, o užimtumo tarnybų konsultantai išmokyti naudotis galių suteikimo ir motyvacijos skatinimo metodikomis. Suomijoje irgi planuojama nuo 2017 m. kas 3 mėnesius rengti asmeninius susitikimus su ilgalaikiais bedarbiais.

Atitinkamai kelios šalys užsakė užimtumo paslaugų ilgalaikiams bedarbiams. Malta pradėjo vykdyti Darbo programos iniciatyvą ir užsakė 25–56 m. ilgalaikių bedarbių profiliavimo, mokymo ir įdarbinimo paslaugas. Latvija 2015 m. rugpjūčio mėn. pradėjo vykdyti nacionalinę ESF programą (40 milijonų EUR), pagal kurią NVO tampa individualių ir grupinių konsultacijų, profesinio konsultavimo, sveikatos patikrinimo, gairių kūrimo, motyvacijos skatinimo ir priklausomybių įveikimo programų paslaugų teikėjomis.

Keliose valstybėse sustiprintas ir ilgalaikių bedarbių mokymo teikimas. Prancūzijoje 2016 m. pradėtas vykdyti 1 milijardo EUR vertės planas, pagal kurį finansuojama 500 000 papildomų mokymo vietų darbo ieškantiems asmenims, iš jų 300 000 pirmenybinių vietų ilgalaikiams ir žemos kvalifikacijos bedarbiams palankios regionų darbo ir ekonomikos perspektyvos sektoriuose. Švedijoje stiprinamas aktyvumo skatinimo garantijos mokymo komponentas, gausinant darbo praktikos galimybių, rengiant iki 24 mėn. trukmės trūkstančių profesijų atstovų profesinio rengimo kursus profesinėse mokyklose ir suteikiant ilgalaikiams bedarbiams galimybę mokytis, vienus metus tebegaujančiam aktyvumo skatinimo išmokas.

Siekiant priderinti paramą prie individualių poreikių dažnai prireikia geriau koordinuoti įvairių organizacijų teikiamas paslaugas, ir valstybės narės pagal Tarybos rekomendaciją sutarė veikti vieno langelio principu ilgalaikiams bedarbiams. Veiksmingam paslaugų teikimui labai svarbu keistis duomenimis ir kurti bendros sąveikos platformas. Slovakija stiprina integruotų darbo biurų, integruotų užimtumo konsultacijų ir socialinių išmokų teikimo bei specialių aktyvumo skatinimo centrų ilgalaikiams bedarbiams

kūrimo pajėgumus. Airijoje įkurtuose *Intreo* centruose, skirtuose atskirų atvejų valdymui, pajamų parama integruota su užimtumo tarnybų veikla. Siekiant mažinti darbo krūvį ir didinti individualios paramos teikimo aprėptį, pagal programą „JobPath“ užsakyta vienerių metų parama ilgalaikiams bedarbiams, suteikiant privatiems partneriams finansinių paskatų siekti tvarių programos užbaigimo rezultatų; mokėjimai atliekami darbo ieškotojui išdirbus 13, 26, 39 ir 52 savaites. Vienose šalyse paslaugų teikimas pagal vieno langelio principą toli pažengęs, o kitos šalys žengia pirmuosius žingsnius koordinuodamos įvairių organizacijų teikiamas paslaugas. Bulgarija pradeda paslaugų integravimo bandymą, pagal ESF finansuojamą projektą įsteigdama 65 vieno langelio principu veikiančius centrus, kuriuose konsultavimas integruotas su užimtumo ir socialinių tarnybų veikla.

Sėkmingai integracijai reikalinga ir glaudi partnerystė su darbdaviais. JK ir Nyderlanduose darbdavių klausimų specialistų komandos dirba su darbdaviais vieno langelio principu, reguliariai stebi ilgalaikių bedarbių įsidarbinimo galimybes ir kaupia konkrečias žinias apie bendroves bei palaiko su jomis ryšius. Portugalijoje programos *Reativar* priemonėmis teikiama parama vyresniems negu 31 m. ilgalaikiams bedarbiams, atliekantiems šešių mėnesių stažuotę privačioje institucijoje: mėnesio subsidija priklausomai nuo kvalifikacijos lygio. Pasibaigus stažuotei, skatinimo institucija išduoda sertifikatą. VUT (Užimtumo ir profesinio mokymo institutas) moka 65–80 proc. subsidijos, priklausomai nuo skatinimo institucijos ir nuo dalyvio ypatumų. Kipre vyriausybė įvedė naujas ilgalaikiams bedarbiams skirtas užimtumo subsidijas, o Suomijoje rengiamasi 2017 m. pradėti vykdyti mokymosi darbo vietoje ir pameistrystės programas, pritaikytas ilgalaikiams bedarbiams. Slovakijoje panaudojus ESF įvedamas ilgalaikių bedarbių konsultavimas, derinant darbdavio subsidiją su darbdavio užtikrinamo kuravimo sistema.

2.3. 7 gairė Darbo rinkų veikimo gerinimas

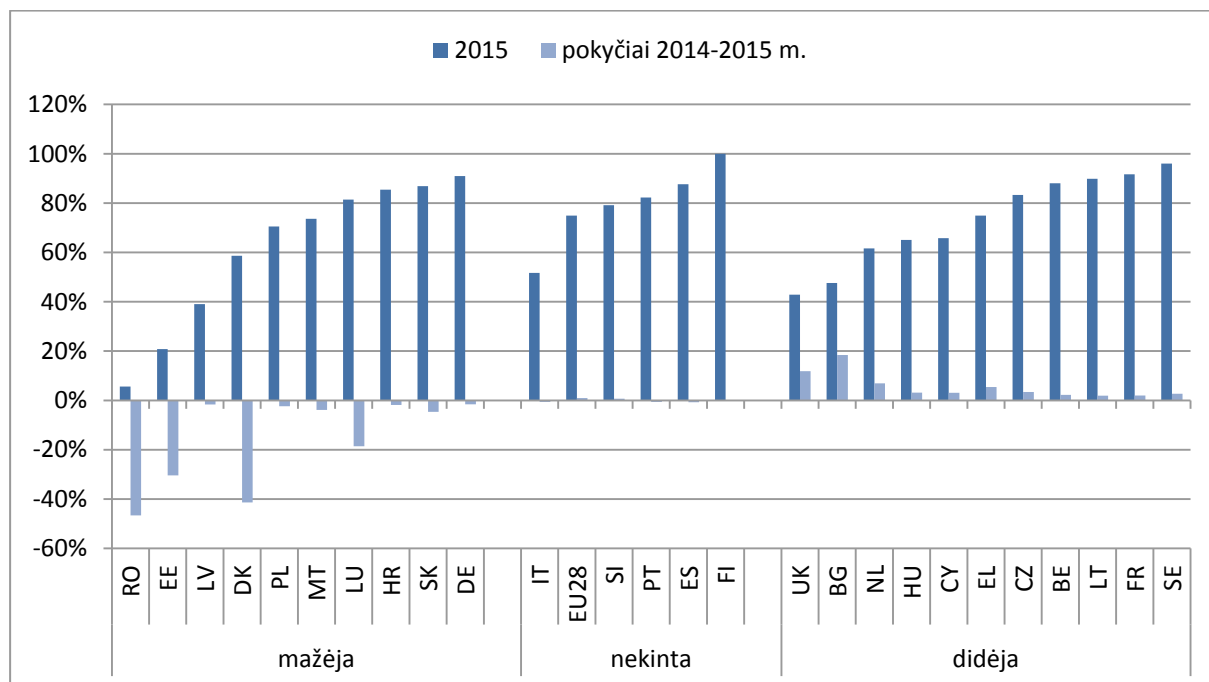
Šiame skyriuje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 7 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama gerinti darbo rinkos veikimą. Pradžioje pateikiami valstybinės užimtumo tarnybos aprėpties ir aktyvumo skatinimo priemonių rodikliai, turintys didelę reikšmę darbo rinkos atitikties didinimui. Toliau pateikiama kiekybinė darbo rinkos segmentacijos apžvalga, išreikšta asmens statuso pokyčiais darbo rinkoje, pabrėžiant įvairialypes su apsaugos griežtumu susijusias išlaidas. 2.3.2 skyriuje pateikiama šios srities valstybių narių politikos priemonių ataskaita, įskaitant darbo jėgos judumo ir socialinio

dialogo skatinimą, kurie daro įtaką politinei atsakomybei už reformas ir kartu veiksmingam jų įgyvendinimui.

2.3.1. Pagrindiniai rodikliai

Valstybinės užimtumo tarnybos (VUT) yra labai svarbūs paklausos ir pasiūlos derinimo suinteresuotieji subjektai, jei darbo ieškantys asmenys yra jose registruoti, siekiant jiems suteikti galimybių naudotis darbo rinkos aktyvumo priemonėmis ir parama ieškant darbo. Registruotų bedarbių lygio skirtumai valstybėse (22 pav.) atsiranda dėl kelių veiksnių, įskaitant VUT paslaugų kokybę ir patrauklumą, nedarbo ir socialinių išmokų lygį, trukmę ir atrankos kriterijus, bei su šiomis išmokomis siejamas pareigas bei sankcijų taikymo mechanizmus.

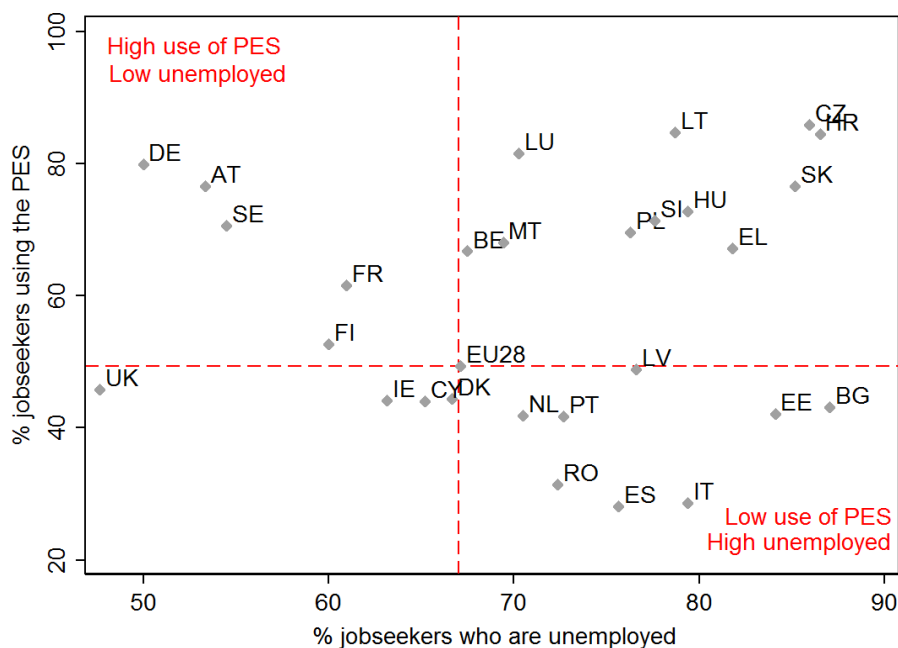
22 pav. Užimtumo tarnybose registruotų ilgalaikių bedarbių dalis 2015 m.

Šaltinis. 2015 m. Eurostato darbo jėgos tyrimas. Nėra AT ir IE duomenų.

Apskritai vertinant, VUT naudojimas ieškant darbo ES pasiskirstęs nevienodai (23 pav.); be to, tebėra pavojus, kad kai kuriose valstybėse narėse pažeidžiamiausi darbo ieškantys asmenys imasi nedeklaruojamo darbo. VUT efektyvumas renkant darbdavių teikiamą informaciją apie laisvas darbo vietas skatina darbo ieškančius asmenis dažniau naudotis VUT paslaugomis.

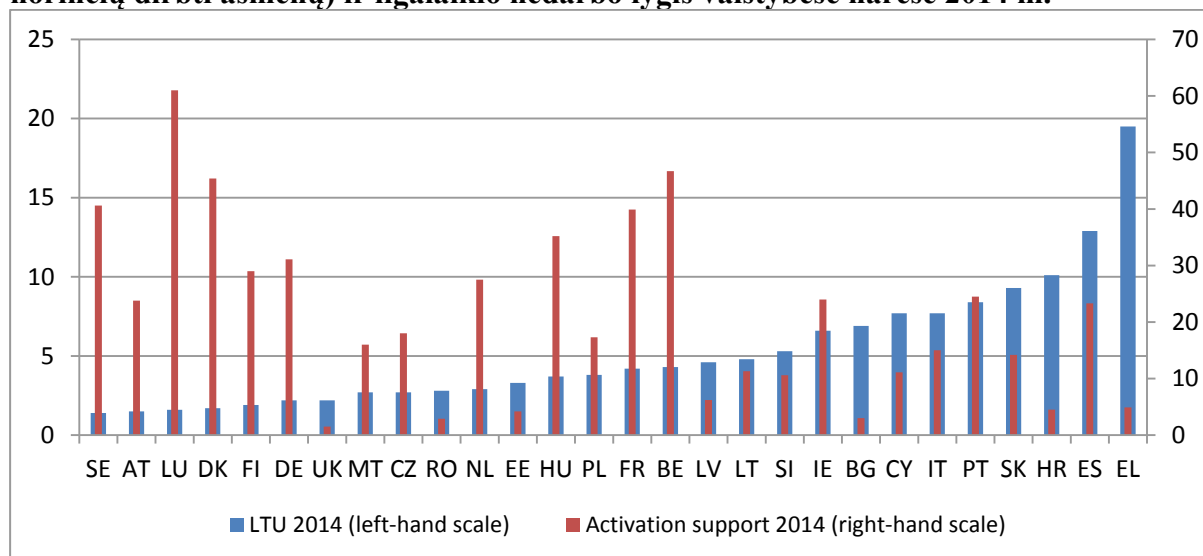
23 pav. Valstybinių užimtumo tarnybų naudojimas ieškant darbo ir darbo neturinčių, bet jo ieškančių asmenų dalis 2014 m.

Šaltinis. 2014 m. Eurostato darbo jėgos tyrimas.

Daugelyje šalių, kuriose yra žemiausias ilgalaikio nedarbo lygis, dalyvavimas ADRP yra didžiausias. Keleto kitų valstybių narių teikiama parama aktyvumui skatinti neatrodo proporcinga jose kylančioms nedarbo problemoms.

24 pav. Parama aktyvumui skatinti (darbo rinkos politikos dalyvių skaičius iš 100 norinčių dirbti asmenų) ir ilgalaikio nedarbo lygis valstybėse narėse 2014 m.

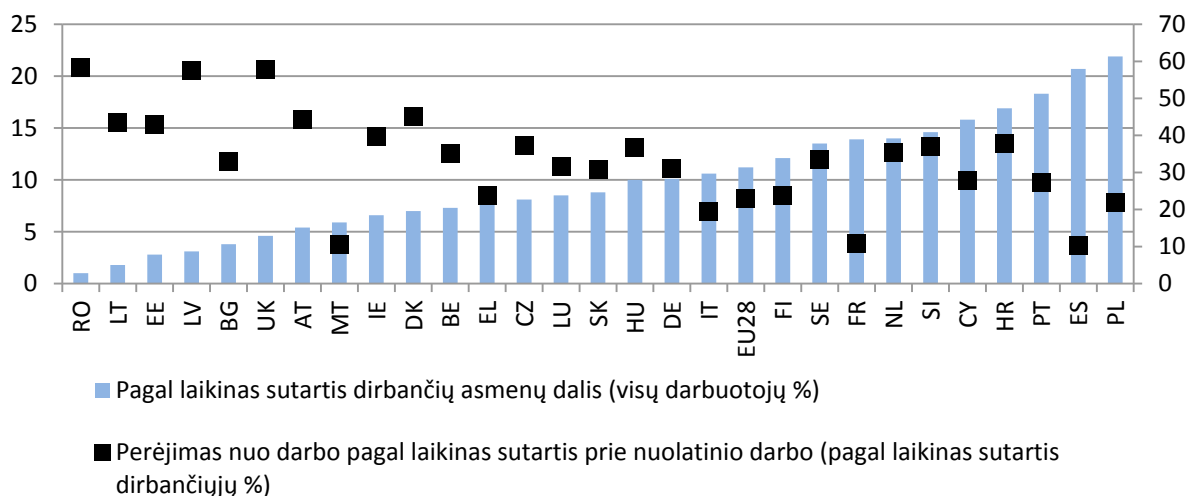

Šaltinis. Eurostatas, Darbo rinkos politikos duomenų bazė. (Pastaba. Paramos aktyvumui skatinti duomenys yra 2009 m. JK, 2012 m. – Kipro ir 2013 m. – Graikijos, Airijos ir Ispanijos).

Tačiau aktyvios darbo rinkos politikos struktūra, aprėptis ir tikslinės grupės, kaip ir šios politikos įgyvendinimo būdas, daro poveikį jos veiksmingumui ir efektyvumui. Nedarbo priežastys gali būti kelios, pavyzdžiui, bendras darbo jėgos paklausos trūkumas, gebėjimų pasiūlos ir paklausos neatitiktis, darbo apsaugos teisės aktai arba darbo jėgos apmokestinimas ir kt. (žr. atitinkamus šio dokumento skirsnius). Vienos aktyvumo skatinimo priemonės gali būti skirtos paklausai skatinti (pavyzdžiui, užimtumo subsidijos), kitos – palankių sąlygų darbo rinkoje neturinčioms grupėms; jos gali būti siejamos su bendra darbo rinkos struktūra (pavyzdžiui, gebėjimų numatymo sistemos) arba su socialinių išmokų struktūra. Todėl ADRP priemonės skirtingais požiūriais aptariamos politiniam atsakui skirtos dalies 2.2, 2.3 ir 2.4 skyriuose. Skirtingiems bedarbių tipams ir skirtingoms aplinkybėms tinka nevienodos ADRP priemonės, dėl to reikia naudoti veiksmingas profiliavimo metodikas ir plėtoti įvertinimo kultūrą. Pavyzdžiui, įmonėms taikomos samdos paskatos gali būti susijusios su palyginti dideliais savaimingumo nuostoliais ir išstūmimo poveikiu. Dažnai abejonių kelia ir tiesioginio įdarbinimo valstybės sektoriuje sukūrimo veiksmingumas. Bendrai imant, sėkmingiausiomis gali būti laikomos tos ADRP priemonės, kurios priklauso individualioms, tikslinėms paramos sistemoms. ADRP priemonės, kuriomis paskatos perskirstomos už darbo rinkos ribų, dažniausiai yra ypač veiksmingos ekonomikai atsigaunant.

Šiuo požiūriu daugelyje valstybių narių darbo rinkos segmentacija tebėra didelė. Tai reiškia, kad dažnai vienu metu egzistuoja skirtingi darbo jėgos segmentai: viena vertus, tai darbuotojai, apibūdinami pagal jų stabilius darbo santykius, apsaugą nuo atleidimo iš darbo ir visapusišką prieigą prie socialinės apsaugos, kita vertus – nestandartinės darbo sutartis, ribotą apsaugą nuo atleidimo iš darbo arba jos nebuvimą, nestabilius darbo santykius ir (dažnai) ribotą prieigą prie socialinės apsaugos priemonių. Segmentuotoje darbo rinkoje pagal terminuotas darbo sutartis dirbantys darbuotojai dažniausiai atsiduria šioje grupėje prieš savo valią; jie atlieka užduotis, kurios iš esmės nėra laikinos, ir turi ribotas galimybes pereiti į geriau apsaugotą darbo rinkos segmentą; praktiškai terminuotos darbo sutartys dažniau tampa akligatviais, negu pasirengimo nuolatiniam darbui etapais. Didelės dalies pagal terminuotą darbo sutartį dirbančių darbuotojų ir retai pasitaikančio jų perėjimo prie darbo pagal nuolatinės sutartis derinys kelia ypač didelį susirūpinimą tokiose šalyse, kaip Lenkija, Ispanija ir Prancūzija (25 pav.).

25 pav. Laikiniai įdarbintų asmenų dalis (2015 m.) ir perėjimo nuo laikino prie nuolatinio darbo sutarčių kiekis (2014–2015 m.)

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas ir ES SPGS. DE, IE, EL, LT, MT, RO ir JK perėjimo duomenys yra 2014 m.

Socialinių partnerių dalyvavimas kuriant ir įgyvendinant susijusias politikos strategijas bei reformas ES valstybėse yra nevienodas, ir į tai verta atkreipti dėmesį. Visos valstybės narės dvišales ar trišales įstaigas pakeitė socialinių partnerių, o kai kuriais atvejais valstybės institucijų, sąveika, tačiau socialinių partnerių dalyvavimo politikoje ir reformose laipsnis bei poveikis labai priklauso nuo bendro valstybės institucijų požiūrio į juos, nuo politikos formuotojų ir socialinių partnerių organizacijų atstovų tarpusavio santykių, nuo šių organizacijų pajėgumų ir jų indėlio esmės. Socialinių partnerių dalyvavimas semestre dažnai išreiškia jų bendrą dalyvavimą nacionaliniuose sprendimų priėmimo procesuose.

2.3.2. Politinis atsakas

Pagrindinės institucijos, kurios gerina darbo rinkos veikimą ir padeda užtikrinti gebėjimų ir darbo vietų atitiktį, yra valstybių narių valstybinės užimtumo tarnybos, kurios visos dalyvavo lyginamojo mokymo vizituose, skirtuose nustatyti stipriąsias jų puses ir tobulintinas sritis, pasinaudojant Europos valstybinės užimtumo tarnybos sistemą (VUT sistemą)³⁸. Atlikus savarankiško įvertinimo ir tarpusavio vertinimo procesą, buvo pateiktos ataskaitos, kuriose nurodyta geroji patirtis ir tobulintinos sritys (TS). Kiekviena VUT nuspręs,

³⁸ Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas 573/2014/ES dėl valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) bendradarbiavimo stiprinimo, http://csdle.lex.unict.it/Archive/LW/EU%20social%20law/EU%20legislation%20in%20force/Decisions/20140529-115645_14_573_COPE_enpdf.pdf

kokių tolesnių veiksmų ketina imtis, ir po 12 mėn. pateiks ataskaitą apie įvykdytas reformas VUT sistemos valdybai.

Tačiau valstybių narių VUT toliau tenka vykdyti veiklą naudojant ribotus išteklius ir dėl to stengiamasi optimizuoti tikslinių paslaugų teikimą. Kai kurios VUT plėtoja efektyvumo programas, kurių paskirtis – palaikyti, o jei įmanoma, ir pagerinti paslaugų teikimą, kartu suteikiant galimybių daugiau dėmesio skirti tiems, kuriems padėti sunkiausia. Estijoje vyriausybė patvirtino naują 2016–2017 m. užimtumo programą, kuri pradėjo galioti 2016 m. sausio mėn. Joje numatyta daugiau negu 20 skirtingų darbo rinkos priemonių, skirtų teikti pagalbą darbo ieškantiems asmenims priklausomai nuo jų individualių poreikių. Vengrijoje nuo 2016 m. visos šalies mastu veikia nauja profiliavimo sistema, skirta nustatyti specialiai pritaikytas veiksmingas darbo rinkos paslaugas, subsidijas ir darbo rinkos programas pagal individualius kliento požymius.

Gebėjimų numatymo sistemų plėtojimas keliose valstybėse narėse padeda valstybinio užimtumo tarnyboms siekti savo tikslų. Maltoje sukurta darbdaviams ir darbo ieškantiems asmenims skirta IT priemonė. Ji sukuria virtualią darbo rinką, kurioje darbo paieška derinama su esamomis laisvomis darbo vietomis, atsižvelgiant į gebėjimus ir įgūdžius. Šia priemone siekiama didinti valstybinės užimtumo tarnybos veiksmingumą ir teikiant informaciją apie gebėjimus padėti plėtoti politinę strategiją. Latvijoje didelė suma skirta projektui, skirtam gerinti trumpalaikės darbo rinkos prognozes, įskaitant informacijos apie tam tikrų gebėjimų bei profesijų trūkumą teikimą, ir sukurta patogi naudoti priemonė, rodanti darbo jėgos paklausos ir pasiūlos padėtį darbo rinkoje.

Atitinkamai VUT labiau stengiasi stiprinti bendradarbiavimą su darbdaviais, siekdamos skatinti priimti į darbą jų registruotus darbo ieškančius asmenis. Dėmesys darbdavio poreikių tenkinimui yra esminis VUT poveikio padedant siekti darbo rinkos pusiausvyros komponentas. Liuksemburge sudarytas *Union des entreprises luxembourgeoises* (UEL), vyriausybės ir VUT (ADEM) susitarimas pagal programą „*Entreprises, partenaires pour l'emploi*“, siekiant 2015–2017 m. priimti į darbą 5 000 darbo ieškančių asmenų. Šia programa siekiama glaudesnio bendradarbiavimo atliekant konkrečius veiksmus, kaip antai užtikrinant keitimąsi informacija, plėtojant ADEM ir privačių bendrovių partnerystės ryšius ir kuriant tikslinį, bendrovių reikalavimus atitinkantį mokymą darbo ieškantiems asmenims. 2016 m. kovo mėn. ADEM viduje sukurta darbo valdyba, siekiant didinti darbo ieškančių asmenų ir darbdavių susitikimo galimybes. Rumunijoje nacionalinės užimtumo agentūros (NEA)

institucine strategija siekiama plėtoti darbdaviams skirtą veiklą, siekiant, kad greičiau būtų užpildomos laisvos darbo vietos.

Valstybės narės taip pat teikia paslaugas laikydamosi vieno langelio principo, pagal Tarybos rekomendaciją dėl ilgalaikių bedarbių integracijos. Portugalijoje sujungtos valstybinės užimtumo tarnybos ir socialinės apsaugos tarnybos teikiamos paslaugos. Rumunijoje, vykdant VUT reformą, socialinėms tarnyboms irgi įvedamas konkrečių atvejų valdymo metodas, kuriuo siekiama skatinti aktyvumą ir abiejų tarnybų ryšius. Palankių sąlygų neturinčioms bendruomenėms sudarytos integracinės grupės. Suomija taip pat išplėtojo tarpsektorinį jungtinį užimtumo ir socialinių tarnybų tinklą ilgalaikiams bedarbiams, kuris veikia nuo 2016 m. pradžios. Juo naudojantis galima taikyti integracinį ir individualų aktyvumo skatinimo ir paramos grįžimui į darbo rinką metodą.

Siekdamos to paties tikslo plėtoti visybinių, suderintą požiūrį, kai kurios valstybės narės ėmėsi veiksmų gerinti bendrą ADRP valdymą ir nuoseklumą. Italijoje priėmus „darbo vietų aktą“ įkurta nauja nacionalinė darbo rinkos aktyvumo skatinimo agentūra (ANPAL), kuri koordinuoja platų už aktyvios darbo rinkos politikos valdymą ir priežiūrą atsakingų institucijų ir agentūrų tinklą (pavyzdžiui, Nacionalinį socialinės apsaugos institutą, Nacionalinį draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe institutą, užimtumo tarnybas, prekybos rūmus, mokyklas). ANPAL vadovauja, prižiūri ir vertina Darbo ir socialinės politikos ministerija. Numatyta, kad trejų metų ADRP gairės ir tikslai bei jos paslaugų teikimo standartai visoje šalies teritorijoje bus nustatyti vėliau priimtu administraciniu potvarkiu, grindžiamu nacionalinės vyriausybės ir regionų susitarimu. Kipre šiuo metu irgi įdiegiama jo ADRP priežiūros ir įvertinimo sistema. Jau užbaigti skyriai „Naudotojo reikalavimai“ ir „Funkcijų apibrėžtys“, ir tikimasi, kad 2016 m. pabaigoje ADRP tęstinės priežiūros ir įvertinimo sistema pradės veikti. Suomijoje vyriausybė 2016 m. balandžio mėn. pasiūlė priimti platesnę priimtino darbo pasiūlymo apibrėžtį, vertinant pagal siūlomo darbo pobūdį, vietą ir darbo užmokestį. Konsultacijos tęsiamos. Ispanijos 2016 m. metinis užimtumo politikos planas, naudojamas kaip aktyvios darbo rinkos politikos priemonių koordinavimo ir vykdymo sistema, grindžiamas visybiniu rodiklių rinkiniu, atspindinčiu visą paslaugos teikimą.

Daugelyje valstybių narių darbo rinkos efektyvumo skatinimas taip pat reiškia geografinio darbo jėgos judumo jų pačių teritorijos viduje skatinimą. Portugalija patvirtino programą, vadinamą „Parama geografiniam judumui darbo rinkoje“, skirtą teikti

paskatas bedarbiams, kad šie priimtų toli esančių darbo vietų pasiūlymus. Yra dvi paramos kategorijos, grindžiamos darbo sutarties ilgiu: parama kelionei į darbą ir atgal laikino judumo atveju (darbo sutartis sudaroma bent vienam mėnesiui, darbo vieta yra ne arčiau kaip už 50 km nuo darbuotojo gyvenamosios vietos) arba parama gyvenamosios vietos perkėlimui nuolatinio judumo atveju (darbo sutartis sudaroma ne mažiau kaip 12 mėnesių, darbo vieta yra ne arčiau kaip 100 km nuo gyvenamosios vietos), išmokant vienkartinę persikraustymo išmoką, papildomą daugiausiai šešis mėnesius mokamomis mėnesinėmis išmokomis. Čekijoje Užimtumo įstaiga teikia judumo paramą darbo ieškantiems asmenims, ilgiau negu 5 mėnesius registruotiems keliuose regionuose³⁹: susiradusiems naują darbą kitame regione, padengiamos kelionės į darbą ir atgal išlaidos. Bulgarijoje planuojama atnaujinti užimtumo skatinimo teisės aktus, kad būtų užtikrinamas vaikų priežiūros, darželio, būsto nuomos išlaidų ir mokesčio už interneto ryšį finansavimas visiems bedarbiams, kurie susiras naują darbą daugiau negu už 50 km nuo gyvenamosios vietos. Rumunijoje irgi planuojamas bendras nacionalinės vidaus judumo skatinimo sistemos finansavimas pagal išsamų dokumentų rinkinį. Jam priklauso parama registruotiems bedarbiams, kurie pradeda dirbti daugiau kaip už 15 km nuo savo gyvenamosios vietos, įsikūrimo pašalpa tiems, kurie persikelia gyventi daugiau kaip už 50 km nuo esamos gyvenamosios vietos.

Kelios valstybės narės ne tik skatina užimtumą, parūpindamos kokybišką paramą, paslaugas ir informaciją, bet ir ėmėsi papildomų veiksmų kovoti su nedeklaruojamu darbu, visų pirma sustiprindamos darbo inspekcijų veiklą. Italijoje 2015 m. rugsėjo mėn. teisėkūros procedūra priimtu aktu racionaliai pertvarkyta darbo inspekcijų sistema, sujungus tris anksčiau atskirai veikusias institucijas į vieną nacionalinę inspekciją ir pakeitus inspekcijų darbo pobūdį. Dar reikia priimti agentūros ir Darbo ministerijos konvenciją, kurioje apibrėžiami agentūros tiksliai ir veikla. Maltoje po viešųjų konsultacijų 2016 m. birželio mėn. pakeistas užimtumo ir mokymo paslaugų aktas: įvestos griežtesnės finansinės nuobaudos už neteisėtą darbą ir sustiprinti Valstybinei užimtumo tarnybai priklausančios darbo inspekcijos pajėgumai (atitikties darbo teisei padalinys). Kipro darbo, gerovės ir socialinės apsaugos ministerija nustatė pagrindinius komponentus, būtinus veiksmingai kovojant su nedeklaruojamu darbu. Bus skatinama darbo inspekcijų sistemos peržiūra, siekiant gerinti jų veiksmingumą ir efektyvumą. Graikija irgi ketina priimti integruotą kovos su nedeklaruojamu ir nepakankamai deklaruojamu darbu veiksmų planą.

³⁹ Usti, Pietų Moravijos, Olomouco, Moravijos ir Karlovų Varų.

Nors daug valstybių narių jau ėmėsi veiksmų priimdamos darbo apsaugos teisės aktus, kai kurios neseniai pakeitė savo teisės aktus dėl individualaus atleidimo iš darbo arba ketina tai padaryti. Prancūzijoje neseniai priimtas „El Khomri“ darbo teisės aktas, kuriuo modernizuojamas socialinis dialogas ir užtikrinami patekimo į profesiją keliai; juo siekiama tiksliau nustatyti aplinkybes, kuriomis gali būti pateisinamas asmens atleidimas iš darbo dėl ekonominių priežasčių. Juo papildomas jau esamas pateisinimų sąrašas (verslo pertrūkis, technologijų pasikeitimas, bendrovės pertvarkymas siekiant išlaikyti jos konkurencingumą), papildant jį kelis iš eilės ketvirčius sumažėjusiais užsakymais arba pelnu (mažėjimas lyginant su praėjusiais metais), tam tikrą mėnesių skaičių truncančiais operacijų maržos nuostoliais arba dideliu gryųjų pajamų sumažėjimu. Teisės aktu taip pat numatoma galimybė sudarinėti šakines kolektyvines sutartis, kuriose būtų nurodyta, kiek ketvirčių mažėjęs užsakymų skaičius, operacijų marža ar pajamos gali būti laikomi ekonominiu asmens atleidimo pagrindu. Jei tokios sutarties nėra, atitinkamų ketvirčių skaičius nustatomas atsižvelgiant į bendrovės dydį.

Keliose valstybėse narėse ypač daug dėmesio skirta individualiems darbo ginčų procesams. Prancūzijoje įvykdyta individualių darbo ginčų reforma, kuria siekiama paspartinti jų eigą. Reforma sustiprinamas taikinimo etapo vaidmuo ir sudaromos galimybės jį įvertinti nedalyvaujant vienai iš ginčo šalių. Be to, procesas gali būti spartinamas paskyrus kai kuriuos atvejus nagrinėti „mažesnės sudėties“ teismui, turinčiam priimti sprendimą ne ilgiau kaip per 3 mėnesius, o sudėtingus atvejus galima tiesiogiai nagrinėti teisme, kuriam vadovauja profesionalus teisėjas (*départage*). Airijoje 2015 m. gegužės mėn. priimtas ir spalio mėn. pradėtas vykdyti darbo santykių aktas, kuriuo supaprastintos darbo ginčus sprendžiančios ir skundus dėl darbo teisės pažeidimų nagrinėjančios institucijos ir procedūros. Nauja darbo santykių komisija (DSK) perims nacionalinės darbo teisių institucijos, Darbo santykių komisijos (LRC) funkcijas, kai kurias Darbo apeliacinių skundų tribunolo (EAT) funkcijas ir Lygių teisių tribunolo direktoriaus funkcijas. EAT apeliacinių skundų funkcijos bus perduotos Darbo teismui. Tai reiškia, kad bus taikomas vieno langelio principas ir vienas apeliacinių skundų teikimo būdas: aštuonių narių valdyba, sudaryta iš pirmininko, darbdavių ir darbuotojų atstovų ir ekspertų. 1990 m. įkurta LRC ir 1967 m. įkurtas EAT bus panaikinti.

Imtasi veiksmų kovoti su darbo rinkos segmentacija, visų pirma ribojant terminuotą darbo sutarčių taikymą ir ribojant darbo kodekse nustatytą darbo sutarčių įvairovę. Tai ypač matyti Lenkijoje, kurioje 2015 m. rugpjūčio mėn. patvirtinta ir 2016 m. vasario mėn. įvykdyta darbo kodekso reforma. Planuojama ir platesnio masto darbo kodekso reforma; rengiant naują

darbo kodeksą, 2016 m. rugsėjo mėn. įsteigti kodifikavimo komitetai. Lietuvoje 2016 m. liepos mėn. Prezidentė vetavo naujas darbo kodekso pataisas ir jos grąžintos dar kartą apsvarstyti parlamentui. Jei pataisos bus galiausiai priimtose, jos galėtų pradėti veikti nuo 2017 m. sausio mėn. Jomis siekiama užtikrinti darbo apsaugą, derinant lankstumą ir saugumą, kad darbdaviai sukurtų daugiau (teisėtų) darbo vietų. Darbo teisės aktus taip pat planuojama supaprastinti Graikijoje, juos kodifikuojant ir sukuriant Darbo teisės kodeksą.

Tačiau buvo atvejų, kai siekiant padidinti ekonomikos gebėjimą prisitaikyti padidintas darbo laiko reglamentavimo lankstumas, nesukeliant papildomos segmentacijos. Čekijoje, remiantis Vokietijos *Kurzarbeit* (sutrumpinto darbo laiko) modeliu, įvesta „dalinio nedarbo įmoka“. Pagal naują įstatymą finansinių sunkumų turinčios arba gaivalinių nelaimių paveiktos bendrovės gali daugiausiai 30 proc. sumažinti darbuotojų, kuriems neįmanoma skirti pakankamai darbo, mėnesinę algą. Be to, jos gali kreiptis į valstybę iki 20 proc. darbuotojo darbo užmokesčio dydžio įmokos, bet ši įmoka negali viršyti 12,5 proc. tos pramonės šakos darbo užmokesčio vidurkio ir negali būti mokama ilgiau negu šešis mėnesius (numatyta pakartotinio prašymo galimybė). Darbo kodekso pataisomis padidintas darbo susitarimų lankstumas, ypač susijęs su darbo laiko ir atostogų teisėmis ir paskirstymu arba su nuostatomis dėl nuotolinio darbo, kartu sustiprinus tokias suderinimo priemones, kaip darbas namuose. Laikydamasis panašių nuostatų Belgijos federalinis darbo ministras pasiūlė socialiniams partneriams reformuoti darbo rinkos teisės aktus dėl darbo laiko (darbo valandos per metus), neribotos trukmės darbą per agentūras, nenuolatinį nuotolinį darbą ir kitus darbo laiko struktūrinius elementus, įskaitant karjeros sustabdymo teisę ar atostogų dienų dovanojimą. Prancūzijoje vadinamuoju „*Macron* įstatymu“ nuo 2 iki 5 metų pratęsiamas maksimalus susitarimų dėl įdarbinimo užtikrinimo (*Accords de maintien de l'emploi*), kuriais sunkumus patiriančioms bendrovėms suteikiama galimybė koreguoti darbo laiką ir atlyginimą už darbą (neviršijant 1,2 minimalaus darbo užmokesčio dydžių per mėnesį), ilgis. Reali ir svarbi atleidimo iš darbo dėl ekonominių priežasčių priežastis yra individualūs atsisakymai, tačiau įmonė turi padėti asmenims pereiti į kitą sritį, visų pirma suteikdama mokymo galimybių. Be to, bendrovės dabar gali pasiekti susitarimus išsaugoti ir tobulinti darbo vietas (naujo pobūdžio, pažangesni susitarimai, kuriais siekiama ne tik išsaugoti darbo vietą), dėl kurių galima pertvarkyti ir sutrumpinti darbo laiką, nesumažinant darbuotojų mėnesio pajamų.

Kartais darbo laikas naudojamas sąnaudų konkurencingumui skatinti, kaip Suomijoje, kur į vadinamąjį „konkurencingumo susitarimą“ įtrauktas metinis darbo laiko pratęsimas 24 valandoms, o kiekvieno sektoriaus atstovai susijusioje kolektyvinėje sutartyje sprendžia, ar to

bus pasiekta trumpinant atostogas, ar ilginant darbo laiką. Prancūzijoje pagal neseniai priimtą „El Khomri“ darbo teisės aktą, kuriuo modernizuojamas socialinis dialogas ir užtikrinami patekimo į profesiją keliai, daugumoje bendrovės lygiu sudarytų kolektyvinių sutarčių nuo šiol bus automatiškai nustatomos darbo laikui, darbo organizavimui, kasdieniam poilsui, mokamoms ir nemokamoms atostogoms taikomos taisyklės. Kadangi nuostatų, dėl kurių nesusitariama, aprėptis filialų lygmeniu susiaurinta, susitarimas dėl daugelio papildomų darbo laiko aspektų bendrovės lygmeniu gali būti lankstesnis, negu susitarimas filialo lygmeniu. Šis principas visų pirma galioja priemonėms už viršvalandžius, kurias esant sutarčiai galima sumažinti iki minimalios 10 proc. sumos (be sutarties taikoma 25 proc., priemoka).

Socialiniai partneriai, atstovaujantys ir darbo rinkos pasiūlos, ir paklausos šalims ir tinkamai įsitraukiantys į reformas dar labiau gerina jų veikimą; kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų jų vaidmeniui stiprinti. Lietuva 2016 m. vasario mėn. priėmė socialinio dialogo stiprinimo veiksmų planą, įskaitant pajėgumų stiprinimo priemones, kuris turi būti įgyvendintas iki 2016 m. pabaigos. Rumunijoje 2015 m. lapkričio mėn. pradėtos viešosios konsultacijos dėl nacionalinės socialinio dialogo strategijos, kuriomis siekiama patikslinti socialinių partnerių vaidmenį, peržiūrėti šios srities teisės aktus, stiprinti socialinių partnerių pajėgumus ir didinti jų dalyvavimą užimtumo politikoje.

Kelios valstybės narės peržiūrėjo socialinių partnerių vaidmenį nustatant darbo užmokestį ir darbo sąlygas: tai labiausiai matomos jų savarankiškų veiksmų sritys (taip pat žr. 2.1.2 skyrių). Prancūzijoje 2015 m. rugpjūčio mėn. priimtas įstatymas, skirtas bendrovės lygmens socialiniam dialogui supaprastinti. Šiuo įstatymu naujai sugrupuotos privalomos konsultacijų ir derybų temos, paliekant per metus tik 3 privalomas konsultacijas vietoje 17 ir 3 derybų dėl kolektyvinės sutarties blokus vietoje 12: darbo užmokestis ir darbo laikas, profesinio gyvenimo kokybė, darbo ir karjeros valdymas. Įstatymu numatyta, kad derybos gali būti rengiamos kas 3 metus (maksimalūs laiko matmenys), o ne kasmet, remiantis daugumos susitarimu. Be to, nuo 50 iki 300 įdarbinančioms bendrovėms suteikiama pajėgumų sujungti skirtingus privalomo socialinio dialogo subjektus, panašiai kaip daugiau negu 300 darbuotojų samdančioms bendrovėms pagal daugumos susitarimo sąlygą. Suomijoje vyriausybei ir socialiniams partneriams 2016 m. kovo mėn. pasirašius trišalį konkurencingumo susitarimą, kuris kolektyvinėmis sutartimis buvo įgyvendinamas 2016 m. trečią ketvirtį, buvo žengtas didelis žingsnis darbo užmokesčio nustatymo sistemos pakeitimo link. 2017 m. bus išmėgintas naujas derybų modelis. Dėl socialinių partnerių sektorių

lygmeniu nustatytų sąlygų, o ne teisės aktų, kaip buvo planuojama anksčiau, daugės derybų dėl kolektyvinės sutarties vietos lygmeniu galimybių. Sustiprės profesinių sąjungų atstovų vaidmuo, siekiama gerinti informacijos sklaidą darbo vietose. Kalbant apie viešąjį sektorių, Kroatijoje siekiama peržiūrėti jos mėnesinių algų sistemą, įskaitant derybų dėl kolektyvinės sutarties koordinavimo proceso stiprinimą paskiriant centrinę kolektyvinių sutarčių ir derybų dėl jų dokumentų tvarkymo, koordinavimo ir priežiūros instituciją ir priimant tokių sutarčių sudarymo gaires.

Be to, dauguma valstybių narių, kuriose teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis, įtraukė socialinius partnerius, bent tais atvejais, kai jis buvo iš esmės peržiūrėtas (dėl makroekonominių minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo aspektų žr. 2.1 skyrių). Estijoje įvairių pramonės šakų socialiniai partneriai priėmė bendrą sprendimą dėl minimaliojo darbo užmokesčio: trišalį susitarimą, kuris vykdomas vyriausybės potvarkiu. Portugalijoje vyriausybė po derybų su socialiniais partneriais, kuriose didžiausia profesinių sąjungų konfederacija pasipriešino darbdavių siūlymui mažinti socialinio saugumo įmokas, nutarė padidinti minimalųjį darbo užmokestį. Galiausiai vyriausybė ir socialiniai partneriai susitarė, kad susitarimo įgyvendinimas bus prižiūrimas kas ketvirtį. Užtat Slovakijoje 2016 m. liepos mėn. socialiniams partneriams nepavyko susitarti dėl minimaliojo darbo užmokesčio koregavimo 2017 m.

Socialiniai partneriai taip pat dalyvavo ir su naujomis problemomis susijusios politikos formavime. Danijoje vyriausybė ir socialiniai partneriai 2016 m. kovo mėn. pasiekė susitarimą užtikrinti geresnę pabėgėlių ir su šeima susijungusių asmenų integraciją į darbo rinką. Susitarimu bendrovėms suteikiama naujų ir geresnių galimybių samdyti kvalifikacijų neturinčius ir žemo darbo našumo pabėgėlius, kurios nėra derinamos su kolektyvinėmis sutartimis nustatytu minimaliuoju darbo užmokesčiu. Pavyzdžiui, privačioms bendrovėms, įdarbinančioms pabėgėlius be subsidijų, įprastomis sąlygomis, numatytos piniginės priemokos. Slovėnijoje po diskusijų su socialiniais partneriais priimta priemonių užkirsti kelią netipiškoms darbo formoms.

2.4. 8 gairė Socialinės įtraukties užtikrinimas, kova su skurdu ir lygių galimybių skatinimas

Šiame skyriuje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 8 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama modernizuoti jų socialinės apsaugos sistemas siekiant kovoti su

skurdu ir socialine atskirtimi. Pradžioje pateikiama pagrindinių socialinės padėties rodiklių valstybėse narėse apžvalga, įskaitant grynąsias pajamas, skurdą ir socialinę įtrauktį ir sveikatos priežiūros prieinamumą. 2.4.2 skirsnyje pateikiama valstybių narių politikos socialinės apsaugos sistemų srityje, įskaitant nedarbą, išmokas, būsto politiką, vaikų priežiūrą, ilgalaikę priežiūrą, sveikatos priežiūrą, pensijas ir neįgaliųjų įtrauktį, ataskaita.

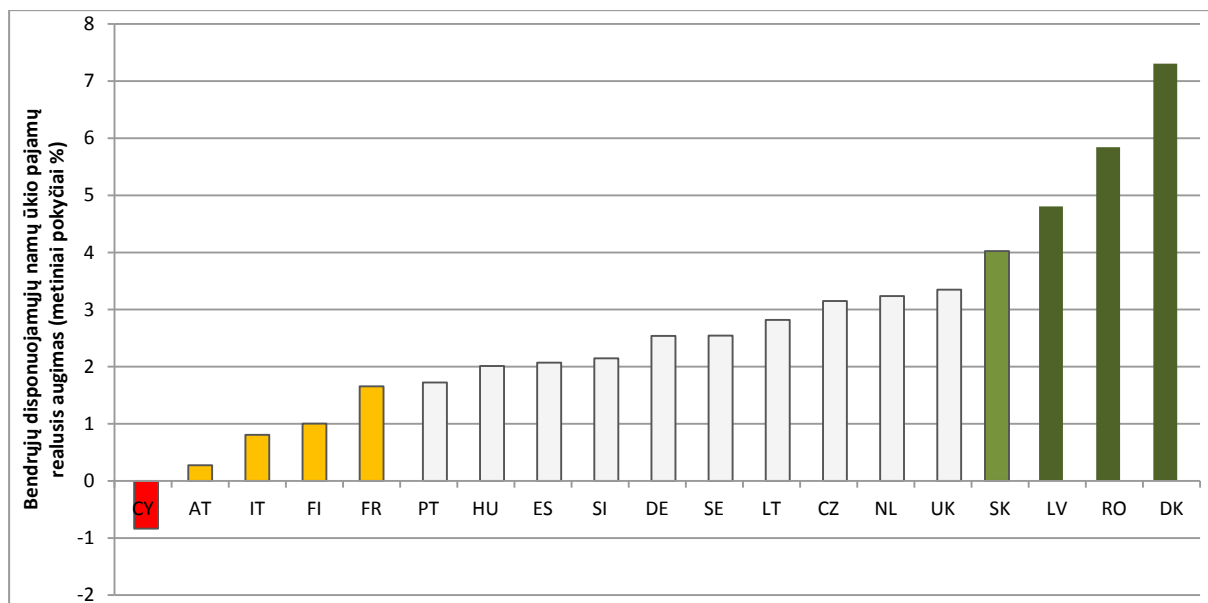
2.4.1. Pagrindiniai rodikliai

Beveik visose valstybėse narėse padidėjo namų ūkio pajamos. 2015 m. Bendrosios namų ūkio disponuojamosios pajamos (BNŪDP) išaugo (0,8 proc.) visose valstybėse narėse, išskyrus Kiprą (26 pav.). Didžiausias augimas užfiksuotas Danijoje (7,3 proc.), Rumunijoje (5,8 proc.) ir Latvijoje (5,4 proc.)⁴⁰.

Valstybėse narėse didėjo pajamų nelygybės lygis, matuojamas pajamų kvintilio dalies rodikliu. 2014–2015 m. nelygybė, matuojama kaip pajamų, kurias gauna 20 proc. visų didžiausias pajamas gaunančių gyventojų, ir pajamų, kurias gauna 20 proc. visų mažiausias pajamas gaunančių gyventojų, santykis, padidėjo Lietuvoje (1,4 pp), Rumunijoje, Bulgarijoje, Ispanijoje, Maltoje ir Jungtinėje Karalystėje (padidėjimas siekia nuo 0,1 iki 0,3 pp). Nedidelis sumažėjimas užfiksuotas Slovakijoje (0,4 pp), Estijoje ir Vokietijoje (0,3 pp), Kipre ir Portugalijoje (0,2 pp). Bendrai imant, didžiausia pajamų nelygybė stebima Rumunijoje, Lietuvoje, Bulgarijoje ir Ispanijoje, kur 20 proc. turtingiausių gyventojų ekvivalentinė pajamų mediana yra apie 7 kartus didesnė, negu skurdžiausių 20 proc. gyventojų. Kaip matyti 27 pav., 2015 m. stebėta nelygybės tendencijų divergencija; valstybėse narėse, kuriose nelygybės lygis aukščiausias, jis didėjo labiausiai.

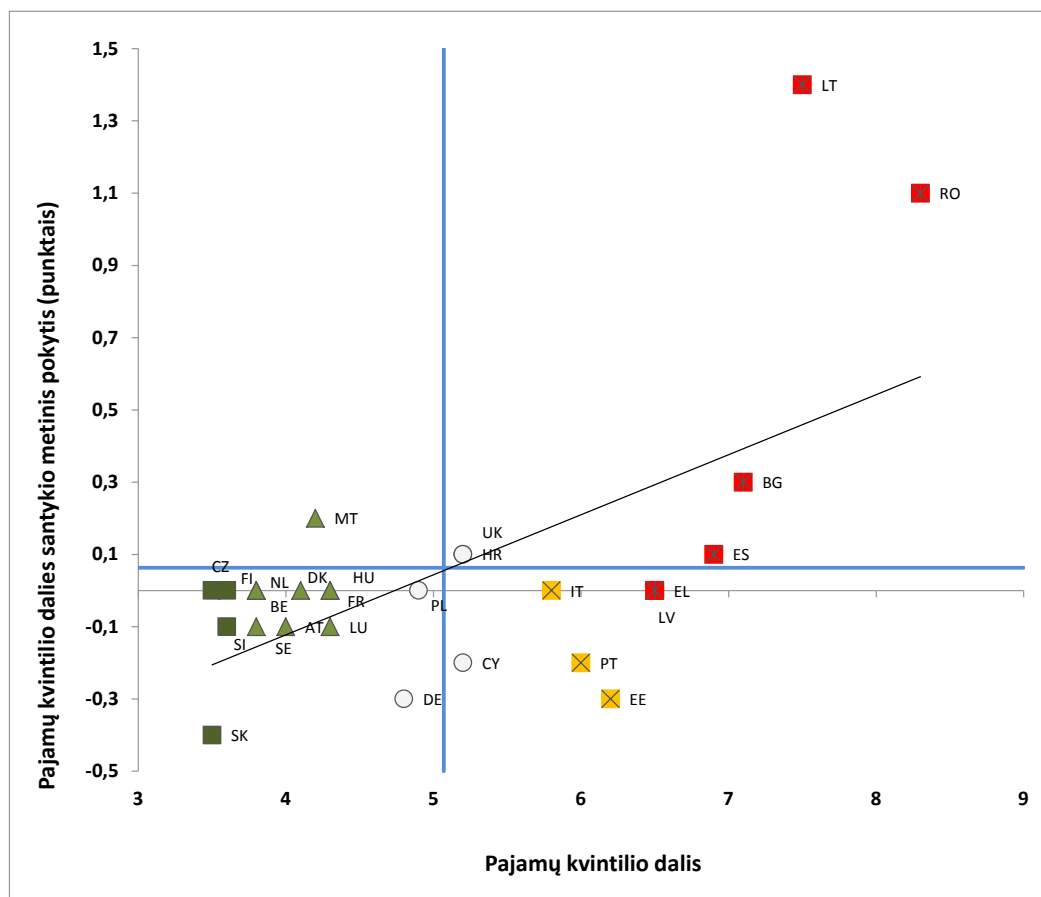
26 pav. Bendrųjų namų ūkių disponuojamųjų pajamų pokytis 2015 m. pagal pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę

⁴⁰ 2016 m. spalio 26 d. (galutinis terminas pateikti pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinės duomenis) trūko devynių valstybių narių BNŪDP duomenų.

Šaltinis. Eurostatas, nacionalinės sąskaitos (EMPL GD skaičiavimai). Pastaba. 2016 m. spalio 26 d. nėra BE, BG, EE, IE, EL, HR, LU, MT ir PL duomenų.

27 pav. Pajamų nelygybė (kaip pajamų kvintilio dalies santykis) pagal pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę

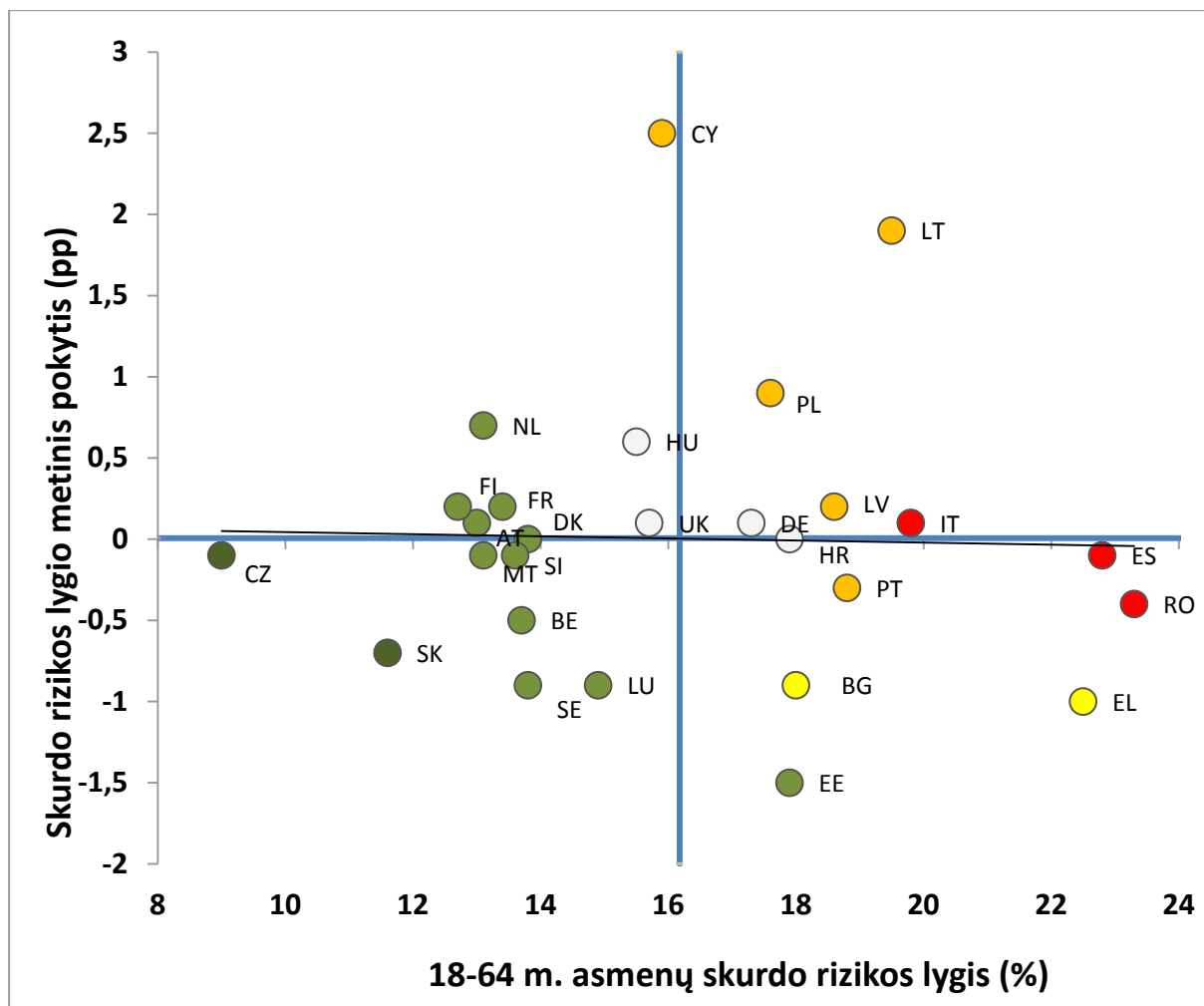
Šaltinis. Eurostatas, ES SPGS duomenys (EMPL GD skaičiavimai). Laikotarpis 2015 m. lygis ir pokytis 2014–2015 m. laikotarpiu.

Pastaba. Nėra Airijos duomenų (2016 m. spalio 26 d.). Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Skurdo ir socialinės atskirties rizikos lygis (AROPE) 2015 m. mažėjo. Valstybėse narėse užfiksuoti dideli skirtumai. Rumunijoje ir Bulgarijoje AROPE lygis sudarė apie 40 proc., o Čekijoje, Nyderlanduose, Suomijoje ir Švedijoje jis nesiekė 17 proc. Vienose valstybėse narėse, kaip antai Estijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Maltoje ir Rumunijoje, 2015 m. padaryta didelė pažanga mažinant skurdą ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų skaičių (Vengrijoje jų sumažėjo 3,6 pp, Maltoje – 1,4 pp), o kitose, kaip antai Bulgarijoje, Kipre ir Lietuvoje jų skaičius pastebimai išaugo (Lietuvoje 2 pp, Bulgarijoje 1,2 pp, Kipre 1,5 pp). Viena iš skirtingo skurdo ir socialinės atskirties lygio priežasčių visoje ES yra nevienodas ekonominės krizės poveikis ir tai, kaip darbo rinka ir socialinė sistema reagavo į ekonomikos nuosmukį, o taip pat daugumoje valstybių narių įgyvendinami fiskalinio konsolidavimo dokumentų rinkiniai.

Šiek tiek pagausėjo darbingo amžiaus gyventojų, gaunančių skurdžias pajamas. Dvylikoje valstybių narių 2014–2015 m. išaugo 18–64 m. asmenų skurdo rizikos lygis. AROP lygis visų pirma išaugo Kipre (2,5 pp), Lietuvoje (1,9 pp) ir Lenkijoje (0,9 pp). Iš valstybių narių, kuriose užfiksuotas mažėjimas, visų pirma paminėtina Estija (mažėjo 1,5 pp) ir Graikija (1 pp). Tačiau Graikijoje skurdo lygio mažėjimą reikėtų vertinti kartu su stebimu skurdo ribos mažėjimu, atspindinčiu bendrai prastėjančius ekonomikos rezultatus. Aukščiausias darbingo amžiaus gyventojų skurdo lygis (siekiantis ar viršijantis 20 proc.) buvo užfiksuotas Rumunijoje, Ispanijoje, Graikijoje ir Italijoje. Kaip matyti 28 pav., 2015 m. liovėsi valstybių narių skurdo lygio divergencija, bet konvergencijos požymių dar nematyti.

28 pav. Darbingo amžiaus (18–64 m.) gyventojų skurdo rizikos lygis pagal pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinės duomenis

Šaltinis. Eurostatas, ES SPGS duomenys (EMPL GD skaičiavimai). Laikotarpis 2015 m. lygis ir pokytis 2014–2015 m. laikotarpiu.

Pastaba. Nėra Airijos duomenų (2016 m. spalio 26 d.). Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Sumažėjo namų ūkiuose, kuriuose nė vienas narys neturi darbo, gyvenančių asmenų dalis. Jų 2015 m. palyginus su 2014 m. sumažėjo septyniolikoje valstybių narių, kuriose taip pat pagerėjo darbo rinkos sąlygos; didžiausias sumažėjimas užfiksuotas Vengrijoje (3,4 pp), Latvijoje (1,8 pp) ir Ispanijoje (1,7 pp). Didžiausia namų ūkiuose, kuriuose nė vienas narys neturi darbo, gyvenančių asmenų dalis buvo Graikijoje (16,8 proc.) ir Ispanijoje (15,4 proc.), o mažiausia – Estijoje (6,6 proc.), Švedijoje (5,8 proc.) ir Liuksemburge (5,7 proc.). Vertinant ilgesnį laiko atkarpą, devyniose valstybėse narėse užfiksuotas namų ūkiuose, kuriuose nė vienas narys neturi darbo, gyvenančių asmenų dalies didėjimas 2012–2015 m. Labiausiai ši dalis didėjo Kipre (1,2 pp), Rumunijoje (1,5 pp) ir Suomijoje (0,8 pp).

2015 m. didelio materialinio nepritekliaus toliau mažėjo. Taip įvyko daugiausiai dėl to, kad jo smarkiai sumažėjo Vengrijoje (4,6 pp), Latvijoje (2,8 pp), Rumunijoje (2,3 pp) ir Lenkijoje (2,3 pp). Tačiau keliose šalyse didelio materialinio nepritekliaus lygis išaugo, ne tik Bulgarijoje (1,1 pp) ir Graikijoje (0,7 pp), bet ir Danijoje (0,5 pp) ir Liuksemburge (0,6 pp). Bendras didelio materialinio nepritekliaus lygis valstybėse narėse buvo labai įvairus, visų pirma dėl gyvenimo lygio skirtumų ir socialinės politikos veiksmingumo: nuo 34,2 proc. Bulgarijoje iki vos 2 proc. Liuksemburge ir 0,7 proc. Švedijoje.

Šiek tiek sumažėjo vaikų ir jaunimo skurdo ar socialinės atskirties lygis, bet jis išlieka aukštas. Jaunimo (18–24 m.) AROPE lygis 2015 m. ypač sumažėjo Slovėnijoje (3,4 pp), Vengrijoje (3,8 pp), Danijoje (2,6 pp) ir Portugalijoje (2,9 pp). Tačiau jis išaugo Bulgarijoje (4,4 pp), Ispanijoje (3,1 pp), Kipre (2,2 pp), Nyderlanduose (2,4 pp) ir Suomijoje (2,4 pp). Aukščiausias jaunimo skurdo ar socialinės atskirties lygis buvo Graikijoje (per 50 proc.), taip pat Rumunijoje, Danijoje ir Bulgarijoje (per 40 proc.). Bendrai imant, vaikų AROPE lygis šiek tiek sumažėjo (žr. 1.2 skyrių), tačiau daugelyje šalių jis išlieka aukštas dėl pablogėjusių darbingo amžiaus žmonių darbo rinkos sąlygų, gausėjančio namų ūkių, kuriuose nė vienas narys neturi darbo, ir už mažas pajamas gyvenančių asmenų skaičiaus. Aštuoniose valstybėse narėse užfiksuotas vaikų AROPE padidėjimas, visų pirma Lietuvoje ir Kipre (apie 4 pp). Penkiose valstybėse narėse užfiksuotas pastebimas sumažėjimas, visų pirma Vengrijoje (5,7 pp), Liuksemburge (3,4 pp), Latvijoje (4 pp), Maltoje (3,1 pp) ir Rumunijoje (3,7 pp). Nerimą keliantis vaikų AROPE lygis stebimas Rumunijoje (apie 50 proc.). Bulgarijoje ir Vengrijoje (per 40 proc.). Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Jungtinėje Karalystėje, Portugalijoje, Latvijoje ir Lietuvoje vaikų skurdo ir socialinės atskirties lygis buvo didesnis negu 30 proc.

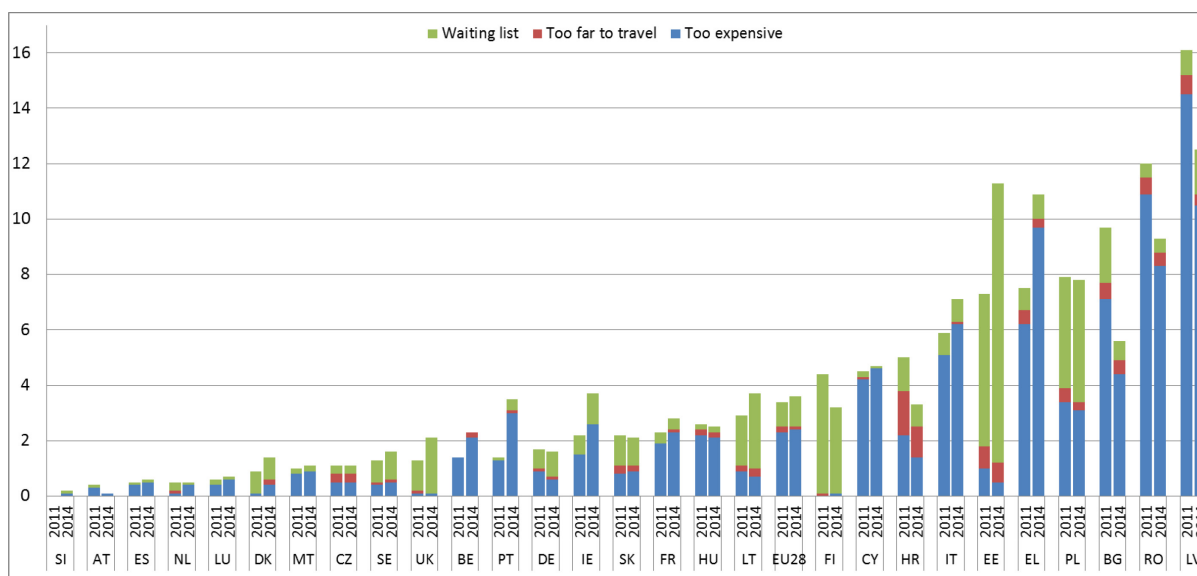
Skurdas ar socialinė atskirtis labiausiai paveikia neįgaliuosius, trečiųjų šalių piliečius ir bedarbius. 2014 m. neįgaliųjų AROPE lygis buvo ypač aukštas Bulgarijoje (52,6 proc.), Latvijoje (43,2 proc.), Rumunijoje (42,3 proc.) ir Lietuvoje (40,9 proc.). Neįgaliųjų AROPE lygio ir bendro visų gyventojų šio rodiklio skirtumas Belgijoje padidėjo iki 17,8 pp, Latvijoje iki 18,3 pp, o Lietuvoje iki 18,5 pp. Vertinant trečiųjų šalių piliečių padėtį, 2014 m. jų ir priimančiosios šalies gyventojų AROPE lygio skirtumas Belgijoje viršijo 53 pp, Graikijoje, Ispanijoje ir Švedijoje – 35 pp, o Suomijoje, Prancūzijoje ir Slovėnijoje – 30 pp. Bedarbių AROPE lygis buvo nuo labai aukšto, kaip 84,7 proc. Vokietijoje ir daugiau negu 70 proc. Rumunijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose ir Graikijoje, iki apie 50 proc. Prancūzijoje ir Švedijoje.

Nepaisant bendros stabilizacijos 2015 m., dirbančiųjų skurdo lygis ir pokyčiai valstybėse narėse buvo gana įvairūs ir atspindėjo skirtingus darbo rinkos ypatumus. Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis ES buvo labai įvairus, nuo 3,5 proc. Suomijoje ir 4 proc. Čekijoje iki 13,2 proc. Ispanijoje, 13,4 proc. Graikijoje ir 18,6 proc. Rumunijoje. Jis pastebimai išaugo Vengrijoje (2,6 pp), Lietuvoje (1,8 pp), Kipre (2,2 pp), Nyderlanduose (1,4 pp) ir Latvijoje (1,1 pp). Kita vertus, labiausiai jis sumažėjo Bulgarijoje ir Estijoje (1,5 pp), nors anksčiau šiose šalyse didėjo.

Keliose valstybėse narėse didelei gyventojų daliai, ir visų pirma mažų pajamų namų ūkių nariams, tebėra sunku naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Pagal atitinkamą apklausomis grindžiamą rodiklį, ES gyventojų, patiriančių nepatenkintą sveikatos patikrinimo poreikį dėl didelės kainos, per ilgo laukimo laiko ar atstumo, santykinė dalis nuo 2011 m. šiek tiek padidėjo, labiausiai Graikijoje, Estijoje, Airijoje ir Portugalijoje. Paveikta gyventojų dalis 2014 m. buvo didesnė negu 6 proc. Latvijoje, Estijoje, Graikijoje, Rumunijoje, Lenkijoje ir Italijoje (Latvijoje, Graikijoje, Rumunijoje ir Italijoje daugiausiai dėl kainų, Estijoje ir Lenkijoje – dėl laukimo laiko). Tačiau Latvijoje ir kitose palyginti aukštos nepatenkinto poreikio dalies šalyse, kaip antai Rumunijoje, Bulgarijoje ir Kroatijoje, užfiksuotas pastebimas sumažėjimas. Nepaisant neseniai išaugusios nepatenkinto poreikio dėl laukimo laiko dalies (29 pav.), bendrai imant pagrindinė kliūtimi išlieka kaina. ES vidutiniškai 6,4 proc. asmenų, gyvenančių nedideles pajamas gaunančiuose namų ūkiuose (apatinis kvintilis) 2014 m. nurodė apie netenkinamą sveikatos priežiūros poreikį, palyginti 1,5 proc. asmenų, gyvenančių turtingesniuose namų ūkiuose (viršutinis kvintilis), ir šis skirtumas nuo 2011 m. išaugo. Tai galima nagrinėti atsižvelgiant į didelę savo lėšomis padengiamų išlaidų⁴¹ dalį kai kurių valstybių narių bendrose sveikatos priežiūros išlaidose (30 pav.).

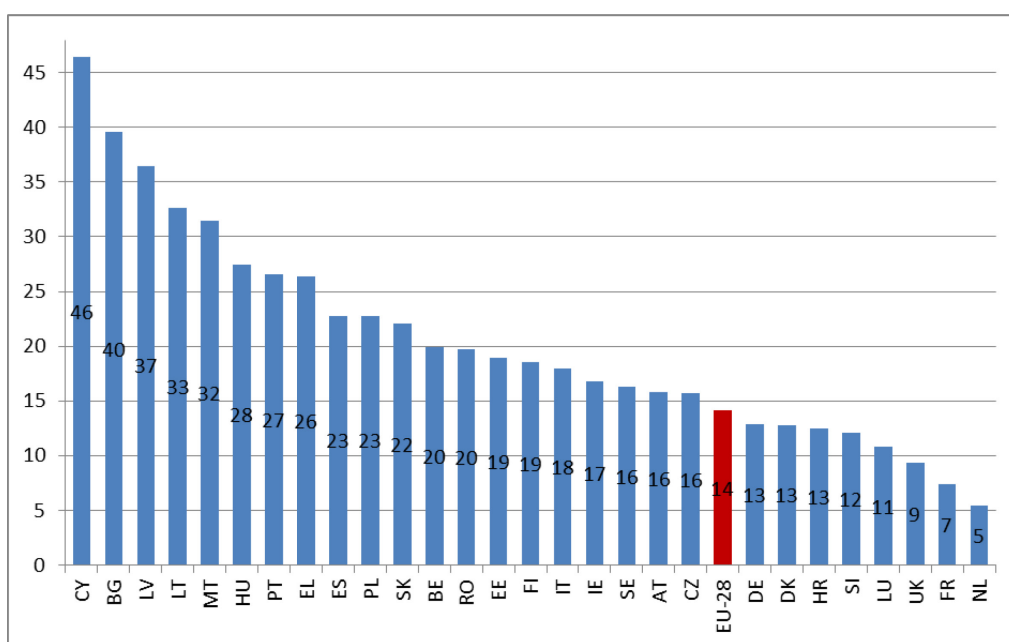
⁴¹ Savo lėšomis padengiamos išlaidos – tai bendras mokėjimas įvairiems sveikatos priežiūros sistemoje esantiems draudimo fondams ir tiesioginis mokėjimas už prekes ir paslaugas, kurias įsigyja privatus namų ūkis kaip tiesioginis ir galutinis mokėtojas.

29 pav. Asmenys, nurodę nepatenkintą sveikatos patikrinimo poreikį 2011 ir 2014 m.

Šaltinis. Eurostatas, ES SPGS.

30 pav. Esamų sveikatos priežiūros išlaidų mokėjimo už medicinos išlaidas iš savo kišenės procentinė dalis 2013 m.

Šaltinis. Eurostatas, EBPO ir PSO sveikatos duomenys ir Komisijos tarnybų skaičiavimai. Žr. Europos Komisijos (2016 m.) jungtinę sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros sistemų ir fiskalinio tvarumo ataskaitą, 2016 m. spalio mėn.

2.4.2 Politinis atsakas

Kai kurios valstybės narės, laikydamosi aktyvios įtraukties principų, ėmėsi vykdyti politines reformas, kuriomis siekiama spręsti su socialinių išmokų aprėptimi ir adekvatumu bei jų santykiu

su aktyvumo skatinimu susijusias problemas. Estija 10 proc. padidino bedarbio pašalpą. Be to, ji pradėjo taikyti naują gebėjimo dirbti įvertinimo procedūrą ir įvairių aktyvumo skatinimo priemonių rinkinį, siekdama padėti žmonėms sugrįžti į darbo rinką. Italijoje išplėsta nedarbo draudimo aprėptis ir pratęsta jo trukmė, peržiūrėta aktyvumo skatinimo ir sąlygų seka. Dabar nedarbo išmokos yra įtraukesnės, platesnės aprėpties ir mokamos ilgiau. Anksčiau buvusi laikina pagalbos bedarbiams sistema tapo nuolatine. Be to, išmokos skiriamos tik pasirašius „aktyvios įtraukties“ sutartį. Italija taip pat išplėtė visoje šalies teritorijoje kovos su skurdu priemonės, vadinamos „aktyvios įtraukties parama“, taikymą: vykdam nacionalinį kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planą, derinamos ekonominės paramos ir aktyvumo skatinimo programos. Prancūzijoje 2015 m. rugsėjo mėn. nedirbančių asmenų minimalios pajamos padidintos 2 proc. Be to, sujungus dvi paramos darbo užmokesčiui sistemas, teikiama vieninga priemoka, kuria siekiama stiprinti aktyvumo skatinimą ir stengtis, kad ją įsisavintų kuo daugiau mažiausią darbo užmokestį gaunančių namų ūkių. Kroatijoje 15 proc. padidintos garantuotos mažiausiosios išmokos negalintiems dirbti nesusituokusiems asmenims ir vienišiesiems tėvams. Danijoje pagausinta paskatų bedarbiams susirasti darbą, net trumpam laikui. Maltoje pradėta taikyti keletas priemonių, įskaitant laipsnišką išmokų mažinimą pradedantiems dirbti asmenims ir lengvatas dirbantiems asmenims. Slovakijoje 2015 m. sumažinus socialines įmokas pavyko išlaikyti tą patį darbo sąnaudų lygį ir sukurti mažą darbo užmokestį gaunantiems darbuotojams paskatų dirbti.

Kitos valstybės narės siekė negalinčių dirbti asmenų socialinės įtraukties. Graikijoje siekiant kovoti su skurdu, socialine atskirtimi ir diskriminacija, priimta nacionalinė socialinės įtraukties strategija. Rumunijoje ketinama plėtoti integruotos pagalbos grupes marginalizuotoms bendruomenėms ir įgyvendinamas visybinis kovos su skurdu priemonių rinkinys.

Kelios valstybės narės ėmėsi veiksmų palengvinti kokybiškos socialinės tarnybos prieinamumą. Bulgarijoje veikia bandomieji užimtumo ir socialinės paramos centrai: tai naujas integruotų socialinių ir užimtumo paslaugų teikimo modelis. Kroatijoje siekiama teikti socialines paslaugas, vadovaujantis vieno langelio principu.

Kai kurios valstybės narės įvykdė būsto aprūpinimo reformas, siekdamas gerinti palankių sąlygų neturinčių asmenų būsto padėtį ir skatinti darbo jėgos judumą. Čekijoje priimtas naujas palankių sąlygų neturinčioms grupėms priklausančių asmenų prieigos prie socialinio būsto lengvinimo įstatymas. Ispanijoje patvirtinta išsami 2015–2020 m. kovos su

benamyste strategija, kurioje nustatyti konkretūs užkirtimo benamystei kelio ir jos mažinimo tikslai bei kovojama su socialiniais išskeldinimo padariniais. Būsto politikos tikslai įtraukti ir į integruotas skurdo mažinimo ir socialinės politikos strategijas. Vykdydama nacionalinės kovos su skurdu priemonių rinkinį, Rumunija siekia užtikrinti skurdžiausiems gyventojams minimalią socialinę apsaugą, laikydamosi vieningo ir koordinuoto požiūrio. Šiose priemonėse nustatyta galimybė teikti subsidijas kritinės būklės būstui renovuoti. Ispanijos nauju integruotu paramos šeimai planu siekiama aprėpti ir būsto iniciatyvas. Siekdama gerinti būsto įperkamumą, Airija 2016 m. liepos mėn. įvedė būsto paramos išmoką: tai tam tikra socialinio būsto parama ilgalaikį būsto poreikį patiriantiems asmenims. Nyderlanduose pristatytas priemonių, skirtų nuomos kainų augimui kontroliuoti ir gerinti perėjimą nuo socialinio būsto prie privačios būsto nuomos asmenims, kurių pajamos didesnės už socialiniam būstui reikalingą minimumą, rinkinys.

Daug valstybių narių ėmėsi veiksmų tobulinti įperkamos, prieinamos ir kokybiškos vaiko priežiūros paslaugas. Portugalija pranešė 2019 m. pradėsianti taikyti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros garantijas vaikams nuo 3 metų. Panašiai pasielgė ir Čekija, 2015 m. balandžio mėn. įvedusi privalomą metų trukmės ikimokyklinį ugdymą. 2015 m. rugsėjo mėn. Vengrijoje ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra paskelbtas privalomu, o nuo 2016 m. Lietuvoje visiems 6 metų vaikams įvestas privalomasis priešmokyklinis ugdymas. 2016 m. kovo mėn. Jungtinėje Karalystėje priimtas aktas dėl vaiko priežiūros, kuriuo prie galiojančios nuostatos užtikrinti 15 valandų nemokamos vaiko priežiūros paslaugų Anglijoje dirbančių tėvų 3–4 m. vaikams suteikiama papildomai 15 nemokamų vaiko priežiūros valandų. Rumunijoje priimtas įstatymas gerinti vaikų iš palankių sąlygų neturinčių galimybes gauti ikimokyklinį ugdymą, parūpinant socialinius darželio lankymo kuponus.

ES valstybėse narėse įvykdytos reikšmingos sveikatos apsaugos reformos, siekiant skatinti efektyvios pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimą ir jų prieinamumą, didinti kreipimosi į specialistus ir stacionariosios sveikatos priežiūros tvarumą ir užtikrinti ekonomiškai veiksmingą vaistų naudojimą ir prieinamumą. Spręsti tarnybų fragmentacijos klausimus ir pertvarkyti valdymo susitarimus yra svarbios politinių pastangų gerinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą sritys, kaip ir tinkamos darbo jėgos kaip gerų sveikatos apsaugos sistemos veikimo rezultatų prielaidos, užtikrinimas. Čekijoje, Lietuvoje ir Latvijoje dėta pastangų gerinti procedūros skaidrumą ir informacijos prieinamumą, taip pat didinti pacientų teises ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų pasirinkimą, trumpinti sveikatos priežiūros paslaugų laukimo laiką. Bulgarija, Vokietija,

Rumunija ir Slovakija vykdo stacionariosios sveikatos priežiūros reformas, įskaitant ligoninių finansavimo siejimą su jų veiklos rezultatais, ambulatorinės sveikatos priežiūros plėtojimą ir viešųjų pirkimų sutarčių peržiūrą siekiant užtikrinti didesnę išlaidų efektyvumą. Bulgarijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje taikomos priemonės, kuriomis, centralizuojant jų viešojo pirkimo sistemą, mažinama vaistų ir medicinos produktų kaina ir skatinamas generinių vaistų vartojimas. Kaip atsvarą darbo jėgos sveikatos priežiūros sistemoje trūkumui dėl šios darbo jėgos senėjimo ir spręsdamos darbuotojų priėmimo į darbą ir išlaikymo problemas, Estija ir Latvija patvirtino darbo užmokesčio didinimo, paramos profesiniam tobulėjimui ir darbo sąlygų gerinimo priemones, skirtas didinti sveikatos priežiūros sektoriaus patrauklumą.

Kai kurios valstybės narės, paskatintos savo gyventojų senėjimo, imasi veiksmų gerinti ilgalaikės priežiūros paslaugų efektyvumą, kokybę ir prieinamumą, kartu išsaugodamos viešųjų finansų tvarumą. Didelis dėmesys skiriamas pastangoms kuo ilgiau išsaugoti žmonių savarankiškumą, ypač taikant bendruomenės tarnybų ir priežiūros namuose paslaugas bei prevenciją. Valstybės narės taip pat sprendžia paslaugų ir finansavimo fragmentacijos problemą. Pavyzdžiui, Slovėnija stiprina ilgalaikės priežiūros aktą, kuriuo stiprinama priežiūros integracija ir įvedamas naujas ilgalaikės priežiūros organizavimo ir finansavimo metodas. Vokietijoje patvirtinta ilgalaikės priežiūros draudimo reforma, įtraukiant esminį sąvokos „reikia priežiūros“ apibrėžties pakeitimą; reforma bus įgyvendinama nuo 2017 m. Liuksemburge pasiūlyta nauja ilgalaikės priežiūros draudimo reforma, kuria turėtų būti supaprastinta procedūra ir pateikiamu nauju priklausomumo ir paramos kategorijas užtikrinamas didesnis lankstumas bei geriau atsižvelgiama į individualius poreikius. Pirmiau 2.2.2 skyriuje aptartos priemonės, skirtos didinti paramą neformaliesiems slaugytojams, irgi yra svarbus pastangų reformuoti ilgalaikės priežiūros sistemas elementas.

2015–2016 m. valstybių narių priimtos pensijų reformos atspindi stiprėjantį poreikio papildyti tvarumą skatinančias reformas paramos priemonėmis, skirtomis pensijų adekvatumui apsaugoti, pripažinimą. Nuo finansų krizės pagrindinės reformos buvo skirtos mažinti su gyventojų senėjimu susijusias išlaidas, didinant pensinį amžių, griežtinant jų prieinamumo sąlygas ir peržiūrint išmokų skaičiavimą. Dėl to 2015 m. išlaidų prognozės pirmą kartą daugelyje valstybių narių rodė ilgalaikę išlaidų pensijoms sumažėjimą (vidutiniškai 0,2 pp BVP 2013–2060 m.). Galima pamatyti, kad pensijos adekvatumas vis labiau priklauso nuo ilgos ir stabilios karjeros, lemiančios viso dydžio pensiją, arba nuo jos alternatyvų – papildomų santaupų ir minimumo garantijų.

Atsižvelgiant į tai, naujausios valstybių narių priimtose reformose yra įvairesnės: nuo pakartotinio pensinio amžiaus padidinimo tose šalyse, kuriose tebėra tvarumo problemų, iki paramos adekvatumui priemonių, tokių kaip minimumo garantijos ir palankesnis indeksavimas. Belgijoje priimtas išsamus reformos priemonių rinkinys, įskaitant pensinio amžiaus didinimą, ilgesnės karjeros reikalavimus ir sugriežtintas ankstyvo išėjimo į pensiją galimybes. Suomijoje 2017 m. pradės veikti nauja pensijų sistema. Įvykdžius pensijų reformą, pensinis amžius susietas su tikimąja gyvenimo trukme, taip siekiant skatinti ilgesnę darbo karjerą. Dar kelios valstybės narės (Kroatija, Slovėnija) pristatė reformų rinkinius, kuriuos dar reikės užbaigti ir priimti teisės aktus. Plačiau pradėtos taikyti lanksčios išėjimo į pensiją taisyklės, kuriomis siekiama palengvinti darbingo gyvenimo ilginimą; jos priimtose Nyderlanduose, Austrijoje ir Slovėnijoje. Kai kurios valstybės narės siekė gerinti mažas pajamas gaunančių pensininkų apsaugą, įvesdamos arba padidindamos minimaliąsias pensijas (Čekija, Slovakija) ir (arba) tikslines papildomas išmokas (Čekija, Estija, Švedija). Latvija pakoregavo pensijų kaupimo taisykles, siekdama apsaugoti teises į išmoką ekonomikos nuosmukio laikotarpiu, Lietuva peržiūrėjo indeksavimo taisykles, o Portugalija vėl pradėjo vykdyti mažų ir vidutinio dydžio pensijų indeksavimą. Graikija, priešingai, įšaldė mokamas pensijas ir peržiūrėjo skaičiavimo taisykles, siekdama gerinti pensijų tvarumą. Papildomų pensijų srityje Belgija ir Prancūzija ėmėsi priemonių gerinti papildomų pensijų sistemų tvarumą, o kitos valstybės narės (Danija, Nyderlandai, Lenkija, Slovėnija) pateikė planus reformuoti papildomų pensijų teikimą, bet šiuos planus dar reikia užbaigti ir priimti teisės aktus. Čekijoje užbaigta plėtoti teisės aktų nustatyta pensijų ramsčio sistema.

Kalbant apie neįgaliuosius, kelios valstybės narės ėmėsi priemonių didinti jų dalyvavimą darbo rinkoje. Estija 2016 m. liepos 1 d. įvedė įdarbinimo viešojo administravimo įstaigose kvotas ir nustatė tikslą iki 2020 m. valstybės sektoriuje įdarbinti 1000 neįgaliųjų. Airija patvirtino 2015–2024 m. išsamią neįgaliųjų asmenų įdarbinimo strategiją, kurioje, be kita ko, nustatyta, kad tikslas valstybės sektoriuje įdarbinti 3 proc. neįgaliųjų asmenų iki 2024 m. turi padidėti iki 6 proc. Be to, vyriausybė pradėjo finansuoti tos pačios amžiaus grupės ar socialinio sluoksnio asmenų darbdaviams teikiamos pagalbos tarnybą ir neįgaliųjų pagalbos liniją.

Valstybės narės ėmėsi įgyvendinti tikslines priemones, padedančias migrantams ir pabėgėliams integruotis į darbo rinką ir visuomenę. Išsamus šių priemonių aprašymas pateikiamas 2.2.2 skyriuje.

1 priedas. Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinė, kurioje palyginimui pateikti ES vidurkiai

	Nedarbo lygis			Jaunimo nedarbas						Namų ūkio disponuojamųjų pajamų realusis augimas		18-64 m. asmenų s	
				Jaunimo nedarbo lygis			NEET						
	Metiniai pokyčiai 2014 1s - 2015 1s	Atstumas nuo ES vidurkio	VN metinio pokyčio santykis EU metiniu pokyčiu	Metiniai pokyčiai (2015 m. 1 s - 2016 m. 1 s)	Atstumas nuo ES vidurkio	VN metinio pokyčio santykis su ES metiniu pokyčiu	Metiniai pokyčiai (2014-2015)	Atstumas nuo ES vidurkio	VN metinio pokyčio santykis su ES metiniu pokyčiu	Metiniai pokyčiai (2014 -2015 m)	VN metinio pokyčio santykis su ES metiniu pokyčiu	Metiniai pokyčiai (2014-2015)	Atstumas nuo ES vidurkio
ES 28 (išlyginta)	-1.0	~	~	-1.8	~	~	-0.5	~	~	2.3	~	0.1	~
EZ 19 (išlyginta)	-0.9	~	~	-1.4	~	~	-0.4	~	~	1.8	~	0.0	~
ES 28 (neišlyginta)	-1.0	~	~	-2.3	~	~	-0.5	~	~	2.7	~	0.0	~
EZ 19 (neišlyginta)	-0.9	1.1	0.1	-1.5	2.8	0.2	-0.5	-0.5	0.0	2.0	-0.3	0.0	-1.1
BE	-0.4	-0.4	0.6	-0.6	1.8	1.2	0.2	0.2	0.7	:	:	-0.5	-3.1
BG	-1.9	-0.7	-0.9	-6.0	-2.6	-4.3	-0.9	7.3	-0.4	:	:	-0.9	0.8
CZ	-1.4	-4.6	-0.4	-3.2	-8.6	-1.5	-0.6	-4.5	-0.1	3.2	0.8	-0.1	-8.1
DK	-0.3	-2.7	0.7	0.8	-7.6	2.5	0.4	-5.8	0.9	7.3	5.0	0.0	-3.1
DE	-0.5	-4.4	0.5	0.0	-11.9	1.8	-0.2	-5.8	0.3	2.5	0.2	0.1	0.3
EE	0.0	-2.1	1.0	1.7	-4.8	3.5	-0.9	-1.2	-0.4	:	:	-1.5	0.7
IE	-1.5	-0.3	-0.5	-4.1	-1.7	-2.4	-0.9	2.3	-0.4	:	:	:	:
EL	-1.7	15.1	-0.8	-1.2	30.6	0.6	-1.9	5.2	-1.4	:	:	-1.0	5.3
ES	-2.6	11.6	-1.6	-4.0	26.8	-2.2	-1.5	3.6	-1.0	2.1	-0.3	-0.1	5.6
FR	-0.4	1.4	0.6	-0.1	5.6	1.7	0.6	0.0	1.1	1.7	-0.7	0.2	-3.1
HR	-2.7	5.1	-1.8	-12.0	12.4	-10.2	-0.8	6.5	-0.3	:	:	0.0	0.7
IT	-0.7	2.9	0.3	-4.2	18.5	-2.5	-0.7	9.4	-0.2	0.8	-1.5	0.1	2.6
CY	-2.9	4.1	-2.0	-5.9	9.0	-4.2	-1.7	3.3	-1.2	-0.8	-3.2	2.5	-1.1
LV	-0.2	1.0	0.8	2.0	-1.5	3.7	-1.5	-1.5	-1.0	4.8	2.5	0.2	1.4
LT	-1.0	-0.4	0.0	-3.0	-4.3	-1.3	-0.7	-2.8	-0.2	2.8	0.5	1.9	2.3
LU	-0.1	-2.4	0.9	-0.2	-1.6	1.6	-0.1	-5.8	0.4	:	:	-0.9	-2.1
HU	-1.8	-3.3	-0.8	-4.7	-5.2	-2.9	-2.0	-0.4	-1.5	2.0	-0.3	0.6	-1.1
MT	-0.6	-3.8	0.3	-1.5	-9.3	0.3	-0.1	-1.6	0.4	:	:	-0.1	-4.1
NL	-0.6	-2.3	0.4	0.1	-7.8	1.9	-0.8	-7.3	-0.3	3.2	0.9	0.7	-4.1

AT	0.4	-2.7	1.3	1.2	-7.9	3.0	-0.2	-4.5	0.3	0.3	-2.0	0.1	-4.
PL	-1.4	-2.4	-0.4	-3.1	-0.9	-1.4	-1.0	-1.0	-0.5	:	:	0.9	0.4
PT	-1.3	3.0	-0.3	-3.0	10.1	-1.2	-1.0	-0.7	-0.5	1.7	-0.6	-0.3	1.6
RO	-0.6	-2.5	0.4	:	:	:	1.1	6.1	1.6	5.8	3.5	-0.4	6.2
SI	-1.2	-0.5	-0.2	-1.4	-3.6	0.4	0.1	-2.5	0.6	2.1	-0.2	-0.1	-3.
SK	-1.8	1.4	-0.8	-3.7	3.9	-1.9	0.9	1.7	1.4	4.0	1.7	-0.7	-5.
FI	-0.2	0.3	0.8	-0.9	2.2	0.8	0.4	-1.4	0.9	1.0	-1.3	0.2	-4.
SE	-0.7	-1.8	0.2	-2.2	-0.1	-0.4	-0.5	-5.3	0.0	2.5	0.2	-0.9	-3.
UK	-0.6	-3.8	0.4	-2.2	-5.6	-0.4	-0.8	-0.9	-0.3	3.3	1.0	0.1	-1.

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas, nacionalinės sąskaitos, ES SPGS duomenys (EMPL GD skaičiavimai).

Pagal kiekvieną rodiklį (išskyrus bendrųjų namų ūkių disponuojamųjų pajamų realų augimą, nes jis išreiškiamas pinigine verte) trijose skiltyse pateikiamas: i) kasmetinis pokytis absoliučiąja verte, ii) skirtumas, palyginti su ES (arba euro zonos) vidurkiu tais pačiais metais; iii) kasmetinis pokyčio šalyje ir kasmetinio pokyčio ES arba EZ lygmeniu santykis (parodantis, ar padėtis šalyje blogėja / gerėja greičiau nei kitų ES / EZ šalių padėtis, ir tai atspindi socialinės ir ekonominės divergencijos / konvergencijos dinamiką). S1 – tai pirmasis semestras, jis paremtas pagal sezoną pakoreguotais ketvirčio duomenimis. Nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių duomenų serijoje trūksta šių duomenų: ES (2014 m.), FR (2014 m.), HU (2015 m.) ir LU (2015 m.). Skurdo rizikos lygio ir pajamų kvintilio dalies serijose trūksta šių duomenų: EE (2014 m.) ir UK (2015 m.). NL skurdo rizikos lygio ir pajamų kvintilio dalies duomenys yra laikini.

2016 m. spalio 26 d. dar nėra žymių dėl ES skurdo rizikos lygio ir pajamų kvintilio dalies santykio vidurčio pokyčių ir skirtumų statistinės svarbos.

2 priedas. Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinė, kurioje palyginimui pateikti euro zonos vidurkiai

	Nedarbo lygis			Jaunimo nedarbas						Namų ūkio bendrųjų disponuojamųjų pajamų realusis augimas		18-64 m. asmenų skurdo rizikos lygis			Nelygybė - pajamų kvintilio dalies santykis		
	Metinis pokytis (2014 m. 1 s - 2015 m. 1 s)	Atstumas nuo EZ vidurkio	VN metinio pokyčio iš EZ metinio pokyčio santykis	Metinis pokytis (2015 m. 1 s - 2016 m. 1 s)	Atstumas nuo EZ vidurkio	VN metinio pokyčio iš EZ metinio pokyčio santykis	Metinis pokytis 2014 - 2015	Atstumas nuo EZ vidurkio	VN metinio pokyčio iš EZ metinio pokyčio santykis	Metinis pokytis 2014 - 2015	VN metinio pokyčio iš EZ metinio pokyčio santykis	Metinis pokytis 2014 - 2015	Atstumas nuo EZ vidurkio	VN metinio pokyčio iš EZ metinio pokyčio santykis	Metinis pokytis 2014 - 2015	Atstumas nuo EZ vidurkio	VN metinio pokyčio iš EZ metinio pokyčio santykis
ES 28 (išlygintas)	-1.0	~	~	-1.8	~	~	-0.5	~	~	2.3	~	0.1	~	~	0.0	~	~
EZ 19 (išlygintas)	-0.9	~	~	-1.4	~	~	-0.4	~	~	1.8	~	0.0	~	~	0.0	~	~
ES 28 (neišlygintas)	-1.0	-1.2	-0.1	-2.3	-0.9	-0.9	-0.5	-0.5	-0.1	2.7	0.8	0.0	-1.2	0.0	0.1	-0.1	0.1
EZ 19 (neišlygintas)	-0.9	~	~	-1.5	~	~	-0.5	~	~	2.0	~	0.0	~	~	0.0	~	~
BE	-0.4	-2.0	0.5	-0.6	-0.5	0.8	0.2	0.0	0.6	:	:	-0.5	-3.7	-0.5	0.0	-1.4	0.0
BG	-1.9	-2.2	-0.9	-6.0	-4.9	-4.7	-0.9	7.1	-0.5	:	:	-0.9	0.6	-0.9	0.3	1.9	0.3
CZ	-1.4	-6.1	-0.4	-3.2	-10.8	-1.9	-0.6	-4.7	-0.2	3.2	1.3	-0.1	-8.4	-0.1	0.0	-1.7	0.0
DK	-0.3	-4.2	0.7	0.8	-9.8	2.1	0.4	-6.0	0.8	7.3	5.5	0.0	-3.6	0.0	0.0	-1.1	0.0
DE	-0.5	-5.9	0.5	0.0	-14.1	1.4	-0.2	-6.0	0.2	2.5	0.7	0.1	-0.1	0.1	-0.3	-0.4	-0.3
EE	0.0	-3.6	1.0	1.7	-7.1	3.1	-0.9	-1.4	-0.5	:	:	-1.5	0.5	-1.5	-0.3	1.0	-0.3
IE	-1.5	-1.9	-0.5	-4.1	-3.9	-2.8	-0.9	2.1	-0.5	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	-1.7	13.6	-0.8	-1.2	28.4	0.2	-1.9	5.0	-1.5	:	:	-1.0	5.1	-1.0	0.0	1.3	0.0
ES	-2.6	10.1	-1.7	-4.0	24.5	-2.6	-1.5	3.4	-1.1	2.1	0.2	-0.1	5.4	-0.1	0.1	1.7	0.1
FR	-0.4	-0.1	0.6	-0.1	3.3	1.3	0.6	-0.2	1.0	1.7	-0.2	0.2	-4.0	0.2	0.0	-0.9	0.0
HR	-2.7	3.6	-1.8	-12.0	10.2	-10.6	-0.8	6.3	-0.4	:	:	0.0	0.5	0.0	0.1	0.0	0.1
IT	-0.7	1.4	0.2	-4.2	16.3	-2.9	-0.7	9.2	-0.3	0.8	-1.0	0.1	2.4	0.1	0.0	0.6	0.0
CY	-2.9	2.6	-2.0	-5.9	6.7	-4.5	-1.7	3.1	-1.3	-0.8	-2.7	2.5	-1.5	2.5	-0.2	0.0	-0.2
LV	-0.2	-0.5	0.8	2.0	-3.8	3.3	-1.5	-1.7	-1.1	4.8	3.0	0.2	1.2	0.2	0.0	1.3	0.0
LT	-1.0	-1.9	-0.1	-3.0	-6.6	-1.7	-0.7	-3.0	-0.3	2.8	1.0	1.9	2.1	1.9	1.4	2.3	1.4
LU	-0.1	-3.9	0.8	-0.2	-3.8	1.2	-0.1	-6.0	0.3	:	:	-0.9	-2.5	-0.9	-0.1	-0.9	-0.1
HU	-1.8	-4.8	-0.9	-4.7	-7.4	-3.3	-2.0	-0.6	-1.6	2.0	0.2	0.6	-1.9	0.6	0.0	-0.9	0.0
MT	-0.6	-5.3	0.3	-1.5	-11.5	-0.1	-0.1	-1.8	0.3	:	:	-0.1	-4.3	-0.1	0.2	-1.0	0.2
NL	-0.6	-3.8	0.3	0.1	-10.1	1.5	-0.8	-7.5	-0.4	3.2	1.4	0.7	-4.3	0.7	0.0	-1.4	0.0
AT	0.4	-4.2	1.3	1.2	-10.2	2.6	-0.2	-4.7	0.2	0.3	-1.6	0.1	-4.4	0.1	-0.1	-1.2	-0.1
PL	-1.4	-3.9	-0.5	-3.1	-3.2	-1.8	-1.0	-1.2	-0.6	:	:	0.9	0.2	0.9	0.0	-0.3	0.0
PT	-1.3	1.5	-0.4	-3.0	7.8	-1.6	-1.0	-0.9	-0.6	1.7	-0.1	-0.3	1.4	-0.3	-0.2	0.8	-0.2
RO	-0.6	-4.0	0.3	:	:	:	1.1	5.9	1.5	5.8	4.0	-0.4	5.9	-0.4	1.1	3.1	1.1
SI	-1.2	-2.1	-0.3	-1.4	-5.9	0.0	0.1	-2.7	0.5	2.1	0.3	-0.1	-3.8	-0.1	-0.1	-1.6	-0.1
SK	-1.8	-0.1	-0.9	-3.7	1.6	-2.3	0.9	1.5	1.3	4.0	2.2	-0.7	-5.8	-0.7	-0.4	-1.7	-0.4
FI	-0.2	-1.2	0.7	-0.9	-0.1	0.4	0.4	-1.6	0.8	1.0	-0.8	0.2	-4.7	0.2	0.0	-1.6	0.0
SE	-0.7	-3.3	0.2	-2.2	-2.4	-0.8	-0.5	-5.5	-0.1	2.5	0.7	-0.9	-3.6	-0.9	-0.1	-1.4	-0.1
UK	-0.6	-5.3	0.4	-2.2	-7.9	-0.8	-0.8	-1.1	-0.4	3.3	1.5	0.1	-1.7	0.1	0.1	0.0	0.1

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas, nacionalinės sąskaitos, ES SPGS duomenys (EMPL GD skaičiavimai). Išsamesnę informaciją žr. 1 priede.

3 priedas. Trejų metų iš eilės pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių absoliučiujų verčių suvestinė

Šaltinis. Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas, nacionalinės sąskaitos, ES SPGS duomenys (EMPL GD skaičiavimai). Išsamesnę informaciją žr. 1 priede.

	Nedarbo lygis			Jaunimo nedarbas						Namų ūkio bendrųjų disponuojamųjų pajamų augimas			18-64 m. asmenų skurdo rizikos lygis			Nelygybė (pajamų kvintilio dalies santykis)		
	2014	2015	2016S1	Jaunimo nedarbo lygis			NEET jaunuolių			2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
ES 28 (išlygintas)	10.2	9.4	8.7	22.2	20.3	19.0	13.0	12.5	12.0	0.0	1.0	2.3	16.4	17.1	17.2	5.0	5.2	5.2
EZ 19 (išlygintas)	11.6	10.9	10.2	23.8	22.4	21.3	12.9	12.6	12.2	-0.5	0.7	1.8	16.8	17.4	17.4	5.0	5.2	5.2
ES 28 (neišlygintas)	10.5	9.9	8.9	24.5	22.6	20.3	12.8	12.3	11.7	1.2	0.8	2.7	15.6	16.2	16.2	4.8	5.0	5.1
EZ 19 (neišlygintas)	11.3	10.7	9.8	25.2	23.3	21.8	12.4	12.0	11.5	-0.4	0.3	2.0	15.7	16.2	16.2	4.8	5.0	5.0
BE	8.5	8.5	8.3	23.2	22.1	20.8	12.7	12.0	12.2	-0.3	0.3	:	13.4	14.2	13.7	3.8	3.8	3.8
BG	11.4	9.2	8.0	23.8	21.6	16.4	21.6	20.2	19.3	5.2	-7.1	:	17.1	18.9	18.0	6.6	6.8	7.1
CZ	6.1	5.1	4.1	15.9	12.6	10.5	9.1	8.1	7.5	-0.7	2.9	3.2	8.6	9.1	9.0	3.4	3.5	3.5
DK	6.6	6.2	6.0	12.6	10.8	11.5	6.0	5.8	6.2	-0.9	1.5	7.3	13.4	13.8	13.8	4.0	4.1	4.1
DE	5.0	4.6	4.3	7.7	7.2	7.2	6.3	6.4	6.2	0.7	1.4	2.5	16.9	17.2	17.3	4.6	5.1	4.8
EE	7.4	6.2	6.6	15.0	13.1	14.2	11.3	11.7	10.8	6.1	2.4	:	17.3	19.4	17.9	5.5	6.5	6.2
IE	11.3	9.4	8.4	23.9	20.9	17.4	16.1	15.2	14.3	-2.1	1.1	:	14.0	16.1	:	4.5	4.8	:
EL	26.5	24.9	23.8	52.4	49.8	49.6	20.4	19.1	17.2	-6.4	-1.3	:	24.1	23.5	22.5	6.6	6.5	6.5
ES	24.5	22.1	20.3	53.2	48.3	45.8	18.6	17.1	15.6	-1.9	0.7	2.1	20.4	22.9	22.8	6.3	6.8	6.9
FR	10.3	10.4	10.1	24.3	24.7	24.6	11.2	11.4	12.0	-0.3	0.7	1.7	13.7	13.2	13.4	4.5	4.3	4.3
HR	17.3	16.3	13.8	45.5	43.0	31.4	19.6	19.3	18.5	-3.7	1.1	:	17.8	17.9	17.9	5.3	5.1	5.2
IT	12.7	11.9	11.6	42.7	40.3	37.5	22.2	22.1	21.4	-0.8	0.3	0.8	19.1	19.7	19.8	5.8	5.8	5.8
CY	16.1	15.0	12.8	36.0	32.8	28.0	18.7	17.0	15.3	-5.4	-5.8	-0.8	14.4	13.4	15.9	4.9	5.4	5.2
LV	10.8	9.9	9.7	19.6	16.3	17.5	13.0	12.0	10.5	4.4	1.3	4.8	18.8	18.4	18.6	6.3	6.5	6.5
LT	10.7	9.1	8.4	19.3	16.3	14.7	11.1	9.9	9.2	4.4	1.6	2.8	19.0	17.6	19.5	6.1	6.1	7.5
LU	6.0	6.4	6.3	22.3	16.6	17.5	5.0	6.3	6.2	:	:	:	15.0	15.8	14.9	4.6	4.4	4.3
HU	7.7	6.8	5.5	20.4	17.3	13.9	15.5	13.6	11.6	1.8	3.8	2.0	15.2	14.9	15.5	4.3	4.3	4.3
MT	5.8	5.4	5.0	11.7	11.8	9.8	9.9	10.5	10.4	:	:	:	13.6	13.2	13.1	4.1	4.0	4.2
NL	7.4	6.9	6.4	12.7	11.3	11.2	5.6	5.5	4.7	-1.4	-0.6	3.2	10.9	12.4	13.1	3.6	3.8	3.8
AT	5.6	5.7	6.1	10.3	10.6	11.1	7.3	7.7	7.5	-1.7	0.0	0.3	12.9	12.9	13.0	4.1	4.1	4.0
PL	9.0	7.5	6.4	23.9	20.8	18.1	12.2	12.0	11.0	1.3	2.7	:	16.7	16.7	17.6	4.9	4.9	4.9
PT	14.1	12.6	11.7	34.7	32.0	29.1	14.1	12.3	11.3	-1.0	-0.5	1.7	18.4	19.1	18.8	6.0	6.2	6.0
RO	6.8	6.8	6.3	24.0	21.7		17.0	17.0	18.1	33.0	6.1	5.8	21.7	23.7	23.3	6.8	7.2	8.3
SI	9.7	9.0	8.2	20.2	16.3	15.4	9.2	9.4	9.5	-1.7	1.8	2.1	13.0	13.7	13.6	3.6	3.7	3.6
SK	13.2	11.5	10.1	29.7	26.5	22.9	13.7	12.8	13.7	0.1	2.6	4.0	12.1	12.3	11.6	3.6	3.9	3.5
FI	8.7	9.4	9.0	20.5	22.4	21.2	9.3	10.2	10.6	0.4	-0.8	1.0	11.3	12.5	12.7	3.6	3.6	3.6
SE	7.9	7.4	7.0	22.9	20.4	18.9	7.5	7.2	6.7	1.7	2.7	2.5	14.0	14.7	13.8	3.7	3.9	3.8
UK	6.1	5.3	5.0	17.0	14.6	13.4	13.2	11.9	11.1	-0.1	1.5	3.3	14.7	15.6	15.7	4.6	5.1	5.2

Šaltinis. EMPL GD skaičiavimai, grindžiami Eurostato, Darbo jėgos tyrimo, ES SPGS ir Europos sąskaitų sistemos duomenimis.

4 priedas. Metodinės pastabos apie tendencijų ir lygio nustatymą rezultatų suvestinėje

2015 m. viduryje Europos Komisija ir valstybės narės svarstė, kaip pagerinti pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinės analizę, vertinimą ir aiškinimą atsižvelgiant į naujos redakcijos bendrą užimtumo ataskaitą, ir visų pirma, kaip parengti metodiką, kurią taikant būtų įvertinti valstybės narės veiklos rezultatai remiantis rodiklių suvestine. Buvo susitarta, kad remiantis taikytina metodika turėtų būti galima pagal kiekvieną rodiklį nustatyti santykinę kiekvienos valstybės narės padėties vertę, atsižvelgiant į jos rodiklio reikšmę (rezultatą) ir į rodiklio reikšmių (rezultatų) pasiskirstymą ES 28. Metodika turi būti taikoma tiek metų lygmenims (lygiai), tiek pokyčiams per vienus metus (pokyčiai), tokiu būdu sudarant sąlygas visapusiškai įvertinti valstybių narių veiklos rezultatus.

Siekiant šio tikslo galima taikyti dažniausiai naudojamą tiesioginį požiūrį. Tai reiškia, kad analizuojant kiekvieną rodiklį, atsižvelgiama atitinkamai į lygio ir pokyčių pasiskirstymą ir pastebimi atvejai (valstybių narių rezultatai), kai gerokai nukrypstama nuo bendros tendencijos, tai yra, statistiniu požiūriu nustatomi ES šalių to rodiklio rezultatų pasiskirstymo atmetini rezultatai.

Siekiant taikyti šį metodą, prieš pradedant analizę praverstų valstybių narių rezultatus pagal kiekvieną rodiklį paversti standartiniais balais (dar vadinamais z balais); taip padarius galima palyginti skirtingus matavimus ir užtikrinti matavimo sistemą, kuri gali būti taikoma visiems rodikliams.

Tai pasiekama parengiant standartinius kiekvieno rodiklio lygio ir pokyčių neapdorotus duomenis pagal formulę:

$$z - VN rezultatas_x = \frac{[VN_x \text{ rodiklis} - \text{vidurkis (VN rodiklis)}]}{\text{standartinis nuokrypis (VN rodiklis)}}$$

Laikantis šio požiūrio galima kiekvienos valstybės narės neapdorotų duomenų vertę išreikšti pagal tai, keliais standartiniais nuokrypiais ji skiriasi nuo vidurkio. Tuomet kiekvienos valstybės narės rezultatus galima įvertinti ir klasifikuoti remiantis galutiniais z balų rezultatais, atsižvelgiant į iš anksto nustatytas ribas, kurios gali būti išreikštos standartinio nuokrypio kartotinais. Reikėtų pažymėti, kad dėl panašios metodikos jau susitarta ir ji buvo taikyta Lisabonos metodikos vertinimo sistemoje⁴².

Svarbiausias klausimas taikant šį metodą – kaip nustatyti ribinius pasiskirstymo taškus. Atsižvelgiant į tai, kad apie stebimų užimtumo rodiklių neapdorotų duomenų verčių parametrus⁴³ negalima daryti jokių prielaidų, pasirenkant ribinius taškus įprasta laikytis sveiko proto reikalavimų. Atsižvelgiant į pagrindinių rezultatų suvestinėje naudojamų rodiklių analizę ir į tai, kad kuo mažesni nedarbo, nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių skaičiaus ir socialinės atskirties rodikliai (išskyrus BDNŪP), tuo geresni rezultatai, siūloma atsižvelgti į⁴⁴:

1. Rodiklis, mažesnis už -1: labai geri rezultatai
2. Rodiklis nuo -1 iki -0,5: geri rezultatai
3. Rodiklis nuo -0,5 iki 0,5: neutralūs rezultatai
4. Rodiklis nuo 0,5 iki 1: blogi rezultatai
5. Rodiklis, didesnis už 1: labai blogi rezultatai⁴⁵

⁴² Europos Komisija (2008), „Lisabonos metodikos vertinimo sistema (angl. LAF): Metodologinė priemonė, kurią naudojant galima palyginti ES valstybių narių veiklos rezultatus, išreikštus BVP ir dvidešimties ekonomikos augimui poveikį darančių politikos sričių rodikliais, atsižvelgiant į Lisabonos strategijos įgyvendinimą“, *European Economy Occasional Papers* Nr. 41/2008.

⁴³ Buvo atlikti normaliojo pasiskirstymo ir T pasiskirstymo testai, po kurių atmesta bet kokio pasiskirstymo hipotezė.

⁴⁴ Darbo grupės viduje buvo aptarti įvairūs ribinių pasiskirstymo taškų variantai. Šis pasiūlymas atspindi tokio proceso rezultatus.

⁴⁵ Pasirinkus normalųjį pasiskirstymą, ribiniai pasiskirstymo taškai apytikriai atitinka 15 %, 30 %, 50 %, 70 % ir 85 % viso pasiskirstymo.

Pagal šią metodiką siūloma įvertinti visus kiekvienos valstybės narės veiklos rezultatų rodiklius, atsižvelgiant į lygį ir pokyčius. Tai atlikus, pagal kiekvieną rodiklį penkių kriterijų skalėje bus įvertinti valstybių narių lygio ir pokyčių rezultatai, kaip parodyta 1 lentelėje.

1 lentelė. Pasiūlymas dėl z balų ribinių verčių

Z balų ribinės vertės					
	-1,0	-0,5	0	0,5	1,0
	<i>(mažiau nei)</i>	<i>(mažiau nei)</i>	<i>(tarp)</i>	<i>(daugiau nei)</i>	<i>(daugiau nei)</i>
	Įvertinimas				
Lygis	Labai mažas	Mažas	Vidutinis	Didelis	Labai didelis
Pokyčiai	Daug mažesni už vidurkį	Mažesni už vidurkį	Vidurkis	Didesni už vidurkį	Daug didesni už vidurkį

Derinant lygio ir pokyčių vertinimą bendrus šalies rezultatus galima pagal kiekvieną rodiklį priskirti vienai iš šių septynių kategorijų. Spalvų kodai yra 1, 14, 15, 27 ir 28.

Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	lygio rezultatas mažesnis už -1,0, pokyčių mažesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių vidurkis daug didesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu vidutiniškai ES
Geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys	lygio rezultatas nuo -1,0 iki -0,5, pokyčių mažesnis už 1 arba lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių mažesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių vidurkis didesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu vidutiniškai ES
Gerų rezultatų pasiekusios šalys, tačiau juos reikia stebėti	lygio rezultatas mažesnis už -0,5, pokyčių didesnis už 1, <i>be to</i> , pokyčių daugiau už 0 ⁴⁶	Valstybės narės, kurių vidurkis didesnis arba daug didesnis už ES vidurkį, tačiau padėtis blogėja daug greičiau negu vidutiniškai ES
Vidutinių / neutralių rezultatų pasiekusios šalys	lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių nuo -1,0 iki 1,0	Valstybės narės, kurių vidurkis vidutinis ir kurių padėtis negerėja arba neblogėja daug greičiau negu vidutiniškai ES
Prastų, tačiau gerėjančių rezultatų pasiekusios šalys	lygio rezultatas didesnis už 0,5, pokyčių mažesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių vidurkis mažesnis arba daug mažesnis už ES vidurkį, tačiau padėtis gerėja daug greičiau negu vidutiniškai ES
Stebimos šalys	lygio rezultatas nuo 0,5 iki 1,0, pokyčių didesnis už -1,0 arba lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių didesnis už 1,0	Šiai kategorijai priskirtini du skirtingi atvejai: i) valstybės narės, kurių lygio rezultatai mažesni už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja, ii) valstybės narės, kurių lygio rezultatai atitinka ES vidurkį, tačiau padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis
Pavojinga padėtis	lygio rezultatas didesnis už 1,0, pokyčių didesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių vidurkis daug mažesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja

Bendrųjų namų ūkių disponuojamosios pajamos, kurių poveikis matomas tik pokyčiuose, skirstomos pagal toliau pateikiamą klasifikaciją (žr. 26 pav.).

Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	pokyčių rezultatas didesnis už 1,0	Valstybės narės, kuriose pokyčių kiekis gerokai viršija ES vidurkį
Geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys	pokyčių rezultatas nuo 1,0 iki 0,5	Valstybės narės, kuriose pokyčių kiekis viršija ES vidurkį
Vidutinių / neutralių rezultatų pasiekusios šalys	pokyčių rezultatas nuo -0,5 iki 0,5	Valstybės narės, kuriose pokyčių kiekis lygus vidurkiui
Stebimos šalys	pokyčių rezultatas nuo -0,5 iki -1,0	Valstybės narės, kuriose pokyčių kiekis mažesnis už ES vidurkį
Pavojinga padėtis	pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0 ir yra neigiamas bendrų	Valstybės narės, kuriose pokyčių kiekis gerokai mažesnis už ES

⁴⁶ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurios lygio rezultatai maži arba labai maži, padėties negalima pavadinti blogėjančia, jei pokyčių skaičius daug didesnis už vidutinį, bet vis tiek mažėja.

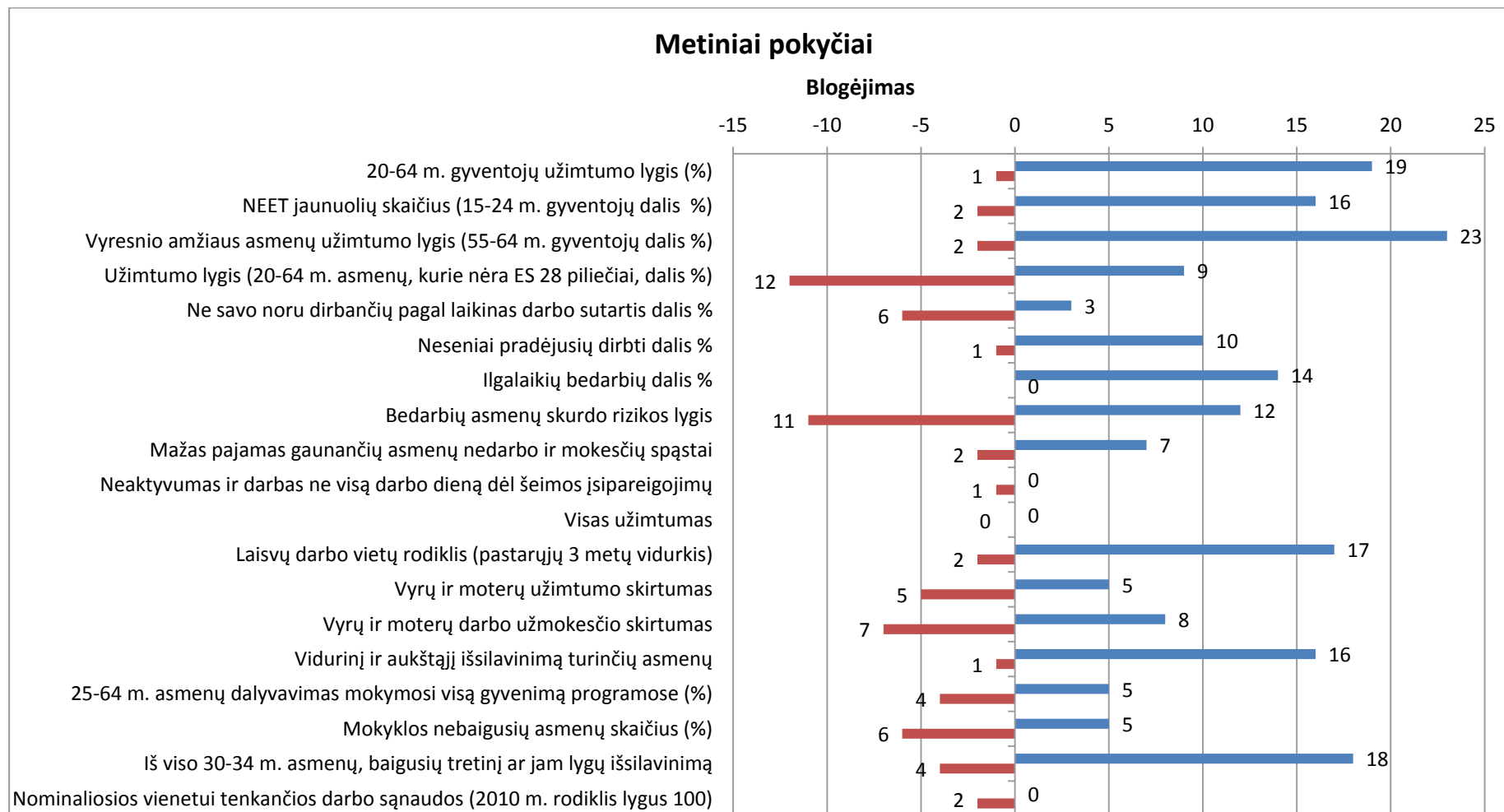
	disponuojamųjų namų ūkio pajamų pokytis ⁴⁷	vidurki
--	---	---------

Ribinių pasiskirstymo taškų suvestinė lentelė

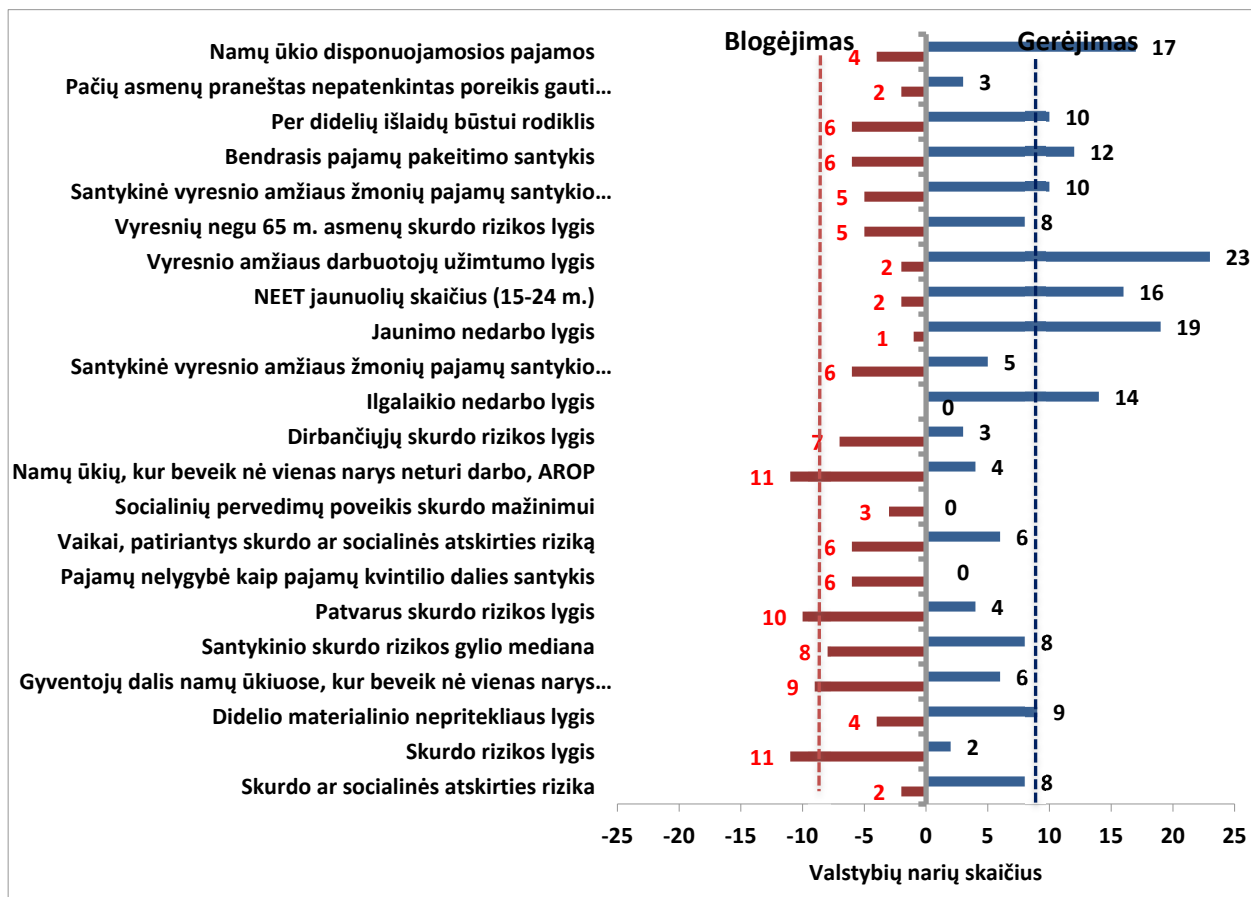
		Labai mažas	Mažas	Vidurkis	Didelis	Labai didelis
Nedarbo lygis	Lygis	mažesnis už 4,4 %,	mažesnis už 6,6 %,	nuo 6,6 % iki 11,1 %	didesnis už 11,1 %	didesnis už 13,4 %
	Pokyčiai	mažesni už -1,9 pp	mažesni už -1,4 pp	nuo -1,4 pp iki -0,6 pp	didesni už -0,6 pp	didesni už -0,2 pp
Jaunimo nedarbo lygis	Lygis	mažesnis už 9,7 %,	mažesnis už 15,0 %,	nuo 15,0 % iki 25,6%	didesnis už 25,6 %	didesnis už 31,0 %
	Pokyčiai	mažesni už -5,2 pp	mažesni už -3,7 pp	nuo -3,7 pp iki -0,8 pp	didesni už -0,8 pp	didesni už 0,7 pp
Nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių kiekis	Lygis	mažesnis už 7,3 %,	mažesnis už 9,5 %,	nuo 9,5 % iki 13,9 %	didesnis už 13,9 %	didesnis už 16,1 %
	Pokyčiai	mažesni už -1,3 pp	mažesni už -0,9 pp	nuo -0,9 iki -0,1 pp	didesni už -0,1 pp	didesni už 0,3 pp
Bendrosios namų ūkių disponuojamosios pajamos	Pokyčiai	mažesni už 0,7 %,	mažesni už 1,7 %,	nuo 1,7 % iki 3,6 %	didesni už 3,6 %	didesni už 4,6 %
Skurdo rizikos lygis (18–64 m.)	Lygis	mažesnis už 12,6 %,	mažesnis už 14,4 %,	nuo 14,4% iki 18,0%	didesnis už 18,0 %	didesnis už 19,8 %
	Pokyčiai	mažesni už -0,8 pp	mažesni už -0,4 pp	nuo -1,4 pp iki 0,4 pp	didesni už 0,4 pp	didesni už 0,8 pp
Pajamų kvintilio dalies santykis	Lygis	mažesnis už 3,7	mažesnis už 4,4	nuo 4,4 % iki 5,8	didesnis už 5,8	didesnis už 6,4
	Pokyčiai	mažesni už -0,3	mažesni už -0,1	nuo -0,1 iki 0,3	didesni už 0,3	didesni už 0,4

⁴⁷ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurioje bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos didėja, padėties negalima pavadinti kritine.

5 priedas. Glausta socialinių tendencijų, kurias reikia stebėti, ir valstybių narių, kuriose esama Užimtumo rodiklių apžvalgos komiteto 2016 m. nustatyto statistiškai reikšmingo padėties blogėjimo ir gerėjimo, apžvalga; 2015–2014 m. pokyčiai

6 priedas. Glausta socialinių tendencijų, kurias reikia stebėti, ir valstybių narių, kuriose esama Veiksmų socialinės apsaugos srityje rezultatų apžvalgos komiteto 2016 m. nustatyto statistiškai reikšmingo padėties blogėjimo ir gerėjimo, apžvalga; 2014–2013 m. pokyčiai

Pastaba. Pateikiami 2012–2013 m. namų ūkio pajamų ir imlumo darbui ir 2013–2014 m. didelis materialinio nepritekliaus ir nepatenkinto sveikatos priežiūros poreikio ES SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių pokyčiai. Pateikiami 2013–2014 m. bendrųjų namų ūkio disponuojamųjų pajamų pokyčiai. Pateikiami naujesni, 2014–2015 m. darbo jėgos tyrimo duomenimis grindžiami rodikliai (ilgalaikio nedarbo lygis, mokyklos nebaigusių asmenų kiekis, jaunimo nedarbo dalis, 15–24 m. NEET jaunuolių skaičius, 55–64 m. asmenų užimtumo lygis). Galutinėje, atnaujintoje bendros užimtumo ataskaitos versijoje bus pateikti naujesni duomenys.